

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**YENİKAPI MEVLEVİHANESİ'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ
VE HAREM KONAĞI'NIN RESTİTÜSYON PROJESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Nesligül ÜNAL**

Anabilim Dalı : MİMARLIK

Programı : RESTORASYON

MART 2007

**YENİKAPI MEVLEVİHANESİ'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ
VE HAREM KONAĞI'NIN RESTİTÜSYON PROJESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Nesligül ÜNAL
(502961403)**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 19 Şubat 2007
Tezin Savunulduğu Tarih : 12 Mart 2007**

**Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Gülsün TANYELİ
Diğer Jüri Üyeleri Prof.Dr. Baha TANMAN (İ.Ü)
Prof.Dr. Ahmet ERSEN (İ.T.Ü)**

MART 2007

ÖNSÖZ

Milletler ancak tarihindeki derinlik ölçüsünde dünyaya iz bırakırlar. Tarihin en belirgin göstergesi de ortaya konan mimari eserleridir. Bu bağlamda dünyaya örnek olduğumuz medeniyetimize ait eserlerin korunduğu ve yaşatıldığı ölçüde günümüzdeki kültürel ve mimari deformasyondan korunabilir ve kültürümüzün ve özgün mimarimizin gelecek nesillere ulaşmasına hizmet edebiliriz.

Bu anlayıştan hareketle geleneksel mimarimizin özgün eserlerinden birisi olan Yenikapı Mevlevihanesi'nin ve üzerinde proje anlamında herhangi bir çalışma bulunmayan Harem Konağı'nın özgün haline dönüştürülerek yaşatılması bu çalışmayı oluşturmamızdaki hedefimizdir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük katkıları olan ve beni her zaman destekleyen danışmanım Yard.Doç.Dr.Gülsün TANYELİ'ye teşekkürlerimi bir borç bilirim. Bu arada tez çalışmam süresince, yardımını ve desteğini esirgemeyen eşim Murat'a, çalışırken beni rahatsız etmeyen kızlarım Feyza ve Azra'ya, bana hayatta her zaman öncülük etmiş olan annem Fatma Şentürk'e, benden manevi desteklerini esirgemeyen babam Tefik Şentürk, kardeşlerim Betül ve Mehmet'e teşekkürlerimi sunarım.

Şubat 2007

Nesligül ÜNAL

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET	x
SUMMARY	xi
1.GİRİŞ	1
1.1.Amaç	1
1.2.Kapsam ve Yöntem	2
2.MEVLEVİLİK VE MEVLEVİ TEKKELERİ	3
2.1. Mevlevilik	3
2.2.Mevlevi Tekkeleri	6
2.2.1. Mevlevi Tekkelerinin Konumu ve İçerdiği Fonksiyonlar	6
2.2.1.1.Semahane	7
2.2.1.2.Matbah-I Şerif Ve Meydan-I Şerif	10
2.2.1.3. Dedegan Hücreleri	11
2.3. İstanbul’da Bulunan Mevlevihaneler	12
2.3.1.Galata Mevlevihanesi	12
2.3.2.Beşiktaş ve Bahariye Mevlevihaneleri	15
2.3.3. Kasımpaşa Mevlevihanesi	18
2.3.4. Üsküdar Mevlevihanesi	19
3. YENİKAPI MEVLEVİHANESİ	21
3.1. Yapının Konumu ve Çevresel Tanımlaması	21
3.2. Yapının ve Çevresinin 1925 yılına (Tekkelerin kapatılması) Kadar Tarihsel Gelişimi	23
3.2.1. Semahane ve Türbe	27
3.2.2. Matbah ve Meydanı Şerif	31

3.2.3. Şeyh Dairesi ve Dedegan Hücreleri	32
3.2.4. Mescit	33
3.2.5. Sebil , Muvakkithane ve Kütüphane	35
3.2.6 1911 Yılında Yapılan Müdahaleler	36
3.3. 1925 Sonrası Yapının Gördüğü Müdahaleler	38
3.4. Yapının Çözümlemesi	51
3.4.1.Mekansal Tanımlama	51
3.4.1.1.Cümle Kapısı (Bahçe Kapısı)	55
3.4.1.2. Semahane, Türbe ve Şerbethane	56
3.4.1.3. Matbah ve Meydan-ı Şerif	71
3.4.1.4. Şeyh Dairesi	76
3.4.1.5. Dedegan Hücreleri ve Meydan Odası	80
3.4.1.6. Mescit	87
3.4.1.7. Şadırvan ve Şadırvan Avlusu	87
3.4.1.8.Sebil ve Muvakkithane	88
3.4.1.9.Abdurrahman Nafiz Paşa Kütüphanesi ve Hünkar Girişi	90
4. HAREM KONAĞI	93
4.1. Harem Konağının Tarihsel Gelişimi	93
4.2. Harem Konağının Çözümlemesi	95
4.3. Analogik Çalışma	99
4.3.1. Plan Şemaları Üzerine Yapılan Analogik Çalışma	100
4.3.2. Cephe Kuruluşları Üzerine Yapılan Analogik Çalışma	106
4.4.Harem Konağı'nın Sistem Detayı Analizi	107
4.5.Harem Konağı için Restitüsyon (Rekonstrüksiyon) Önerisi	110
5. DEĞERLENDİRMELER VE SONUÇ	119
EKLER	124
KAYNAKLAR	125
ÖZGEÇMİŞ	

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.1: Semahane şeması	7
Şekil 2.2: Hatt-ı İstiva çizgisi	8
Şekil 2.3: İlk üç devir hareket şeması	8
Şekil 2.4: Dördüncü devir (post sema-ı) hareket şeması	9
Şekil 2.5: Mevlevi Tekkesi'nde Matbah Şeması	10
Şekil 2.6: Mevlevi tekkesinde meydan-ı şerif iç düzeni şeması	11
Şekil 2.7: Galata Mevlevihanesi Şadırvanı	13
Şekil 2.8: Galata Mevlevihanesi, Şeyh Galib Türbesi (E. Yücel,1978)	14
Şekil 2.9: Eyüp Bahariye Mevlevihanesi (M.B. Tanman arşivi)	15
Şekil 2.10: Bahariye Mevlevihanesi Vaziyet planı	16
Şekil 2.11: Bahariye Mevlevihanesi'nin mescidi (E.İşın'ın arşivi)	17
Şekil 2.12: Bahariye Mevlevihanesi, günümüzde mevcut olmayan giriş kapısı	17
Şekil 2.13: Kasımpaşa Mevlevihanesi, semahane ve harem bölümü (E. Yücel, 1978)	18
Şekil 2.14: Kasımpaşa Mevlevihanesi rölöve çizimi (M.S.Ü. Arşivi)	19
Şekil 2.15: Üsküdar Mevlevihanesi semahane ve türbesi	20
Şekil 3.1: Yenikapı mevlevihanesi'nin Yakın Çevresini Gösteren Harita	21
Şekil 3.2: Yenikapı Mevlevihanesi ve yakın çevresini gösteren hava fotoğrafı	22
Şekil 3.3: İstanbul Harita Şirketinin hazırladığı (1925-1930) Yenikapı Mevlevihanesi ve yakın çevresini gösteren Keşfiyat Haritası	24
Şekil 3.4: Semahane Kitabı (1940 Encümen arşivi)	28
Şekil 3.5: Mevlevihanenin 19.yy fotorafı (Prof.Dr.Baki Baykara arşivi)	30
Şekil 3.6: Semahane ve Şerbethane (1940 Encümen arşivi)	30
Şekil 3.7: Matbahın kapısı ve kitabesi (1940 Encümen arşivi)	31
Şekil 3.8: Şeyh dairesi 19.yy fotorafı (Prof. Dr. Baki Baykara arşivi)	32
Şekil 3.9: Şeyh Dairesi (4 No'lu İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu arşivi)	33
Şekil 3.10: Mescitin Dışarıdan Görünüşü (Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi)	34
Şekil 3.11: Muvakkithane ve sebilin Mevlevihane Caddesinden Görünümü (1940, Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi)	35
Şekil 3.12: Sebilin Sebilin Yıkılmış halinin bahçeden fotoğrafı (1940 E. Arşivi)	35
Şekil 3.13: A. Nafiz Paşa Kütüphanesi (1994)	36
Şekil 3.14: Mimar Kemalettin Bey'in hazırladığı orijinal plan şeması (Burhan Öçal Arşivi)	37
Şekil 3.15: 02/03/1940 tarihli Asari Atika Kaydı (E.E.K. Encümen dosyası)	38
Şekil 3.16: Yangın Sonrası Mevlevihanenin Bahçesi (1968 Eski koruma Encümeni dosyasından)	39
Şekil 3.17: Eski Eserleri Koruma Encümeni dosyasında bulunan Resmi yazışma-1	41
Şekil 3.18: Eski Eserleri Koruma Encümeni dosyasında bulunan Resmi yazışma-2	42

Şekil 3.19: 1477/1973 tarih, 7278 sayılı G.E.E.A.Y.K. başkanlığı kararı	42
Şekil 3.20: Somathane deki 1989 onarımından kalan iskeleler (1998)	44
Şekil 3.21: 1997 yangınından sonra şeyh dairesi cephesi	46
Şekil 3.22: 1997 yangınından sonra şeyh dairesi iç mekan görünüşü	46
Şekil 3.23: 1997 yangınından sonra şeyh dairesinin iç mekan görünüşü	47
Şekil 3.24: 1997 yangınından sonra kahve ocağının görünümü	47
Şekil 3.25: 1997 yangınında matbahın yanmış kubbesinin görünüşü	48
Şekil 3.26: Harem Temel Kalıntıları ve kısmi temel kazıları, 2007	50
Şekil 3.27: Vaziyet Planı	52
Şekil 3.28: Selamlık Binası Avlu(Doğu) Cephesi (1940 Encümen Arşivi)	53
Şekil 3.29: Mevlevihanenin kuzeydoğu yönünden genel görünümü (1940 Müzesi Encümen Arşivi)	54
Şekil 3.30: Bahçede bulunan hazire,1998	54
Şekil 3.31: Cümle Kapısı,1998	55
Şekil 3.32: Cümle Kapısı Kitabesi, 1940 Encümen Arşivi	55
Şekil 3.33: Semahane ve Şerbethane kuş bakışı görünümü, (1940 Encümen Arşivi)	57
Şekil 3.34: Semahane ve Türbenin temel izleri (İstanbul IV Numaralı K. ve T.V. K.Kurulu Arşivi)	57
Şekil 3.35: Semahanenin temel izleri ve Etrafı çevrelenmiş Türbe,1998	58
Şekil 3.36: Etrafı çevrelenmiş Türbe, 1998	58
Şekil 3.37: Semahane mihrap çıkıntısı, (İst.IV.numaralı k. ve T.V.K. Kurulu Arşivi)	59
Şekil 3.38: Semahane yapım Tekniğini Gösteren Fotoğraf (1940 Encümen Arşivi)	59
Şekil 3.39: Semahane giriş kapısı, (1940 Arkeoloji müzesi encümen arşivi)	60
Şekil 3.40: Semahane Kitabesi,(1940 Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi)	60
Şekil 3.41: Semahane Kitabesinin Arkeolog E. Yücel'e teslim Edildiğini gösteren belge (İst. IV No'lu K.ve T.V.K kurulu arşivi)	61
Şekil 3.42: Semahane giriş kapısı ve sema alanı çevreleyen parmaklıklar (Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi,1940)	62
Şekil 3.43: Sema alanından türbeye bakış (1940 Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi)	62
Şekil 3.44: Giriş kapısından mihrabın görünümü (İst. IV. No'lu K.V.T.V.K. Kurulu Arşivi)	63
Şekil 3.45: Semahane mihrabı (1940, Eski Eserler Koruma Kurulu Arşivi)	63
Şekil 3.46: Giriş kapısının Kuzeydoğusunda bulunan pencereler (Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi ,1940)	64
Şekil 3.47: Niyaz Penceresi (1940,Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi)	65
Şekil 3.48: Semahanenin güneybatı cephesi (1940, Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi)	65
Şekil 3 49: Semahane Ahşap Kubbesinin Orta Bezemesi (1940, Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi)	66
Şekil 3.50: Semahane Ahşap Kubbe ve Kubbe geçişleri (Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi 1940)	66
Şekil 3.51: Semahane Mutrib Mahfili (Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi, 1940)	67
Şekil 3.52: Muhrib mahfilinden kadınlar mahfiline bakış (Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi 1940)	68
Şekil 3.53: Hünkar Mahfili (Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi,1940)	68

Şekil 3.54: Hünkar Mahfilinden geçilen odanın dış cepheden görünümü (Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi,1940)	69
Şekil 3.55: Türbe İç mekanından fotoğraf (Eski Eserleri Koruma Kurulu Encümeni, 1940)	69
Şekil 3.56: Semahane-Türbe Planı	70
Şekil 3.57: Türbenin tek katlı olan giriş bölümü (1940 Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi)	70
Şekil 3.58: Semahane Hünkar Girişi (İst. I V Numaralı K. ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi)	71
Şekil 3.59: Matbah Giriş Kapısı (Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi,1940)	71
Şekil 3.60: Matbah giriş kapısı üzerinde bulunan tepe penceresi	72
Şekil 3.61: Matbah giriş kapısı üzerinde bulunan tepe penceresi ve mabah kitabesi	72
Şekil 3.62: Matbah içinde bulunan ocak, (İst.IV.numaralı K:V:T:V:K:K: Arşivi)	73
Şekil 3.63: Matbah içinde bulunan galeri, (İst.IV.no'lu K:V:T:V:K:K: Arşivi)	73
Şekil 3.64: Matbah içinde bulunan galeri, (İst.IV.no'lu K:V:T:V:K:K: Arşivi)	74
Şekil 3.65: Matbah bahçe girişi ve cephesi ,1998	74
Şekil 3.66: Matbahın 1997 yangınından sonraki durumu	75
Şekil 3.67: Meydanı Şerifin 1997yangınından önceki durumu	75
Şekil 3.68: Şeyh Dairesinin 1997 yangınından önceki durumu,1998 (İst.IV.numaralı K:V:T:V:K:K: Arşivi)	76
Şekil 3.69: Kahve ocağının yangından sonraki durumu,1998	77
Şekil 3.70: Şeyh odasının 1997 yangından sonraki durumu	77
Şekil 3.71: Şeyh Dairesinde bulunan tuvaletler,1998	78
Şekil 3.72: Şeyh dairesinin 1997 yangınından sonraki durumu, (İst.IV numaralı K.veT.V:K.Kurulu Arşivi)	78
Şekil 3.73: Merdivenlerin 1997 yangınından sonraki durumu (İst.IV.no'lu K:V:T:V:K:K: Arşivi)	79
Şekil 3.74: Şeyh Dairesinin , 1997 yangınından sonraki durumu	79
Şekil 3.75: Şeyh Dairesinde kuzeydoğu ve kuzey yönünde yerleştirilmiş odalar 1998	80
Şekil 3.76: Şadırvan Avlusu,İstanbul IV Numaralı K.V:T.V.K.Kurulu Arşivi	80
Şekil 3.77: Koridora açılan derviş Hücreleri,1998	81
Şekil 3.78: Koridorun köşelerinde bulunan yarım daire çıkımlar, 1998	81
Şekil 3.79: Koridorda bulunan çıkımların üzerini örten sekizgen kubbe,1998	82
Şekil 3.80: .Selamlık kanadının kuzey cephesinde bulunan pencereler,1998	82
Şekil 3.81: Sohbet odasının ortasında bulunan mermer havuz,1998	83
Şekil 3.82: Selamlık binasının batı cephesinde bulunan pencereler,1998	83
Şekil 3.83: Güney cepheden tuvaletlerin pencereleri,1998	84
Şekil 3.84: Mescidin Giriş Kapısı	84
Şekil 3.85: Mescidin Minaresi,1998	85
Şekil 3.86: Mescitin cephesi,	85
Şekil 3.87: Mescit kubbesindeki kalem işi, (E.E. K. K. Encümen Arşivi)	86
Şekil 3.88: Mescitin iç mekanındaki kalem işi, (E.E. K. K. Encümen Arşivi)	86
Şekil 3.89: Şadırvan,1998	87
Şekil 3.90: 1910 yılına ait şadırvan,Prof.Baki Baykara Özel Arşivi	87
Şekil 3.91: Şadırvan Avlusu	88
Şekil 3.92: Muvakkithanenin kuzey cephesine açılan penceresi	89

Şekil 3.93: Sebilin yıkılmış görüntüsü (Encümen Arşivi, 1940)	89
Şekil 3.94: Kütüphanenin kuzey cephesi,1998	90
Şekil 3.95: Kütüphanenin giriş kapısı,1998	90
Şekil 3.96: Kütüphanenin giriş kapısı,1998 ve 1940 yılları fotoğrafı	91
Şekil 3.97: Mevlevihane Caddesinden Kütüphane ve bitişik Türbe bölümü	92
Şekil 3.98: Hünkar kapısı,(Encümen Arşivi,1940)	92
Şekil 4.1: 1911 yılına ait Mevlevihanenin projesi	95
Şekil 4.2: 1920 Yıllarına ait İstanbul Harita Şirketinin hazırladığı harita (İBB Atatürk Kitaplığı)	96
Şekil 4.3: 1906 yangınından önce Mevlevihane caddesi üzerinden çekilmiş fotoğraf (B. Baykara Özel Arşivi)	96
Şekil 4.4: Harem Konağının Batı duvarına ait temel izleri,2007	97
Şekil 4.5: Şerbethanenin yanında yapılan kısmi kazıdan görülen Harem konağına ait temel izleri	98
Şekil 4.6: Şerbethanenin hareme bitişik olan cephesi (1940 E.E.K.K Encümen Arşivi)	99
Şekil 4.7: Bahariye Mevlevihanesi I.Dönem (2005) Restitüsyonu kat planı (İBB Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü arşivi)	101
Şekil 4.8 Bahariye Mevlevihanesi II:Dönem (1877) Restitüsyonu vaziyet planı (İBB Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü arşivi)	102
Şekil 4.9: Bahariye Mevlevihane'si II:Dönem Restitüsyonu vaziyet planı (İBB Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü arşivi)	102
Şekil 4.10: Kuzguncuk'ta Mimar Evi,19.yy Türk Evi (Eldem,1984)	103
Şekil 4.11: Üsküdar,Selimiye kavak Bayırındaki ev,19.yy Türk Evi (Eldem,1984)	104
Şekil 4.12: İstanbul Vefa'da bir ev,Türk Evi (Eldem,1984)	104
Şekil 4.13: İstanbul Mevlanakapı'da İntizam Ağası Hüseyin Bey Evi, (Eldem,1984)	105
Şekil 4.14: İstanbul Beyazıd'da 19yy. Konağı, (Eldem 1984)	105
Şekil 4.15: Bahariye Mevlevihanesi I: Dönem Restitüsyonu cepheler (İBB Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü arşivi)	106
Şekil 4.15: Serencebey Kahvecibaşı Konağı,19.yy başı, Türk Evi, (Eldem,1984)	106
Şekil 4.16: Şekil 4.15 Kandilli Kont Ostrolog yalısı,19.yy (Eldem,1984)	106
Şekil 4.17: Kandilli Kont Ostrolog yalısı 19.yy (Eldem, 1984)	107
Şekil 4.18: Solda Bebek Eski Kolej evine ait detay, Sağda ise Bebek Köçekoğlu yalısına ait sistem detayı (Sedat Hakı Eldem, Türk Evi, 1984)	108
Şekil 4.19: Büyükdere Hayri Reisin Evine ait detay, (Sedat Hakı Eldem, Türk Evi, 1984)	109
Şekil 4.20: Tavan ve duvar birleşim detayları (Ali Talat Ahşap inşaat Eşkali, 1922)	109
Şekil 4.21: Saçak ucu detayları (Ali Talat Ahşap inşaat Eşkali, 1922)	110
Şekil 4.22 1911 yılında Mimar Kemalettin'in çizdiği harem konağı planı	111
Şekil 4.23: 1906'da Mevlevihane caddesi üzerinden çekilmiş fotoğraf (B. Baykara arşivi)	111
Şekil 4.24: Kuzguncuk'ta Mimar Evi, zemin kat planı (Eldem, 1984)	112
Şekil 4.25: Fırının güney cephesinden harem mutfağına açılan kapı, 2007	113
Şekil 4.26: 1906 ve 1940 yıllarında mevlevihanenin fotoğrafları	115
Şekil 4.27: Semahane yapım tekniğini gösteren fotoğrafı (1940 ist. Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi)	116

Şekil 4.28: İstanbul Harita Şirketinin Hazırladığı Keşfiyat Haritasında Harem Bahçesi	117
Şekil 4.29: Kazıda ortaya çıkan fırın kalıntısı	118
Şekil 5.1: Mevlevihane'nin Restorasyon çalışmaları	119
Şekil 5.2: 1997 yangınından sonra yapının kuzey cephesi	120
Şekil 5.3: Devam eden restorasyon çalışmaları sonucunda yapının kuzey cephesi, 2207	120
Şekil 5.4: Semahane ve türbenin 1998 yılındaki temellerinin bulunduğu alan	121
Şekil 5.5: Semahane ve türbenin Rekonstrüksiyon yapılmış hali,2007	121
Şekil 5.5: Muvakkithane, 2007	122
Şekil 5.6: Kütüphane, 2007	122

ÖZET

Yenikapı mevlevihanesi Mevlevi kültürünün en önemli yapılarından birisidir. Tarihsel süreç içerisinde Mevlevihane yapılış amacındaki fonksiyonları kaybetmiş, geçirdiği yangınlardan dolayı da harabe haline gelmiştir. Tez konusu olarak bu yapıyı seçmemizdeki amaç Mevlevi ve Türk kültürünün önemli yapılarından birisi olan Yenikapı Mevlevihanesi'nin yeniden hayata döndürülmesine yönelik bir katkı sağlamaktır.

Bu çalışma kapsamında; birinci bölümde, çalışmayı yapma amacımız, kapsam olarak neleri içerdiği ve çalışmamızda hangi yöntemleri kullandığımız belirtilmiştir.

İkinci bölümde, Mevleviliğin tanımı ve açıklaması yapılmış, Mevlevi tekkelerini oluşturan yapıların neler olduğu izah edilmiştir. Ayrıca bu bölümde İstanbul'da bulunan Yenikapı Mevlevihanesi hariç, Galata, Beşiktaş, Kasımpaşa ve Üsküdar Mevlevihanelerinin plan şemaları, içerdiği fonksiyonlar ve günümüzdeki durumları anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde, Yenikapı Mevlevihanesi'nin İstanbul içindeki konumu tanımlanmış, Mevlevihanenin bütün mekanlarının önce 1925 yılına kadar tarihsel değişimi anlatılmış, daha sonra 1925 yılından günümüze kadar olan süreçteki tarihsel değişimi incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde mevlevihaneyi oluşturan yapıların hepsinin eldeki bilgiler doğrultusunda mekansal tanımlamaları yapılmıştır.

Dördüncü bölümde, harem konağının restitüsyon çalışmalarına zemin oluşturacak mekan kurgusuyla ilgili bütün belgeler değerlendirilmiş, aynı dönemde yapılan ve benzer yapımların özelliklerini gösteren bazı yapılar incelenmiştir. Harem konağının bulunduğu alanda yapılan kazılarda elde edilen verilerle bütün belgeler birleştirilerek restitüsyon projesi hazırlanmıştır.

Beşinci bölümde ise yapılan bütün çalışmalar doğrultusunda, Mevlevihanenin 2005 yılında başlanmış olan restorasyonuna, tezimizin ne ölçüde katkı sağlayabileceği değerlendirilmiştir.

A STUDY OF HISTORICAL EVOLUTION OF THE YENIKAPI MEVLEVIHANE AND A PROJECT PROPOSAL FOR RENOVATION OF THE HAREM KONAK

SUMMARY

The Yenikapi Mevlevihane, the lodge of the Mevlevis (devotees of Mevlana Celaleddin Rumi) in Yenikapi, Istanbul, is one of the most important architectural constructions of the Mevlevi and Turkish culture. During the historical course of time it has lost many of its functional properties and - after a fire - became a ruine. The reason why we have choosen this building as the subject of our study is to contribute to the present project studies for the revival of the Yenikapi Mevlevihane.

Our study consists of five chapters: In the first chapter the aim of the study is stated, its content and our methodology of approach. The second chapter describes and explains the state of being a ‘Mevlevi’ and the structural elements of the Mevlevi lodges. Also the historical structures of the Mevlevi lodges Galata, Beşiktaş, Kasımpaşa and Üsküdar (all in İstanbul) and their present situations have been analysed from the architectural point of view.

In the third chapter the location of the Yenikapi Mevlevihane in Istanbul has been marked. The spatial descriptions of the structures which form the Yenikapi Mevlevihane have been given. Also the results of investigations of the changes of all its premises during the history are placed here. The fourth chapter analyses some other similar buildings of the same epoch. Furthermore, the documents about the spatial structure of the the section “Harem Konak” in Yenikapi Mevlevihane, upon which the reconstruction studies will be based, are evaluated in detail. Also a design project proposal for the Harem Konak is presented in this chapter.

The potential impact and contribution of our study to the restoration process of the Yenikapi Mevlevihane, which started in 2005, is discussed in Chapter 5.

1. GİRİŞ

1.1. Amaç

Mevleviliğin İstanbul'daki en büyük merkezi sayılan Yenikapı Mevlevihane'si, tam teşekküllü bir külliye niteliğinde 1596 yılında kara surlarının dışında inşa edilmiştir. Yenikapı Mevlevihane'si Mevlevi kültürü ve mistik tarihimiz açısından önemli bir yapıdır. Bu sebeple tezin ilk başlangıcı olan 1998 tarihinde harabe halinde bulunan bu yapının restorasyonuna zemin oluşturacak rölöve, restitüsyon projelerinin hazırlanması hedeflenmekteydi. Tezle birlikte rölöve ve tespit çalışmalarına 1998 yılında başlanmış ancak kişisel nedenlerle 2000-2006 yılları arasında ara verilmiştir.

Aradan geçen zaman içinde Mevlevihane'nin restorasyonuna başlanmış olup bu doğrultuda tez kapsamında Yenikapı Mevlevihanesi'nin tarihsel gelişimi ve şu anda yapılan restorasyonda bulunmayan harem konağı ile ilgili restitüsyon proje önerisi hazırlanması hedeflenmiştir.

1.2. Kapsam ve Yöntem

Bu tez kapsamında; Yenikapı Mevlevihanesi'nin tarihsel gelişimi, yapının tamamının rölöve ve restitüsyon çizimleri, harem konağının restitüsyon proje önerisi bulunmaktadır.

7 Mayıs 1997 tarihinde Şeyh dairesinde çıkan yangın sebebiyle; kagir selamlık binasının çatısı tamamen yanmış, döşemeleri de harap olmuştur. Çalışmalara başlanılan tarihte matbah, meydan odası ve somathanenin rölöveleri alınmış olup, selamlık binasının daha önce "Yetiştirme Yurdu" olarak kullanılan dedegan hücreleri 1998 yılında mühürlü olduğundan ölçüleri alınamamıştır. Semahane türbe yapısının temelleri açıkta olduğundan mevcut temel izlerinin ölçüsü alınmıştır.

Kütüphane ve muvakkithane ayakta kalan yapılar olduğundan rölöveleri hazırlanmıştır.

Bina ile ilgili rölöve çalışmalarında; binanın içindeki yatay ölçümlerde, çelik metre, çelik metrenin yetersiz kaldığı durumlarda da şerit metre kullanılmıştır. Nivo aleti ile binanın değişik yerlerine işaretlenen +0.00 kotuna bağlı olarak yükseklik ölçümleri yapılmıştır. Ulaşılamayan kotlar için çekilen fotoğraflardan yararlanılarak cephe çizimleri yapılmıştır.

Tarihi araştırma safhasında, Mevlevihane'nin ve çevresinin gelişimi ve geçirdiği değişiklikler ele alınmıştır. Bu araştırmaya kaynak olabilecek çeşitli yayımlar bulunmaktadır. Mimarisi bağlamında konuyla ilgili en ayrıntılı araştırma Prof. Dr. M. Baha Tanman tarafından yapılmıştır. Yapının tarihsel değişimlerini araştırmak için; Atatürk Kitaplığı, İstanbul Üniversitesi kütüphanesi, Mimar Sinan Üniversitesi kütüphanesinden, ayrıca Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivinde bulunan fotoğraflardan faydalanılmıştır. Yapıda bir süre yaşayan Mevlevihane'nin son şeyhi Abdülbaki Baykara'nın torunları Akgül Söker ve Prof. Dr. Baki Baykara ile kişisel görüşmeler yapılmıştır. Yenikapı Mevlevihanesi'nin yetiştirme yurdu olarak kullanıldığı dönemlerden 2000 yılına kadar Mevlevihane'de yaşayan Burhan Öçal ile de kişisel görüşme yapılarak tarihsel gelişimi ile ilgili bilgi edinilmiştir.

Yapının onarımına ilişkin alınan kararlar ve yapının tespit çalışmalarında kullanılan fotoğraflar ve belgeler için İstanbul IV Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu ve Eski Eserleri Koruma Kurulu Encümen arşivinden faydalanılmıştır. Başbakanlık Osmanlı arşivinde bulunan planlara bakılmış olup bu belgeler çürümüş olduğundan kopyaları alınamamıştır.

İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Yenikapı Mevlevihanesi'nin 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 15/05/1991 tarih ve 2687 sayılı karar ile onayladığı projeleri doğrultusunda restorasyon uygulaması işini ihale etmiş, 06/09/2005 tarihinde de çalışmalara başlanmıştır. Bu proje kapsamında Mevlevihanelerin günümüzde işlevlerini yitirmesi nedeniyle yapı "Mevlevi Müzesi" olarak değerlendirilecektir. Yapının onarımına ilişkin bilgiler, Yenikapı Mevlevihane'si restorasyonunu üstlenen Gür Yapı İnşaat Taahhüt Turizm A.Ş.'nin şantiye yetkililerinden edinilmiştir.

2. MEVLEVİLİK VE MEVLEVİ TEKKELERİ

2.1. Mevlevilik

Tarikat, İslam sufilerinin izledikleri ve kendilerini Allah'a ulaştıracağına inandıkları yol anlamına gelir. Tarikat'ta amaç aynı olmakla birlikte değişik yöntemlerin, değişik aşamaların, mertebelerin, zikir tarzlarının, davranışların, giyimin kuşamın farklılığı çeşitli örgütlenmeler doğurmuştur. Bu farklılaşmalar sonucu pek çok tarikat ortaya çıkmıştır (**Tanman,1990**).

Mevlevilik, temelleri Anadolu'da atılan klasik tarikat tipi mistik örgütlemeler içinde, tarihsel bakımdan öncelikli bir konuma sahiptir. Tarikata adını vermiş olan Mevlana Celaleddin-i -i Rumi (1207–1273), Horasan'ın en önemli kültür merkezlerinden Belh'te doğmuştur. Ulemadan olan babası Bahaeddin Veled (1148–1231) ile birlikte 1217'de Belh'ten ayrılarak 1225 yılında Anadolu'ya gelmiş, Sultan I. Alaeddin Keykubad'ın daveti üzerine Konya'ya yerleşmiştir. Tasavvuf edebiyatının en görkemli eserlerinden olan Divan-ı Kebir ve Mesnevi'sini burada yazmıştır (**Tanman,1990**).

Bu eserleri ile Selçuklu Sultanları, Konya'daki diğer sufiler, çeşitli meslek grupları ve Konya halkı üzerinde derin tesirler bırakmıştır. Mevlana hayatta iken Konya başta olmak üzere Selçuklu İmparatorluğu döneminde, Anadolu'da hemen her zümrenin sevip saydığı bir veli olarak tanınmıştır. Mevlana, Mevlevi tarikatının manevi kurucusudur. Mevlevi tarikatının asıl kurucusu Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin oğlu Sultan Veled'dir. Sultan Veled de babası gibi son Selçuklu sultanları ve yöneticileri kadar İlhanlı bürokratlarıyla da iyi ilişkiler kurmuştur. Sultan Veled'in en önemli özelliği, Mevlana mensuplarını bir merkez etrafında, bir üslubun çerçevesinde birleştirebilmesidir. Konya'nın yanı sıra Anadolu'nun çeşitli yerlerine yolladığı halifeleriyle Mevlana aşıklarını Konya'dan yönetilen yaygın bir tarikata dönüştürmüştür (**Tanman,1990**).

Mevlevi tarikatının 13.-15.yy'lar arasında Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin felsefesi doğrultusunda örgütlenme, adap ve erkanı sistemleşmiştir. Bu dönem içinde tarikatın

merkezi idarenin başında, Konya dergahında postnişin olan Mevlana soyundan gelen ‘Çelebiler’ bulunmuşlardır. Bu sistem tarikatın kurulduğu 1284 yılından, tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar devam etmiştir. Mevlevi tarikatının bir diğer özelliği de zaman içinde kollara ayrılmamış olmasıdır.

Mevlevi tarikatı Sultan Veled’den sonra postnişin olan çelebiler tarafından yayılmaya devam etmiş, çeşitli Anadolu şehirlerinde mevlevihaneler açılmış, 15.yy’dan itibaren Osmanlı Devletinin Anadolu dışına taşmasına paralel olarak Rumeli’de, Orta Doğu’da ve Mısır’da mevlevihaneler inşa edilmiştir. Bu yayılmayla birlikte mevleviliğin adabı, ayini ve erkanı da zenginleşmiştir.

Mevlevilik İstanbul’un gündelik hayatına giren ilk tarikatlardan biridir. Tarikat hayatına özgü hususların dışında edebiyat, musiki, resim ve incelikleri ile başlı başına bir kültür ortamı olan mevlevilik Selçuklu Devleti’nin başkentinde doğmuş fakat gelişmesini Osmanlı Devletinde ve özellikle İstanbul’da tamamlamıştır **(Işın,1994)**.

15.yy’dan itibaren Osmanlı hükümdarları ve yöneticileri mevlevilik ile manevi ilişkiler içinde olmuşlardır. Mevlana’nın, mevlevi kültürünün temelini teşkil eden eserlerinin Farsça olması sebebiyle mevlevi edebiyatı ile musikisinin eski kültürümüzün ‘klasik’ diyebileceğimiz kesimine dahil olmasından ötürü mevlevilik aristokrat bir tarikat olarak bilinir **(Işın,1994)**.

Mevleviliğin en önemli özelliği semahanede okunan mukabeleden önce yapılan mesnevi şerhleridir. Sema törenlerinde dairesel formun egemen olması semahanelerin mimarisine yansımış, semaya tahsis edilen alanlar köşeleri pahlanarak yumuşatılmış kare, sekizgen ya da doğrudan doğruya dairesel olarak tasarlanmıştır. Mevlevi mukabelelerinin herkese açık olarak icra edilmesinden ve mevlevi semalarının seyirlik yönünün ağır basmasından dolayı sema alanını kuşatan erkek ve kadın seyirci mahfilleri mevlevihanelerin vazgeçilmez parçalarıdır. Mesnevihan kürsüsü mevlevi tekkelerine has mimari unsurlar arasındadır. Kürsü, şeyh postunun bulunduğu mihrab önünün tam karşısına gelen noktada, kuzey duvarının ekseninde yer almaktadır **(Gölpınarlı,1983)**.

Mevlevihanelerde görev aşamaları şeyhten aşağılara doğru aşama aşama uygulanır. Mevleviliğe girişin ilk aşaması muhipliktir. Muhip tarikata girerken tören yapılır. Bu törenin ardından muhip ‘nevnîyaz’ adını alır ve tarikat adabını öğrenmesi için

dergahtaki dedelerin birinin yanına verilir. Tarikat adabıyla birlikte sema da öğrenir. Kazancı dedenin yanında 18 gün hizmet eder ve aşçı dedeye götürülür, mutfak tennuresi giydirilir ve bir gün kuşak verildikten sonra aşçı dedenin denetiminde, mutfakta (matbah-ı şerifte) 1001 günlük çilesini tamamlar. Çile sonucunda dergahta hücrenişin olur. Mevlevi asitanelerinde Mevlana'nın uğurlu rakamı olan 18 hizmet, bununla bağlı 18 dede ve 18 hücre mevcuttur. Mevlevihanelerin (asitanelerin) mutfakları diğer tekke mutfaklarından farklı anlam taşımaktadır. Yemeklerin yanı sıra dervişliğe talip olanların pişirildiği eğitim mekanlarıdır. Bu yüzden kendilerine özgü biçimlenmişlerdir. Mevlevilikte dervişlikten sonra ki derece şeyhliktir. Şeyhler mevleviliği temsil ederlerdi. Şeyhler çile çıkarmış olmak ve hücrenişin olmuş dedelerden tayin edilmiyordu. Şeyh olacak kişi mevlevi tekkesine gider, orada 18 gün hizmette bulunur, bu süre zarfında destarlı sikkesi, mevlevi sandukası üzerinde durur, on sekiz gün sonra çelebi tarafından giydirilirdi. Daha sonra mevleviliğe özgü törenlerle şeyh olurdu (**Gölpınarlı,1983**).

Mevleviliğin temel ilkesi varlık birliğidir. Evrendeki, her şeyi canlı olarak kabul ederler, zarıflığı ve insan sevgisini ön planda tutarlar. Mevlevilikte müzik ve sema tarikatın iki ana ögesidir. Mevlevihaneler, musiki, edebiyat ve hat gibi sanat dallarında da eser veren sanatçıların yetiştiği okul işlevini üstlenmişlerdir. Mevlevilik, Divan şiiri üzerinde de derin iz bırakmış, gelişmesine olanak sağlamıştır. Mevlevi ayinleri müzikli olduğu için yüzyıllar boyu bir konservatuar vazifesi görmüştür. Mevlevi müziği, mutrıb denilen ses ve çalgı topluluğu tarafından icra edilir. Başlıca çalgılar ney, kudüm ve haliledir. Özellikle 18. ve 19. y.y.'larda birçok büyük müzik adamının yetiştiği merkezler olmuşlardır. İtri, İsmail Dede Efendi, Zekai Dede Efendi mevlevihanelerde yetişmiştir (**Işın,1983**).

2.2. Mevlevi Tekkeleri

Mevlevilik zamanla Osmanlı Devleti'nin hemen her yerinde yayılmış ve 90 kadar mevlevihaneye sahip olmuştur. Bu kuruluşlar asitaneler ve zaviyeler olmak üzere ikiye ayrılır. Asitaneler tarikat eğitiminin merkezi olup 1001 günlük çilenin çekilip dedelik unvanının elde edildiği, tam teşekküllü tesisler; zaviyeler ise daha çok dervişlerin konakladığı o bölgedeki mevlevilerin bulunduğu tali tesislerdir.

2.2.1. Mevlevi Tekkelerinin Konumu ve İçerdiği Fonksiyonlar

Mevlevi tekkeleri, şehrin gürültüsünden, maddi hayattan ve tarikat hayatıyla ilişkisi olmayan insanlardan uzak kalabilmek amacıyla şehir dışında yapılmışlardır. Ancak şehirlerin büyümesi ile birlikte pek çok mevlevihane şehrin içinde kalmıştır.

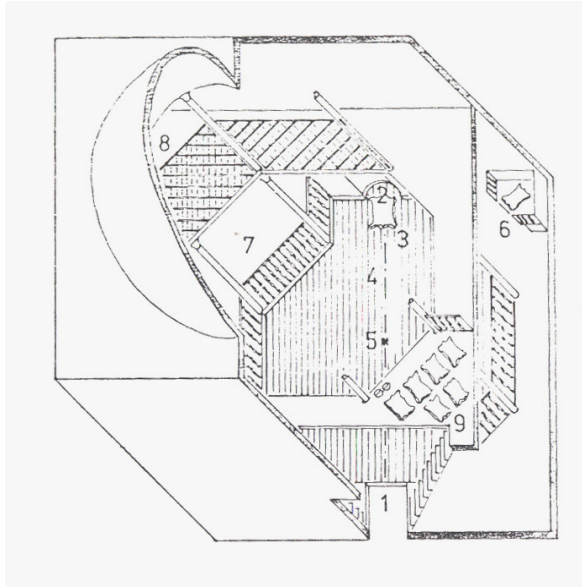
Mevlevi tekkeleri tarikatın karakterine bağlı olarak bazı özel fonksiyonlar içermektedir. Bu dört özel bölüm; semahane, matbah, meydan-ı şerif ve derviş hücreleridir.

Mevlevi tekkeleri daima geniş bir bahçe içindedir ve bir yanında susanlar adı verilen mezarlık bulunur. Bahçenin bir yanında da şeyh ailesinin oturması için harem dairesi vardır. Mevlevi tekkelerinde, semahane, merkezi bir noktaya yerleştirilmiş olup mukabele günlerinde ibadet mekanı olarak kullanılır (**Tanman,1990**).

Dergahın türbe bölümü semahaneye biraradadır. Türbe ve semahane birbirlerinden iç mekanda parmaklıklarla ayrılmışlardır. Türbede dergahın büyük şeyhleri gömülüdür. Mevlevihanelerde bulunan diğer bir bölüm de şeyh dairesidir. Şeyh konuklarını şeyh dairesinde kabul eder, gece konaklayacak olanlar bu dairede kalırlar. Şeyh dairesi selamlık bölümündedir. Kahve ocağı da mevlevihanelerde önemli bir bölümdür. Kahvecilik yapan derviş gelen misafirlere kahve ikram eder. Aynı zamanda dervişlerin mevlevihanede yaptıkları bazı özel toplantılardan sonra kahve içmeleri tarikatın geleneğidir. Dedegan hücrelerinin bulunduğu kolun bir bölümü matbahdır. Meydan-ı şerif odası da matbahla bağlantılı olarak yanında yer alır. Dergah içinde mescit yer alır. Helalar dedegan hücrelerinin bulunduğu kolun bir ucunda toplanmıştır (**Tanman,1990**).

2.2.1.1. Semahane

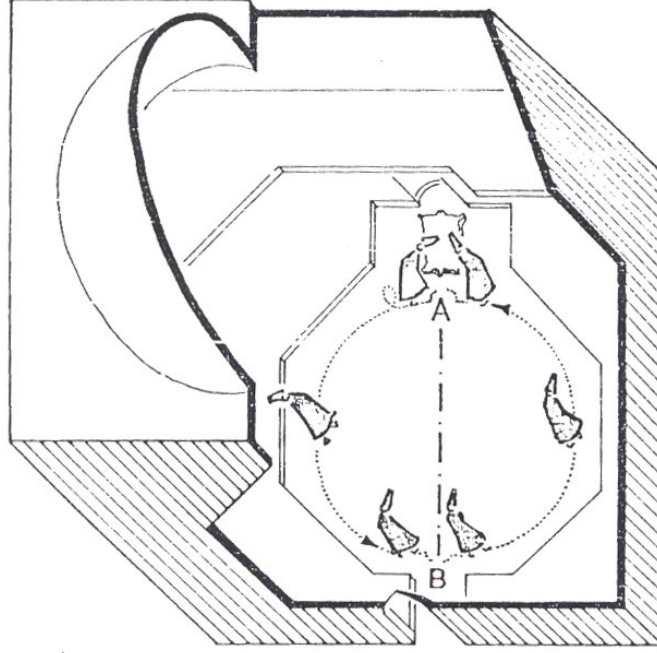
Semahane, mevlevilerin ayin ve sema bölümüdür. Semahanenin mekan organizasyonu belli bir düzene göre şekillenmiştir. Semahaneye cümle kapısından girilir. Sema yapılan ana mekan genellikle dairesel formdadır. Bu alan birbirine bitişik, cilalı ve çivisiz tahtayla döşelidir. Sema alanının kenarları parmaklıklarla ayrılmıştır. Ayrılan bu bölüm mukabeleyi izlemeye gelen erkek seyircilere aittir. Üst katta kadınlar mahfili, hünkar mahfili ve mutrıb mahfili bulunur (Şekil 2.1).

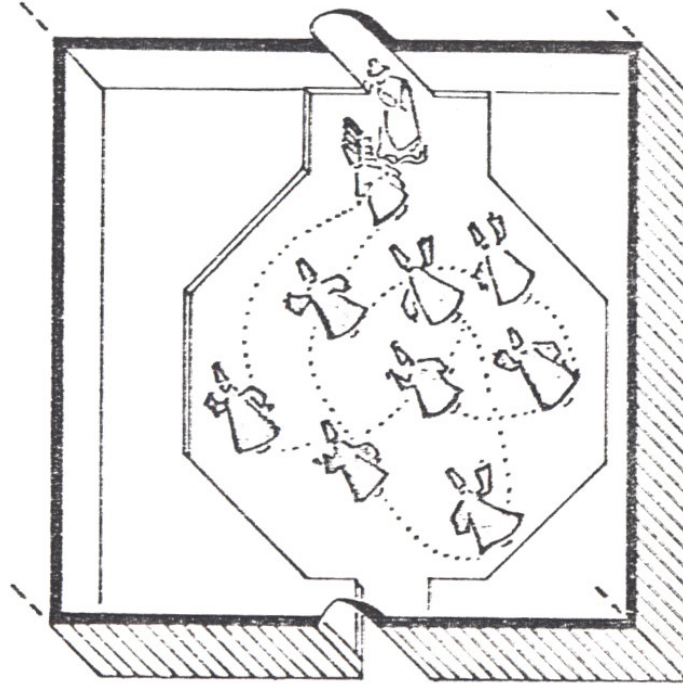
1. CÜMLE KAPISI
2. MİHRAB
3. ŞEYH POSTU
4. HATT-I İSTİVA
5. KUTUB NOKTASI
6. MESNEVİ KÜRSÜSÜ
7. ZÜVVAR MAHFİLİ (ERKEK)
8. ZÜVVAR MAHFİLİ (KADIN)
9. MUTRIB MAHFİLİ

Şekil 2.1 Semahane şeması (Mevlanadan Sonra Mevlevilik, Gölpinarlı, 1983)

Mutrıb mahfilinde; ney, kudüm, rebab gibi müzik aletleriyle ayine eşlik eden ve sesle mukabeleye katılan ayinhan ve na'than dan oluşan mutrıb heyeti oturur. Mihrab cümle kapısının tam karşısında, mihrabın yanında da mesnevi kürsüsü yer alır. Mihrabın önünde şeyh postu serilidir. Sema alanı içinde, şeyh postundan cümle kapısına uzanan bir çizgi olduğu düşünülür, bu çizgi 'hatt-ı istiva' yani ortalama-dengeleme-eşitleme çizgisi olarak adlandırılmıştır. Sema töreni sırasında bu çizgiye kesinlikle basılmaz. Hatt-ı istivanın başlama noktası şeyhin bulunduğu yerdir ve bu nokta 'mutlak varlık alemi' simgeler, bitim noktası ise insan mertebesini simgeler. Bu çizgi sema alanını iki bölüme ayırır; mutlak varlık alemine inen kavis görünen maddi alemi, insandan mutlak varlığa çıkan kavis ise görünmeyen manevi alemi anlatır (Şekil 2.2) (Gölpinarlı, 1983).

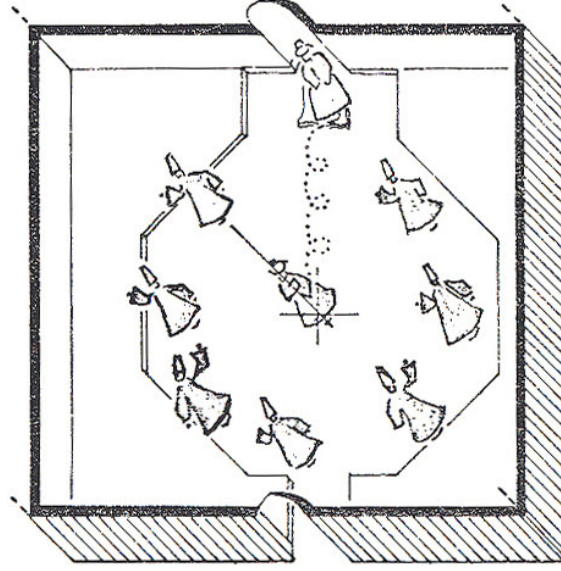

Şekil 2.2 Hatt-ı İstiva çizgisi (Mevlanadan Sonra Mevlevilik, Gölpinarlı, 1983)
Sema töreni belli bir düzen içinde yapılır. Her yapılan semanın bir anlamı vardır. Semazenler ilk olarak semahaneyi üç kere devrederler (Şekil 2.3).

Şekil 2.3 İlk üç devir hareket şeması (Mevlanadan Sonra Mevlevilik, Gölpinarlı, 1983)

Törenin bu ilk bölümüne 'devr-i veledi' denir. Bu törenlerden sonra 'dört sema devri' başlar. İlk üç aşamada yerinden kalkmayan şeyh dördüncü semada semaya dahil olur (Şekil 2.4).

Şekil 2.4 Dördüncü devir (Post sema-1) hareket şeması (Mevlanadan Sonra Mevlevilik, Gölpmarlı, 1983)

Post sema'ı denilen bu deviri diğer devirlerden ayıran özelliği vardır. Semazenler ilk üç devirde semahanenin ortasında ve dış halkasında hareket ederek sema ederler, bu son devirde ise dış halkada dizilirler orta alan boşaltılır. Şeyh, postundan ayrılarak hatt-ı istiva boyunca sema ederek tam ortasına gelir, bu noktaya 'kutup makamı' denir. Bu son selamda şeyh ve semazenler oldukları yerde sema ederler. Bu selamın sonunda şeyh postuna döner. Dualar okunur ve şeyh mutrib heyetine ve semazenlere selam verir ve semahanedan çıkar böylece sema töreni sona erer (Gölpmarlı, 1983).

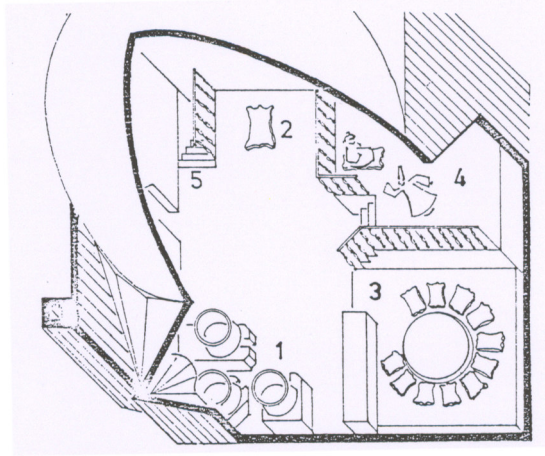
Mevlevi mukabelesinin bütün safhaları belli bir düzen içinde yapıldığından semahane, bütün mevlevihanelerde aynı mekan kurgusuna sahiptir (Gölpmarlı, 1983).

2.2.1.2. Matbah-ı Şerif ve Meydan-ı Şerif

Matbah sözcüğü karşılık olarak yemek pişirilen yer, mutfak anlamına gelir. Mevlevihanelerde ise matbah, mecazi anlam taşır. Tarikata giren kişilerin pişirildiği eğitim ve öğretim gördüğü mekandır.

Mevlevi tarikatına giren kişinin derviş olana kadar çekmek zorunda olduğu 1001 günlük çileyi matbahta doldurur. Bu süre içinde matbahta görevli olan ahçı dede, kazancı dede, halife dede ve diğer dervişler tarafından kendisine yol, yöntem, sema öğretilir. Matbah'ın girişinde ocağın bulunduğu yer saka postu olarak adlandırılır. Burası tarikata girmek isteyen muhibin¹ üç gün süreyle bu yola girmek için kendini ruhen hazırladığı yerdir (Şekil 2.5). Bundan sonra tennuresini² giyerek binbir gün

süren çilesine başlar. Matbahda birkaç adım yükseltilmiş sema talim yeri vardır. Burada dede tarafından muhibe semanın özellikle olan; kol açma semahanede yürüme, mukabelenin çeşitli aşamalarında nasıl davranması gerektiği öğretilirdi (Gölpınarlı, 1963).

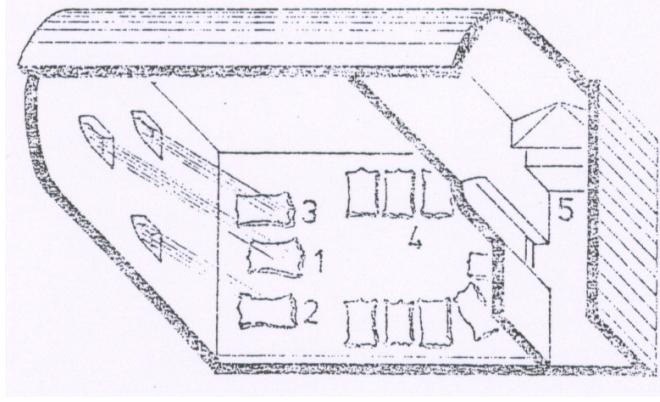
- 1.Ocaklar
- 2.Saka postu
- 3.Somathane
4. Sema talim yeri
- 5.Kiler evi bağlantısı

Şekil 2.5 Mevlevi Tekkesi'nde Matbah Şeması(Mevlanadan Sonra Mevlevilik,Gölpınarlı,1983)

Meydan-ı şerif ise mevlevi tekkelerinin önemli ve kutsal mekanlarından biridir. Aynı zamanda 'erenler meydanı' olarak ta adlandırılır. Meydan-ı şerif her sabah şeyh ve dedelerin toplandıkları mekandır. Meydan-ı şerifte girişin tam karşısına üç post serilir, ortadaki kırmızı post şeyhe, onun sağında ki siyah post kazancı dedeye, sol tarafta ki post ise meydancı dedeye aittir (Şekil 2.6) (Gölpınarlı, 1963).

¹ Muhib; tarikata bağlanmış, bir şeyh tarafından sikkesi giydirilerek kabul edilen kişidir. Mevlevilerde tarikata girmek için şeyhe müracat edilir, şeyh kabul ederse muhibin başına sikkesini giydirir

² Tennure; dergahta giyilen Mevlevi giysisinin en önemli parçasıdır. Çok geniş eteği bulunan tennurenin üst kısmı omuzlardan inen iki kalın şerittir. Derviş tennuresini yere diz çökerek ve Fatiha okuyarak giyer.

1. Kırmızı Post (Şeyh Postu)
2. Siyah Post (Kazancı Dede Postu)
3. Beyaz Post (Meydancı Dede Postu)
4. Diğer Dede ve Dervişlerin Postları
5. Kahve Ocağı

Şekil 2.6 Mevlevi tekkesinde meydan-ı şerif iç düzeni şeması (Mevlanadan Sonra Mevlevilik, Gölpinarlı, 1983)

Sabahları burada murakebeye³ girilir, Kur'an okunur, kahve içilir ve sırasıyla baş keserek bu mekandan çıkılırdı.

2.2.1.3. Dedegan Hücreleri

Mevlevihanelerde derviş olarak yerleşmek isteyen kişiler belirli aşamalardan geçirdi. Tarikata girmeye hak kazanan dervişler 1001 günlük çilesini tamamladıktan sonra dedegan hücrelerine yerleşirdi.

Hücreler bir kişinin ihtiyaçlarını minimum ölçüde karşılayacak boyuttadır. Hücrelerin giriş kapısında bir pabuçluk ve yüklük, bir duvarında ocak bulunur. Diğer bir duvarında da zeminde yükseltilmiş olan sedir, sedirin üzerinde dervişin postu serilidir (Doğan, 1977).

3 Murakebe; tasavvufta tanrıya bağlanarak çile doldurma

2.3. İstanbul'da Bulunan Mevlevihaneler

İstanbul'da mevlevilik sürekli olarak yalnızca beş büyük tekkede faaliyet göstermiştir. Mevlevi tekkelerinin sahip olduğu sosyal yaşam ve yönetim biçimleri, şehirlerde sayıca az fakat dayandığı asker, sivil bürokrasi ağırlıklı kesimin maddi desteğiyle orantılı bir tekke organizasyonu gerçekleştirmiştir. Mevlevilik diğer tarikatlar gibi küçük örgütlenmeler kurmamıştır **(İşın,1993)**.

İstanbul'da bulunan Galata, Yenikapı, Kasımpaşa ve Beşiktaş (Bahariye) Mevlevihaneleri mimari programları açısından külliye tipi mekan organizasyonlarına sahip olup, ibadet ve barınma fonksiyonlarını içerirler. Üsküdar Mevlevihane'si ise Anadolu'dan İstanbul'a gelen dervişlerin konaklama ihtiyacını karşılamak amacıyla yalnızca sema ayini yapılan bir zaviye şeklinde inşa edilmiştir **(İşın,1993)**.

İstanbul Mevlevihaneleri, topografik konumları bakımından şehir merkezinden uzakta, sur dışında inşa edilmişlerdir. Şehrin büyümesi sonucu bu dergahlar şehir merkezlerinde kalmışlardır. Bu dergahlar ibadet, eğitim, konaklama ihtiyaçlarının karşılandığı birer külliye niteliğindedirler. Bu külliyelerin merkezini, mimari program açısından birbirleriyle kaynaşmış semahane ve türbeden meydana gelen yapı grubu oluşturur **(İşın,1993)**.

2.3.1. Galata Mevlevihanesi

Beyoğlu İlçesi, Şahkulu Mahallesi'nde Galip Dede Caddesi'nde yer alır. Kulekapı Mevlevihane'si olarak da anılan Galata Mevlevihanesi, İstanbul'daki ilk büyük Mevlevi kuruluşudur. Galata Mevlevihane'si II.Bayezid dönemi (1481-1512) vezirlerinden İskender Paşa'nın Galata surlarındaki av çiftliğinde 1491 yılında inşa ettirmiştir **(İşın,1993)**.

17.yy'ın başlarından itibaren birçok onarım ve yenileme geçiren ve zaman içinde küçük bir külliye niteliğine bürünen Galata Mevlevihanesi III.Selim'in 1791'de gerçekleştirdiği yenileme sonucunda bugünkü yerleşim düzenine kavuşmuştur.

Mevlevihane'nin geçirdiği önemli onarımlar sırasıyla şöyledir;1765'te çıkan Tophane yangını sonucu tamamen yanmış ve 1766'da yeniden inşa edilmiştir. 1796 yılında Mevleviliğe yakın olan III.Selim tarafından tamir ettirilmiştir. 1818 yılında Halet Efendi tarafından çeşitli tamir ve ilaveler görmüştür. Mevlevihane bir yangın

daha geçirmiş ve başta matbah ile mescit olmak üzere 9 adet derviş hücresi yanmıştır. II.Mahmud 1835'te tekkeyi tamir ettirmiş ve müstemilat ile semahaneyi de yeniden yaptırmıştır. Tamire ilişkin 1835 tarihli kitabe Galib Dede Caddesi'ne bakan ana giriş kapısı üzerindedir. II.Mahmud'un kızı Adile Sultan 1847'de dergaha büyük bir sarnıç ve şadırvan yaptırmıştır(Şekil 2.7) (Işın,1993)..

Şekil 2.7. Galata Mevlevihanesi Şadırvanı

Mevlevihanenin günümüzdeki şeklini almasını sağlayan tamir ise Kudretullah Dede'nin girişimiyle Abdülmecid tarafından yaptırılmıştır. Beyoğlu'nda çıkan bir yangınla hasara uğrayan semahanenin yeniden inşasına başlanarak 1858–1860 yılları arasında tamamlanmıştır.

Dergahın son dönem tarihine damgasını vuran şeyhi Kudretullah Dede'dir. Galata Mevlevihanesi'nin bugün mevcut bulunan yapılarından bir kısmını, Kudretullah Dede zamanında Halet Efendi inşa ettirmiştir. Bu yapılardan dergahın Galib Dede caddesine bakan cephesindeki türbe, kütüphane ve sebil 1819 tarihlidir. Halet Efendi kendi kurduğu bu kütüphaneye pek çok kitap vakfetmiştir. Cumhuriyet döneminde tekkelerin kapatılmasıyla birlikte bu kitaplar Süleymaniye Kütüphanesi'ne

devredilmiş ve bu yapı uzun bir süre polis karakolu olarak kullanılmıştır. Halet Efendi'nin 1819'da yaptırdığı diğer bir bina, İsmail Rusuhi Dede Türbesi'dir.

Kudretullah Dede'nin vefatıyla yerine oğlu Mehmed Ataullah Dede (1910) geçmiştir. Ataullah Dede döneminde dergah önemli bir tamir daha görmüştür.

Galata Mevlevihanesi'nde avlunun sol yanında yer alan Şeyh Galib'in türbesi dikdörtgen planlı ve kesme küfeki taşındandır(Şekil 2.8) (Işın,1993).

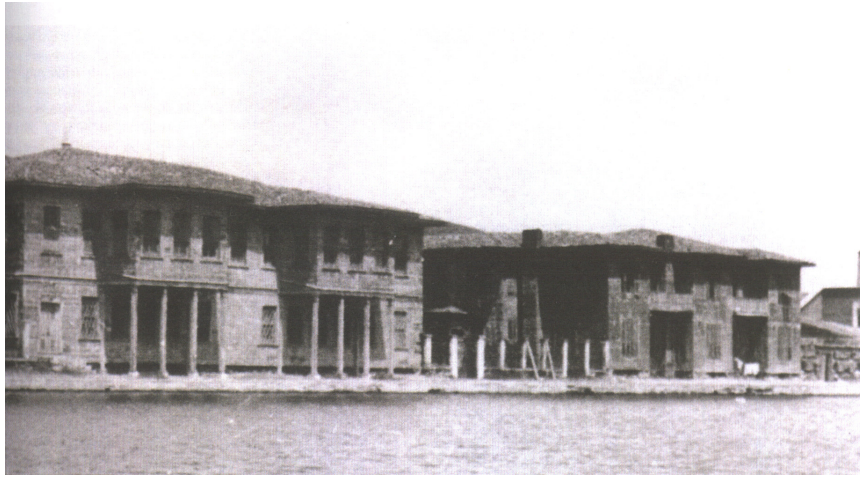
Şekil 2.8 Galata Mevlevihanesi, Şeyh Galib Türbesi (İstanbul Mevlevihaneleri,2004,E.Yücel,1978)

Galata Mevlevihanesi'nin semahanesi sekizgen bir yapıya sahiptir. Semahaneyi diğer mevlevihanelerin aksine selamlık bütünler. Burada Mevlana asitanesi postnişinine ait bir oda ve hünkar mahfili bulunur. Mutrib heyetine ait kısım semahane girişinin tam üstüne yerleştirilmiştir. Derviş hücreleri ve Adile Sultan Şadırvanı arkasındaki harem

daireesi günümüze gelememiştir. Dergah günümüzde Divan Edebiyatı müzesi olarak faaliyet göstermektedir.

2.3.2. Beşiktaş ve Bahariye Mevlevihaneleri

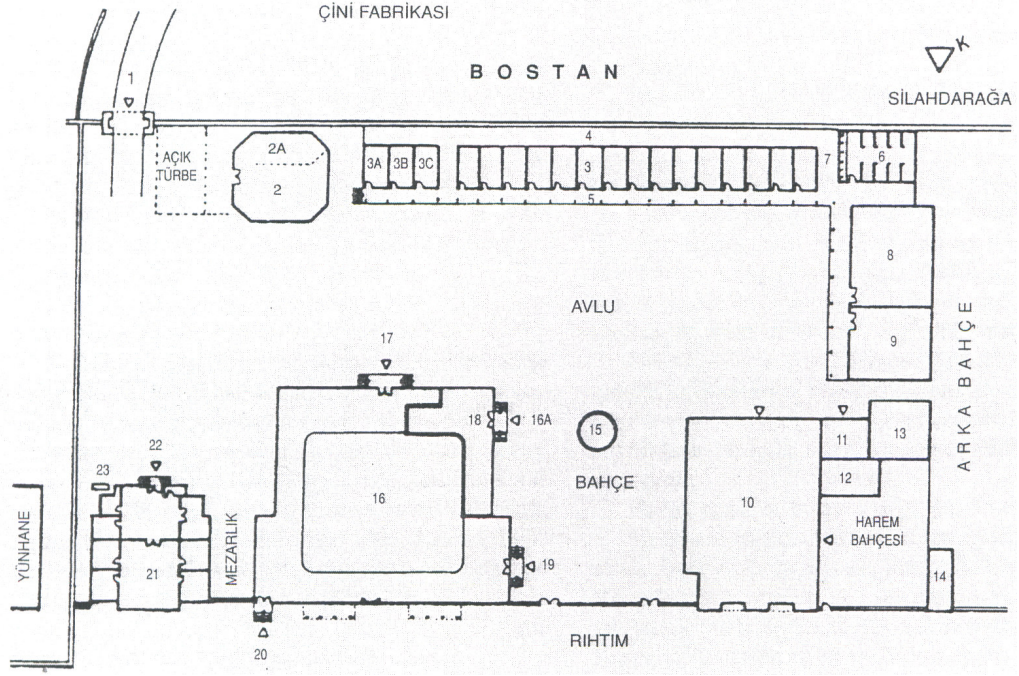
Galata ve Yenikapı Mevlevihanelerinden sonra İstanbul'da kurulan üçüncü Mevlevi dergahı Beşiktaş Mevlevihanesi'dir. Beşiktaş Mevlevihane'si 1621 tarihinde Ohrili Hüseyin Paşa tarafından yaptırılmıştır. 1622 yılında Çırağan Sarayı'nın yerinde inşa edilmişti. Dergah 1867'ye kadar Beşiktaş'ta faaliyet göstermiş, bu tarihte Çırağan Sarayı'nın inşası nedeniyle yıktırılarak önce Fındıklı'da Karacehennem İbrahim Paşa Konağına ve buradan da 1871'de tamamlanan Maçka'daki binasına geçmiştir. 1874 yılında askeri kışla yapımı için bu bina da yıkılmış geçici olarak Eyüp'te bulunan bir yalıya taşınmış, daha sonra 1877 yılında Eyüp Bahariyesi'ndeki yeni yapıya yerleşerek 1925 yılına kadar burada faaliyet göstermiştir(Şekil 2.9) (Işın,1994).

Şekil 2.9 Eyüp Bahariye Mevlevihanesi (M.B.Tanman arşivi)

Beşiktaş Mevlevihanesine ait bilgilerden ilk mevlevihanenin bir külliye olarak kurulmayıp zamanla genişletildiği anlaşılmıştır. Beşiktaş Mevlevihanesi 1867 yılında yıktırılmadan önceki son durumuna göre ana binası dikdörtgen planlı ahşap bir yapıdır. Semahanesi kare planlıdır (Işın,1994).

Beşiktaş Mevlevihanesi, 1877-1925 yılları arasında Bahariye Mevlevihanesi olarak anıldığı Haliç kıyısındaki son yerinde faaliyetini sürdürmüştür. Bu konumundaki yapılar büyük bir avlu içinde harem, selamlık, türbe, semahane, mescid ve hazireden oluşmuştur(Şekil 2.10).

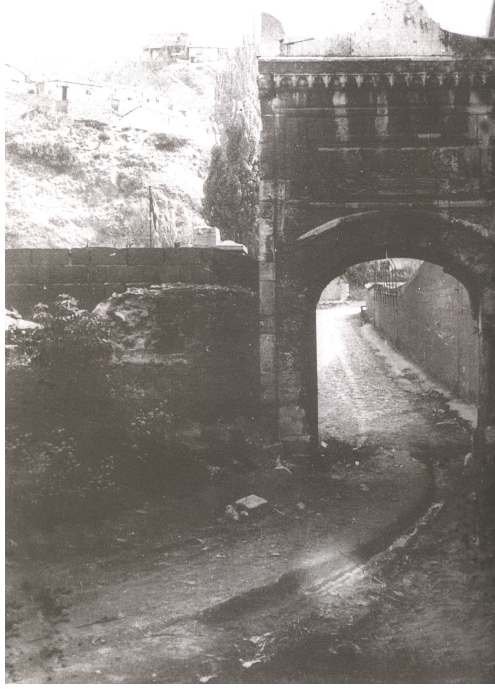
Şekil 2.10 Bahariye Mevlevihanesi vaziyet planı (İst.Ans., Işın,1994)

Avlu girişinin solundaki mescit 10x10 m ölçüsünde kare planlı olmasına karşılık sonraki yıllarda karenin karşılıklı köşeleri kesilerek altıgene dönüştürülmüştür. Cephelerine de sivri kemerli ikişer pencere açılmıştır (Şekil 2.11).

Şekil 2.11 Bahariye Mevlevihanesi'nin mescidi (E.Işın'ın arşivi)

Tekkelerin 4 Eylül 1925 tarihinde kapatılması üzerine semahanesi harap olmuş ve 1935 yılında yıkılmıştır(Şekil 2.12).

Şekil 2.12 Bahariye Mevlevihanesi, günümüzde mevcut olmayan giriş kapısı(İstanbul Mevlevihaneleri,2004,E.Yücel,1978)

1939 yılında çıkan bir yangın sonucu harem dairesi yok olmuş, mescidi bir tuğla imalathanesinin deposu olmuştur. Mevlevihanenin arsası 1986'da Haliç çevre düzenlemesi sırasında kamulaştırılmıştır.

2.3.3. Kasımpaşa Mevlevihanesi

Beşiktaş mevlevihanesinden sonra 1631 tarihinde kurulmuştur. Beyoğlu ilçesinin Kasımpaşa semtinin Sururi Mehmet Efendi Mahallesinde yer almaktaydı.

Kasımpaşa Mevlevihanesi de diğer mevlevihaneler gibi ahşap ve üç katlı bir yapıdır. Semahane, selamlık, dedegân hücreleri, harem, hünkâr dairesi ve mutfaktan oluşmuş iki bloklu bir konak görünümündeydi (Şekil 2.13).

Kareye yakın bir planı olan semahanenin çevresini iki katlı mahfiller kuşatıyordu. Üst örtü Sultan II.Mahmut döneminin sevilen ve çok sık uygulanan ampir üslubunda ahşap kubbeliydi. Buradaki bezemeler arasına mevlevi musikisinin vazgeçilmez enstrümanları olan ney, kudüm, halile, def, rebab, ud ile nota defteri ve bir de mevlevi sikkesi resmedilmiştir.

Şekil 2.13. Kasımpaşa Mevlevihanesi, semahane ve harem bölümü (E.Yücel,1978)

İlk yapılan tesisin bir zaviye niteliği taşıdığı düşünülmektedir. Zaman içinde harap düşen mevlevihane farklı dönemlerde onarımlar geçirmiştir. Kasımpaşa Mevlevihanesi 1834'te II. Mahmud tarafından yenilenmiştir. Yapının onarımı tekkelerin kapatılmasına kadar süregelmiştir. Cumhuriyet döneminde semahane kısmı bir süreliğine Kasımpaşa Güreş Kulübü'ne tahsis edilmiş, diğer bölümler ise ilkokul olarak kullanılmıştır. Bu dönemde binanın kuzeyinde ki müştemilat, şadırvan ve hazire yok olmuştur.

Şekil 2.14 Kasımpaşa Mevlevihanesi rölöve çizimi (M.S.Ü. Arşivi)

Daha sonra vakıflarca oda oda kiraya verilen yapı 1979 yılında çıkan bir yangınla tamamen ortadan kalkmıştır. Günümüzde burası bu alan Sururi İlköğretim Okulu'nun bahçesinin bir bölümü olup, ayakta kalan iki taş merdiven ile bir mevlevi mezarı dışında mevlevihaneyi anımsatacak başkaca iz bulunmamaktadır.

2.3.4. Üsküdar Mevlevihanesi

Üsküdar ilçesi, İmrahor semti, Doğancılar caddesinin batı yakasında yer alır. İstanbul'daki diğer Mevlevihanelerden farklı olarak, özellikle taşradan İstanbul'a gelen dervişlerin konaklaması için tasarlanmış bir mevlevi zaviyesidir (**Tanman,1994**).

19.yy içinde pek çok yenileme geçirmiştir. Günümüzde semahane-türbe binası ziyarete açık tutulmakta ve bazı kültürel faaliyetler için kullanılmaktadır(Şekil 2.15). Selamlık-mutfak ile dedegan dairesi ise bir süre Vakıflar idaresine bağlı Vakıf Memba Suları dağıtım merkezi olarak kullanılmıştır (**Tanman,1994**).

Şekil 2.15. Üsküdar Mevlevihanesi semahane ve türbesi(İstanbul Mevlevihaneleri,2004,E.Yücel,1978)

Mevlevihanenin arsası doğuda Doğancılar caddesi, diğer yönlerde ise komşu parsellerle çevrilidir. Semahane-türbe binası arsanın güneydoğu köşesindedir. Bunun kuzeybatısında selamlık mutfak binası güneyinde küçük bir hazire mevcuttur. Bu yapının kuzey batısında dedegan dairesi vardır. Harem bölümü arsanın kuzey-doğu köşesini kaplamaktadır. Büyük bir bahçesi vardır.

İki katlı olan semahane-türbe binasının zemin katı türbe, üst katı semahanedir. Bu özelliği ile tarikat mimarisi açısından dikkat çeker. Bu da veliler ile onlara bağlı olanlar arasında manevi yakınlığı temsil eder. Yapı bu yönüyle Türk İslam mimarisi

erken tarihli kmbetlerinde ki geleneğe bağlanmaktadır. Semahane-türbe binasında kayda değer tek süsleme mihrab da bulunan kalem işi tezyinattır.

Selamlık-mutfak binası kare planlıdır. Dikdörtgen planlı tek katlı kagir duvarlı dedegan dairesi, yapıyı boydan boya kat eden bir koridorla bunun üzerindeki dört adet hücreden ibarettir (**Tanman,1994**).

Yenikapı Mevlevihanesi'nin parsel alanı tapu kayıtlarında 5900m²'dir. Mevlevihanenin kuzeyinde doğu-batı doğrultusunda Mevlevihane Caddesi uzanır. Mevlevihane Caddesi E5 karayolunun Topkapı-Cevizlibağ mevkiindeki yan bağlantı yoluyla kesişmektedir. Doğusunda Merkez Efendi Tekke Sokak, batısında İETT Blokları Yolu ile çevrelenir. Doğusunda sanayi tesisleri, güney doğusunda küçük esnaf siteleri ve Yenikoşlu Mezarlığı bulunur. Batısında ise oto tamir siteleri yer almaktadır (Şekil3.2).

Şekil 3.2 Yenikapı Mevlevihanesi ve yakın çevresini gösteren hava fotoğrafı(İ.B.B. Projeler Müdürlüğü Arşivi)

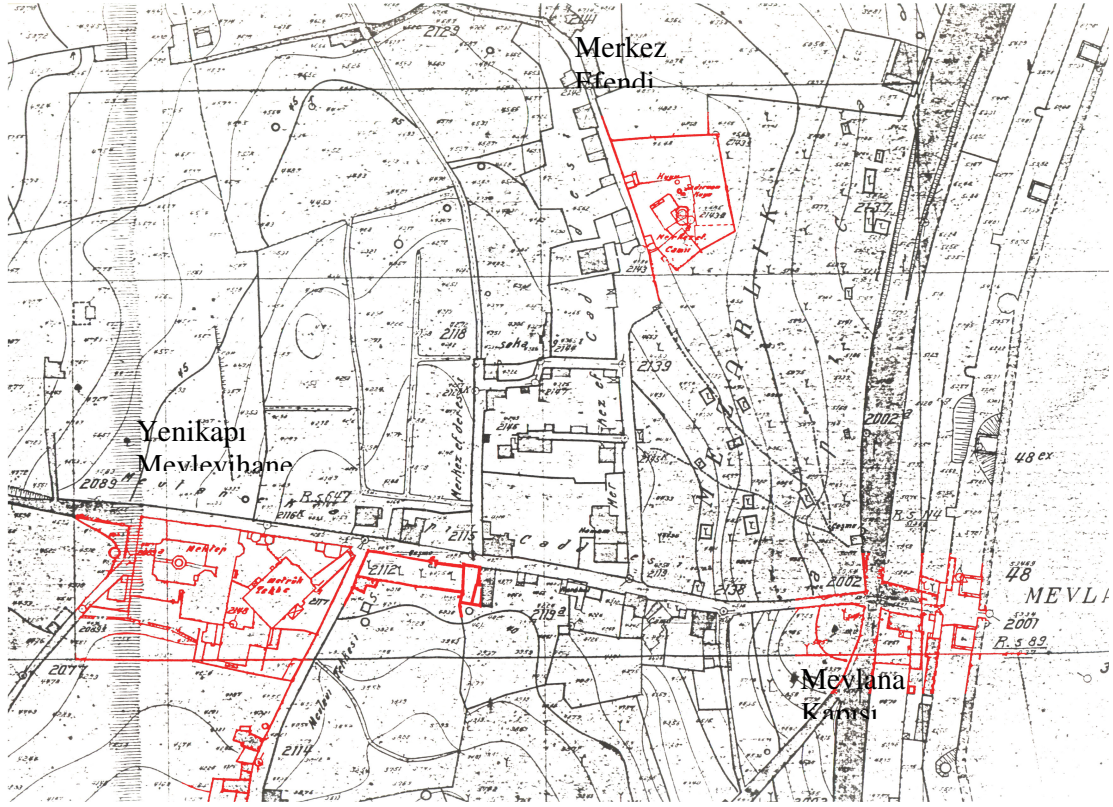
Geniş bir bahçe içerisindeki yapının cümle kapısı Mevlevihane Caddesi üzerindedir. Cümle kapısının, doğusunda muvakkithane yer almakta olup batısında ise şu anda yerinde bulunmayan sebil bulunmaktaydı. Mevlevihane Caddesi üzerinde bulunan diğer kapı ise, Tekke sokak ile Mevlevihane Caddesi'ne 45°'lik açı yapan Hünkar Kapısı'dır(Şekil 3.3). Kapı üzerinde Padişah V.Mehmet Reşad'ın tuğralı mermer kitabesi (1325) bulunduğundan bu kapıya Sultan Reşad Kapısı denilmiştir. Bir üçüncü kapı ise Mevlevihane Caddesi üzerinde şeyh dairesinin altında bulunur. Bu kapı ahır kapısıdır. Ahır kapısı yol kotunun zamanla yükselmesinden dolayı yarısına kadar kaldırım kotunun altında kalmıştır.

3.2. Yapının ve Çevresinin 1925 Yılına (Tekkelerin kapatılması) Kadar Olan Tarihsel Gelişimi

İstanbul'u batıdan sınırlayan tarihi kara surlarının şehre giriş ve çıkışı sağlamak amacıyla değişik tarihlerde yapılmış birçok kapısı vardır. Bunlardan Silivrikapı ile Topkapı arasındaki kapı, Bizans devrinde yapılmış olup adı "Porte de Reçium" veya "Malendisia"dır.

Osmanlı devrinde bu kapı Yenikapı ismiyle bilinmektedir. Yenikapı'dan şehrin dışına doğru devam eden yolun üzerinde mevlevihanenin kurulmasından (17.yy'ın başlarından) itibaren "Mevlevihane Kapısı" ya da aynı adı taşıyan diğer sur kapılarından ayırt edilmesi için "Mevlevihane Yenikapısı" olarak anılmaya başlanmıştır.

İstanbul'un en eski yapılarından biri olan, 1552-1572 yılları arasında yapılan Merkez Efendi Camii ve türbesi de aynı mahallede bulunduğundan mahalle adı Merkez Efendi'dir (Şekil3.3).

Şekil 3.3 İstanbul Harita Şirketinin hazırladığı (1925-1930)Yenikapı Mevlevihanesi ve yakın çevresini gösteren Keşfiyat Haritası

(İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Arşivi)

Mevlevihane sur dışında geniş arazilerin ortasında kurulmuştur. Güney tarafında harem önündeki bostan mevlevihane arazisi içindeydi. Kuzey-doğusunda mevlevi vakfına ait çok geniş sınırları bulunan bir bağ bulunuyordu.

Mevlevihanenin, Vakıflar Genel Müdürlüğü Ankara arşivindeki vakfiye kaydı 628 numaralı defterin 685. sayfasında ve 390. sırasındadır. Vakfiye 1017/1608-9 tarihidir. Konya Mevlana Müzesi arşivinde de 6412-6413 numarayla kayıtlı vakfiyesi bulunur.

Yenikapı Mevlevihanesi Yeniçeri Katibi Malkoç Mehmed Efendi tarafından 1597 yılında yaptırılmaya başlanmış olup 7 Şubat 1598 tarihinde dergahın açılışında bulunmuş Seyid Ahmed Dede'nin mesnevi okumasıyla açılışı yapılmıştır. Mehmed Efendi 1603 tarihinde kendi mülkü olan birçok bağ ve bahçeyi mevlevihaneye bağışlamıştır(Ziya,1913).

1608 tarihinde Malkoç Mehmet Efendi vakfiyeyi Rumeli Kazaskeri Es'ad İbn-i Sadeddin Efendi'ye tescil ettirmiştir. Bu tescile göre 1 mescit, 1 semahane, 1 matbah,

1 somathane ve 24 adet derviş hücresi bulunmaktadır. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde ise Yenikapı Mevlevihanesi'nin, semahanesi, imarethanesi ve 70 kadar derviş hücresi ile bir asitanesi olduğundan bahsedilmiştir (Işın,1997).

Abdurrahman Nafiz Paşa Kütüphanesi'nde bulunan bu vakfiyeyi Mehmed Ziya şöyle aktarmıştır;

Mevleviler tekkesin vakf eyleyip ol ehli hayır
Etti çün vakfiyenin ashab-ı meclis istima
La cerem pür halet ve pür şevk olup cümle şuhud cümle şuhud
Halka-i vecde girip her birisi etti sema
(Mevleviler tekkesini o hayır ehli vakfetti
Bu vakfı bütün meclis işitti.
Kuşkusuz, zevk ve hal dolu idi duyanlar
Vecd halkasına girip cümlesi sema etti.)

Yenikapı mevlevihanesinin bina emini aşağıdaki sözleriyle yapılış tarihini vermektedir.

Yenikapı da yaptı

Yazıcı Bey Mevlevihane(1006/1597-8)

Bu dergaha gerek nakden ve gerekse vakıflar tahsisi suretiyle hizmeti geçen kimseler arasında Sultan IV. Murad, Mihrişah Sultan, Sultan II.Mahmud ve Sultan Abdülmecid'i sayabiliriz. Devlet kethüdası Halet Efendi ile Kasapbaşısı Şakir Efendi de bağışta bulunmuştur. Tekkenin müdavimlerinden Adile Sultan'ın kocası Mehmed Ali Paşa'da dergaha bir sarnıç yaptırmıştır.

Türbenin niyaz penceresi ve Sabık Sadrazam Fuat Paşa'nın oğlu ile eşinin defnedildiği kısmın ön tarafında yer alan eski şadırvanın çatısının çökmesi üzerine, mevlevi ariflerinden meşhur Mekki Efendi (1714-1797) tarafından 1785/86'da yeniden yaptırılmıştır.

Kaynaklara göre İstanbul'da son dönemin en kalabalık tekkesi olan mevlevihane çeşitli dönemlerde yangınlar geçirmiş ve onarımlar görmüştür. Bu onarımların en kapsamlıları Sultan II. Mahmud (1816-17 ve 1837-38) döneminde yapılmıştır.

Sultan Abdülmecit 1845'te dergahın çevre duvarlarını inşa; zamanla harap olan müştemilatı tamir ettirmiştir. 1845'ten itibaren mevlevihanenin gelişim aksları şekillenmeye başlamış, özellikle hazirenin dergah içinde kapladığı alan bu yıllarda belirgin bir mekan olma niteliği kazanmıştır. Abdülmecid (1839-1861) döneminde başka hangi yapılarda değişikliklerin yapıldığı bilinmemektedir.

Sultan Abdülaziz devrinde (1861-1876), Mısır valisi İsmail Paşa (1830-1895) 83.432 kuruş harcayarak dedegan hücrelerini, harem ve şeyh dairesini yeniden yaptırmış, semahaneyi de tamir ettirmiştir **(Ziya,1913)**.

Yenikapı Mevlevihanesi'nde semahane-türbe, harem, kütüphane, sebil ve muvakkithane dışında kalan bölümler yani dedegan hücreleri ile sair selamlık bölümleri Kasım 1906'da (1324 yılı Ramazan Bayramının 5. Gecesi) selamlıkta kütüphane odasının altındaki ahırda yangın çıkmış ve bu bölümler yanarak ortadan kalkmıştır **(Ziya,1913)**.

Sultan Mehmet Reşad devrinde; Mimar Kemaleddin'in yeniden projesini hazırladığı tekkenin 1910-1911'de inşasına tekrar başlanmış, son şeyh Abdülbaki Efendi zamanında da bitirilmiştir **(Ziya,1913)**. 1913 yılında tekrar küçük bir yangın geçirmiş ve tamirata hemen yapılmıştır.

Yenikapı Mevlevihanesi'nin kuruluşundan 1906 yılı yangınına kadar geçen süre içerisinde geçirdiği tamiratlar bilinmekle birlikte, plan şeması, yapısal özellikleri ve boyutlarını anlatan belgeler bulunmamaktadır. 19 yüzyıl ikinci yarısına ait Mevlevihane Caddesi üzerinden çekilmiş iki tane fotoğrafı bulunmaktadır. Ancak bu belgeler 19.yy restitüsyonunu hazırlayabilmek için yetersizdir.

Yenikapı Mevlevihanesi kuruluşundan kapatılışına kadar mevlevi tarikatına hizmet etmiştir. Mevlevihanenin şeyhleri arasında başta Kemal Ahmed Dede Efendi olmak üzere Toğani Hüseyin, Sabuhi Ahmed, Hacı Ahmed, Kaari Ahmed, Pendari Taci Ahmed, Seyyid Yusuf Nesib, Peçevizade Ahmed, Nesib, Mesnevihan Mehmed, Musa Safi, Küçük Ahmed, Seyyid Ali, Abdülbaki, Seyyid Hüsnü, Abdürrahim ve Osman dedeler gibi çok değerli isimler bulunmaktadır. Tekkenin son şeyhi Abdülbaki Baykara'dır. Mevlevihane de şeyh olarak görev yapmış şeyhlerin hepsi ileri gelen mutasavvıflardır. Ayrıca musiki, edebiyat ve diğer sanat kollarında önemli eserler vermişlerdir. Klasik Türk musikisinin en ünlülerinden birisi olan Hamamizade İsmail Dede Efendi (1777-1845) de buradan yetişmiştir.

3.2.1. Semahane ve Türbe

Semahane mevlevihanenin ilk yapılan binalarındandır. Muhtemelen ilk yapıldığında da ahşap olan ve zamanla harap olan semahane, 12. Postnişin Şeyh Seyyid Ebubekir Dede Efendi zamanında, Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa tarafından 1731-32'de eski haline uygun olarak, biraz da genişletilerek yeniden inşa edilmiştir (**Ziya,1913**).

O zamana kadar 'Doğani Dede Türbesi' olarak anılan gayet dar, basık tavanlı, uzun ve içinde ancak dokuz adet kabrin bulunduğu türbe, Şeyh Ali Nutki Efendi'nin babası, mevlevihanenin aşçı dedesi Sahih Ahmed Dede'nin gayretleri ile Veziriazam İzzet Mehmed Paşa'nın masrafları karşılması ile 1774 yılında genişletilerek tamir edilmiştir. Genişletme arka bahçeden bir miktar yerin ilave edilmesiyle olmuş, türbe böylece bugünkü sınırlarına kavuşmuştur (**Ziya,1913**).

Türbe genişletilmeden önce aşağıda isimleri yazılı olanlardan başka kimsenin gömülü olmadığı Seyid Abdülkadir dede mecmuasında yazmaktadır. Bunlar; Ebu Bekir Çelebi, Kemal Ahmed Dede, Doğani Ahmed Dede, Naci Ahmed Dede veya Arifi Ahmed Dede, Safi Musa Dede, Küçük Mehmed Dede, Seyid Ebubekir Dede, Abdülahad Çelebizade Veled Çelebi'dir. Türbenin 1774 tarihinde büyütülmesiyle dahil olanlar; Subuhi Ahmed Dede, Kaari Ahmed Dede, Kazancı Ahmed Dede, Seyid Necip Yusuf Dede ve Alaaddin Çelebi'dir (**Ziya,1913**).

Semahane, türbe ile çevresindeki müstemilat zamanla harap olduğundan, Sultan II. Mahmud tarafından yenilenmiştir. Zamanın şehremini Hayrullah Efendi 30 Haziran 1815 (4 Şaban 1231) de dergaha gelip gerekli keşfi yaptırmış, 15 Temmuzda eski semahanenin yıkımına başlanıp 18 Temmuzda temel atma töreni yapılmıştır. Şeyh Seyyid Abdülbaki Dede Efendi (1765/66-1821)'nin başkanlığında cereyan eden temel atma töreninde, Tevkii Halet Efendi (1760-1823) ile Şehremini Hayrullah Efendi semahane köşesine yakın bir yerden çıkarılan ilk taşı temele yerleştirmişlerdir (**Ziya,1913**).

Semahane'nin tamir ve tezyinat işleri 1816 yılında (5 Rebiyülevvel 1232) bitmiştir. Sultan II.Mahmud tarafından, semahane 1837/1838'de 2. kere yenilenmiştir. Semahane ve türbenin 1962'de yanmadan önceki son şekillerini; ana hatları ile plan şemalarını 1816-1817 yılında aldıkları, iç taksimatın, mimari detayların ve süslemenin ise 1837-38'de şekillendiği kabul edilebilir. Semahanenin hünkar

girişinin ve belki de hünkar mahfilinin bu ikinci tamirat sırasında yapıldığı düşünülebilir.

Semahanenin kapısı üzerinde binanın alnında ahşap çerçeveli ve üst kısmı üçgen rozet bezemeli semahane kitabesinde bu tamirattan bahsedilmektedir (Şekil3.4).(Özkan,1967)

Şekil 3.4 Semahane Kitabesi (1940 Encümen arşivi)

Yâ Hazret-i Mevlâna Olmuştı bundan vîrân akdem bu âsitâne
Tecdidi oldu mülhem kalb'i şeh'i cihâne
Dergâh'i mürşid-i Rûm olsun mu lâne-i bûm
Etmiştiçarh-ı meş'ûm murgâna âşiyâne
Mollaya hürmet etti tevsî'a himmet etti
Hakka ki keramet etti ol hüsrev-i yegâne
Mahmûd Hân'i agâh ya'nihalîfetullah
Devrinde bunca dergâh feth oldu âşıkâna
Tevsi-i mülk'i devlet etmektir onda hikmet
Zîrâ hümâ-yı himmet ahdinde oldu lâne
Aldı semâzenler meydânını erenler
Pervanedir görenler döndükçe yana yana
Hurşîdkaldı bî-tâb yandı yanında mehtâb
Kandîl'i bâb u mihrâb fer verdi ferkadâna
Şems onda Mevlevîdir tennure pertevidir

Bir sırr-ı ma'nevîdir kim çıkmış âsümâne
Bahre dönüp bu meydân mevc urdu mağz-ı
Kur'ân Daldı niheng'i iran deryâ'yt bî-kerâne
Mutrib çalıp nevayî yâd eyle kutb-ı nâyî
Peyveste kıl duayî âmîn-i kudsiyâne
Döndükçe çarh't gerdan dönsün onunla devrân
Mazhar olup o hâkân eltâf-ı Müste'âna
Envâr-ı Şems-i Tebriz târihim ettilebrîz
Devr'i semâya döndü bâb-ı semahane

(1232/1817)

Tekkenin sokak kapısı üzerindeki kitabede bulunan tarih de aynıdır;

Mevlevîhâneye İzzet dedi pirim târih
Yapa bu dergehi sultân-ı cihan Han Mahmûd

(1232/1817)

1906 yılı yangınından sonra 1911 yılında mevlevihanenin bazı kesimleri yeniden inşa edilmiştir. Semahane bu son tamirat sırasında ya da hemen ertesinde müdahale görmüş olmalıdır. 1906 yılından önce semahanenin dış cephesi bağdadi sıvalıdır (Şekil3.5).

Şekil 3.5 Mevlevihanenin 19.yy fotoğrafı (Prof.Dr.Baki Baykara arşivi)

Sultan Reşad döneminde, 1911 yılında ki tamirattan sonra semahanenin dış cephesi ahşap kaplama olarak görülmektedir. Semahane, türbe ve şerbethane birbirleriyle bağlantılıdır (Şekil3.6).

Şekil 3.6 Semahane ve şerbethane (1940 Encümen arşivi)

3.2.2. Matbah ve Meydan-ı Şerif

Mevlevihanenin 16.yy'da ilk yapılan yapıları semahane, mescid, ve 24 adet derviş hücrelidir. Matbah ve meydan odası 17.yy başlarında Katip Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır. Matbah ve meydan odası mevlevihanenin önemli birimlerindedir. Matbahın ilk yapılan hali günümüze gelmediği için taşıyıcı sistemiyle ilgili kesin bir kaniya varılamamakla birlikte 1906 yılından önceki fotoğrafta selamlık kısmının gözüktüğü gibi muhtemelen ahşap olarak yapılmıştır(Şekil3.5) (Ziya,1913).

Kasım 1906 da matbah ve meydan odasının da içinde yer aldığı selamlık birimleri selamlıktaki kütüphane odasının altında çıkan yangınla yanmış ve 1910 yılına kadar hiçbir tamirat yapılmamıştır. Sultan V.Mehmed Reşad'ın tahta geçmesiyle inşa çalışmaları başlamış, matbah ve meydan-ı şerif selamlık kanadının bütünü içinde kagir olarak inşa edilmiştir (Şekil 3.7) (Ziya,1913).

Şekil 3.7 Matbahın kapısı ve kitabesi (1940 Encümen arşivi)

3.2.3. Şeyh Dairesi ve Dedegan Hücreleri

24 adet derviş hücresi ve somathane 1608 yılında yapılan tescile göre dergahın ilk yapılan birimleri arasındadır. Dedegan hücreleri, harap olduğundan 1754-55 tarihinde Sadrazam Naili Abdullah Paşa tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. Doğani Ahmed Dede'nin damadı, Mehmed Efendi dergaha bazı bağışlarda bulunmuş ve hücrelerin genişletilmesi ve ilavesi hususunda hizmet etmiştir. Sultan Abdülaziz devrinde (1861-1876) Mısır valisi İsmail Paşa 1864 tarihinde dergahın büyük bir bölümünü tamir ettirmiştir. Dedegan hücreleri ve şeyh dairesi bu tamiratta yeniden inşa edilmiştir(Ziya, 1913).

20.yy başlarına ait bir fotoğrafta şeyh dairesinin ve dedegan hücrelerinin 1906 yılına kadar ahşap konstrüksiyonlu olduğu ve tek katlı olduğu görülmektedir. Şeyh dairesinin cephede yaptığı çıkma yarım daire şeklindedir (Şekil 3.8).

Şekil 3.8 Şeyh dairesi 19.yy fotoğrafı (Prof. Dr. Baki Baykara arşivi)

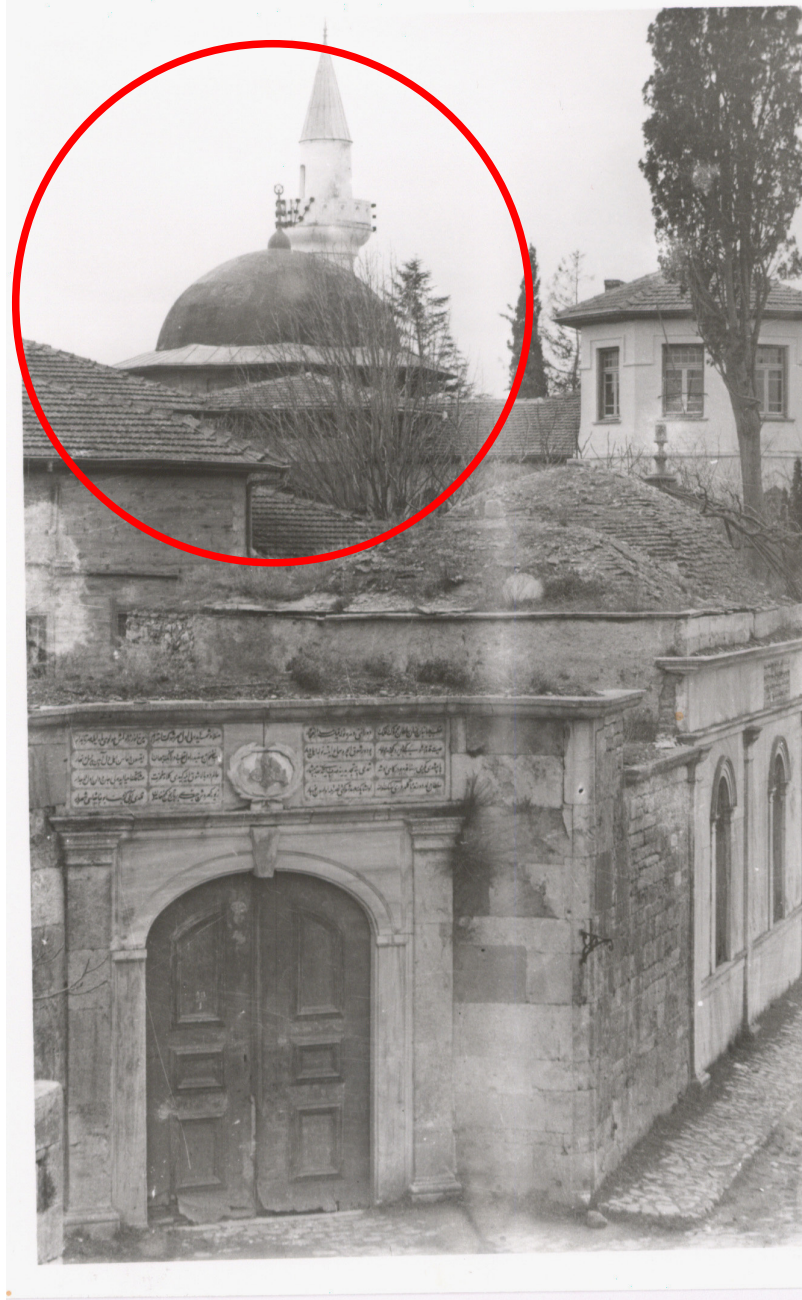
1906 yangınından sonra 1911 de kagir olarak yapılan şeyh dairesi cephede yarım sekizgen olarak çıkma yapar (Şekil 3.9). 1925 yılında tekkelerin kapatılmasından sonra şeyh dairesi ve dedegan hücreleri sırasıyla önce ilkokul sonra da yetiştirme yurdu olarak kullanılmıştır.

Şekil 3.9 Şeyh Dairesi (4 No'lu İstanbul Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu arşivi)

3.2.4. Mescit

Mescit dergahın ilk yapılan yapılarından, ancak yapıldığı dönemdeki durumuna ilişkin elimizde belge yoktur. 1906 yangınından sonra ,1911 yılında, mescit diğer selamlık birimleriyle birlikte yeniden kagir olarak yapılmıştır (Şekil3.10) (Tanman,1990).

Şekil 3.10 Mescitin Dışarıdan Görünüşü, (Arkeoloji Müzesi Encüman Arşivi 1940)

3.2.5. Sebil, Muvakkithane ve Kütüphane

Sultan Abdülmecit devrinde, Maliye Nazırı Abdurrahman Nafiz Paşa, mevlevihaneye 1848-49'da bir muvakkithane-sebil grubu ile 1850-51'de kütüphane inşa ettirmiştir (Şekil3.11) (Ziya,1913).

Şekil 3.11 Muvakkithane ve sebilin Mevlevihane Caddesinden görünümü
(1940,Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi)

Abdurrahman Nafiz Paşa, kütüphanenin bitişiğinde etrafı mermer sütunlu ve parmaklıklı ve üstü kafes örtülü türbede defnedilmiştir(Ziya,1913).

Şekil 3.12 Sebilin yıkılmış halinin bahçeden fotoğrafı (1940 E.Arşivi)

Şekil 3.13 A.Nafiz Paşa Kütüphanesi (1994)

1906 yangınından sonra muvakkithane dervişler tarafından kullanılmıştır.1911 tamiratından sonra kütüphane ve muvakkithane günümüze gelmiş olup sebil zamanla ortadan kalkmıştır (Şekil 3.12-3.13).

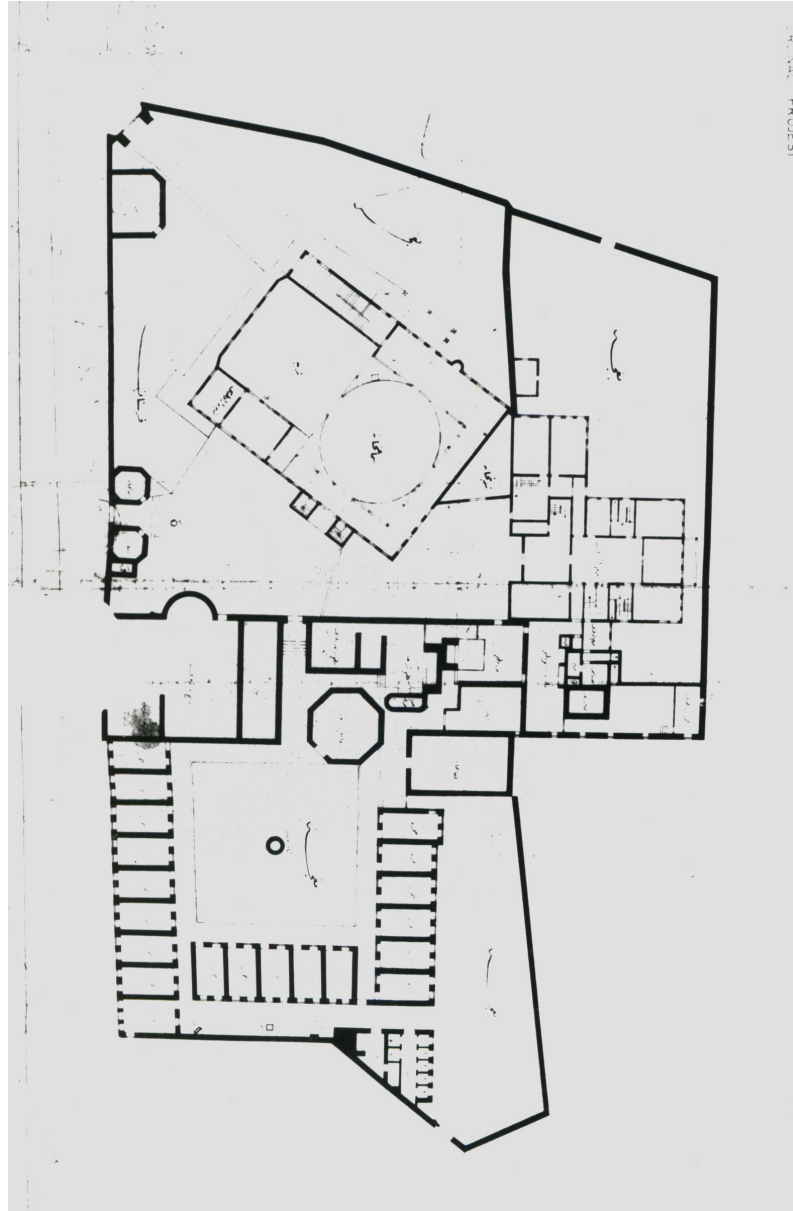
3.3. 1911 Yılında Yapılan Müdahaleler

Yenikapı Mevlevihanesi 1906 yılında semahane türbe, harem, kütüphane, sebil ve kütüphane dışında kalan dedegan hücrelerinin, mescitin, Şeyh dairesinin ve matbahın içinde bulunduğu selamlık bölümleri kütüphane odasının altından çıkan yangınla yanmış ve bu bölümler ortadan kalkmıştır.

Dönemin padişahı Sultan II. Abdülhamid Mevlevihaneye ilgi göstermemiştir. 1909 da tahta çıkan Sultan V. Mehmet Reşad Mevlevihanenin yanan bölümlerini yeniden inşasına başlatmıştır. 26 Nisan 1910 'da enkaz kaldırılmış, Konya Mevlana Tekkesi Postnişini Abdülhaim Çelebi, Sabık Şeyhülislam Sakip mola Bey, Yenikapı ve bahariye Mevlevihane şeyhleri Mehmet Abdülbaki ve Hüseyin Fahrettin, Galata Mevlevihanesi şeyhi Veled çelebi, Üsküdar Mevlevihanesi şeyhi Azmi Efendizade Ahmet, diğer tarikatlardan bazı asitane şeyhlerinin ve evkaf Nezareti baş Mimarı Kemalettin Bey'in katılması ile temel atma töreni gerçekleştirilmiştir. Sultan V. Mehmet Reşad yanan mescidi, şeyh dairesini, dedegan hücrelerini, somathaneyi, mutfağı ve kileri kagir olarak, yeniden Mimar Kemalettin Bey'e inşa

ettirmiştir. Yanan ahşap çatılı mescidin yerine kagir ve kubbeli mescit yaptırılmış ve daha önce mevcut olmayan minare eklenmiştir(Ziya,1913). Yanan bölümlerin inşaatı 1911 yılında tamamlanmış ancak, semahane türbe, harem dairesinin inşaatı bir süre daha devam etmiştir. Bu önemli tamirat dergahın son postnişini Abdülbaki Dedenin meşihat döneminde tamamlanmıştır(Işın,1993). Mevlevihane 4 Eylül 1913te tekrar bir yangın geçirmiş ve tamir edilmiştir.

Mimar Kemalettin Bey'in hazırladığı plan şemasında Mevlevihanenin bütün bölümleri ana hatlarıyla görülmektedir(Şekil3.14).

Şekil 3.14 Mimar Kemalettin Bey'in hazırladığı orijinal plan şeması
(Burhan Öçal Arşivi)

3.4. 1925 Sonrası Yapının Gördüğü Müdahaleler

Tekkelerin 1925 yılında kapatılmasından sonra semahane ile türbe kullanılmadığından harap olmaya başlamıştır. 1911 yılında yaptırılan kagir bölümler ise önce ilkokul daha sonra ise 'Mevlanakapı Yetiştirme Yurdu' olarak kullanılmıştır. Bir ara Yenikapı Mevlevihanesi'nin bahçesine sağır ve dilsiz okulu yapılması düşünülmüş, yetiştirme yurdu semahaneyi kullanmak istemiş fakat bu ilgili müze müdürlüğüne engellenmiştir. Eserin 2/3/1940 tarihli asari atika kaydı Eski Eserler Koruma Encümeni dosyasında mevcuttur (Şekil 3.15).

Sıra No	Kayıt tarihi	Asari atikanın bulunduğu vilâyet, kaza ve yer	Yapıldığı tarih	Mimarî ve banisi	Tamir tarihi
456	2/3/40	Istanbul Vilayeti Fatih kaza Şehzadei, Mevlevihane kapusunda.	1006	Yasici Halkef Mehmed efendi.	1008 1231 1281 1329
Binanın tanınmış adı	Aslından ne olduğu	Bugün niçin kullanıldığı	Kimin malı olduğu ve nasıl ele geçirdiği		
Yeni kapı Mevlevihanesi Mevlevihanesi Akadî cedid.	MAVLEVİHANE ve MESCİD	Tekke hâcrevi ve Mekteptir.	Mescid ve semahane vakfı. Umum müdürlüğü türbe ve kütüphane Maarif vekilligi. Tekke hâcreleri: Hususi idareden Maarife verilmiş Mekteptir. Sebül Beledîye Makbure caddesi harâmî olduğundan Vakıflar Umum. Müd. Kanunu mahsusası Mucibince.		
Asampul No	Üzerindeki yazı ve tarihlerin kopyası				
Tahrifatı	Neden ibaret olduğu ve tarihi	Mektep ittihaz olunan kısım memurdur. Semahane ve türbenin tamiri lazımdır.			
	Kimler tarafından yapıldığı ve kanuni takibat				

Şekil 3.15 02/03/1940 tarihli Asari Atika Kaydı (E.E.K.Encümeni dosyası)

9 Eylül 1961'de semahane hünkar mahfilinin altında çıkan bir yangın sonucu semahane, şerbethane ve türbesi tamamıyla yanmıştır (Şekil 3.16).

Şekil 3.16 Yangın Sonrası Mevlevihanenin Bahçesi
(1963 Eski Eserleri Koruma Encümeni dosyasından)

Bu yangından sonra yapının onarımına ilişkin değişik tarihlerde incelemeler yapılmış olup, bu tespit ve toplantıların sonucunda bazı kararlar alınmıştır.

Eski Eserleri Koruma Encümeni dosyaları incelendiğinde; 1963 yılında mevlevihanenin onarımı için yapılan keşfe göre 38250.00 lira ayrılmıştır. 28/03/1963 tarihinde Y.Mimar Cahide Tamer tarafından hazırlanan rapora göre (Şekil 3.17-18);

Yenikapı Mevlevihanesi 03/09/1961 tarihinde saat 15:00'de semahane de çıkan bir yangınla yanmış, geriye mevlevihanenin (semahanenin) temelleri, çevresindeki mezarlık, kagir kütüphane, iki giriş kapısı, muvakkithane ve bahçe duvarları kalmıştır. 1963 yılında yapılan incelemede yetiştirme yurdu olarak kullanılan kagir binanın mevlevihanenin bir parçası olduğu anlaşılamamıştır.

Kagir binanın sonradan mektep binası olarak yapıldığından bahsedilmiş olup yerinin yanlış olduğu, mescidin bu binanın içinde kaldığı, oldukça büyük bir bina olduğundan yerinden kaldırılmasının mümkün olmadığı; bu sebeple kagir binanın giriş cephesinin önüne basit parmaklıklı bölme yaparak kagir binayı mevlevihanenin

(semahanenin) yer aldığı bahçeden ayırmanın doğru olacağı kararda belirtilmiştir. Mektep binasının (selamlık binası) içinde bulunan mescitin girişinin kagir bina içerisinde kaldığından, girişinin düzenlenerek ziyarete açılması düşünülmüştür.

Onarım için ayrılan ödeneğin azlığı, yanan semahane binasını inşa edecek belgenin azlığı ve yeniden yapılmasının da gereksiz olduğuna karar verilmiş ve mevlevihaneye ait diğer yapılardaki yapılması düşünülen müdahaleler şöyle sıralanmıştır;

Yanan semahane binasının temelleri muntazam halde durduğundan, etrafının düzeltilmesi, çevresindeki mezarların olduğu gibi bırakılması ve düzenlenmesi, kagir kütüphane binasının kubbe izolasyonunun yapılması, giriş kapılarına (cümle kapısı ve hünkar kapısı) küçük onarımlar yapılması, muvakkithaneye basit onarımlar yapılması, bahçe duvarlarının onarılması alınan kararlar arasındadır.

12 - YENİKAPI MEVLEVİHANESİ

Programa göre 1963 yılında ayrılan 38250.00 lira ile yapılması düşünülen onarım :

Yenikapı Mevlevihanesi 3/9/96I tarihinde saat 15 de içinden çıkan bir yangında yanmıştır. Bu gün bu yerde, eski ahşap mevlevihanenin temelleri, çevresindeki mezarlık, kârgir Kütüphane binası ile iki giriş kapısı, kapılardan birinin yanında bir kârgir oda ve iyi halde olan cüzi bir miktar ihata divarı kalmıştır. İhata duvarlarının geri kalan büyük bir kısmı haraptır veya tamamen yok olmuştur.

Avlunun bir yanında, kimsesiz çocuklar mektebi binası, boydan boya işgal etmiş ve mescidi içine alarak manzume den ayrılmıştır. Ödeneğin azlığı, yanan binayı inşa edecek vakıfmana sahip olunmayışı ve esasen tamamen yanmış olan ahşap Mevlevihanenin yeniden ihyasına lüzum da olmaması sebebiyle yapılabilecek işler şu şekilde sıralanmıştır.

İzzi efendi dergahında olduğu gibi, manzume nin ihata duvarları ile çevrilerek temiz bir hale getirilmesi ve mevcutların fazla ileri gidilmeden onarılıp muhafazaları cihetine gidilmesi prensip olarak kabul edilmiş bulunmaktadır. Buna göre :

a) YANAN BİNANIN TEMELLERİ :

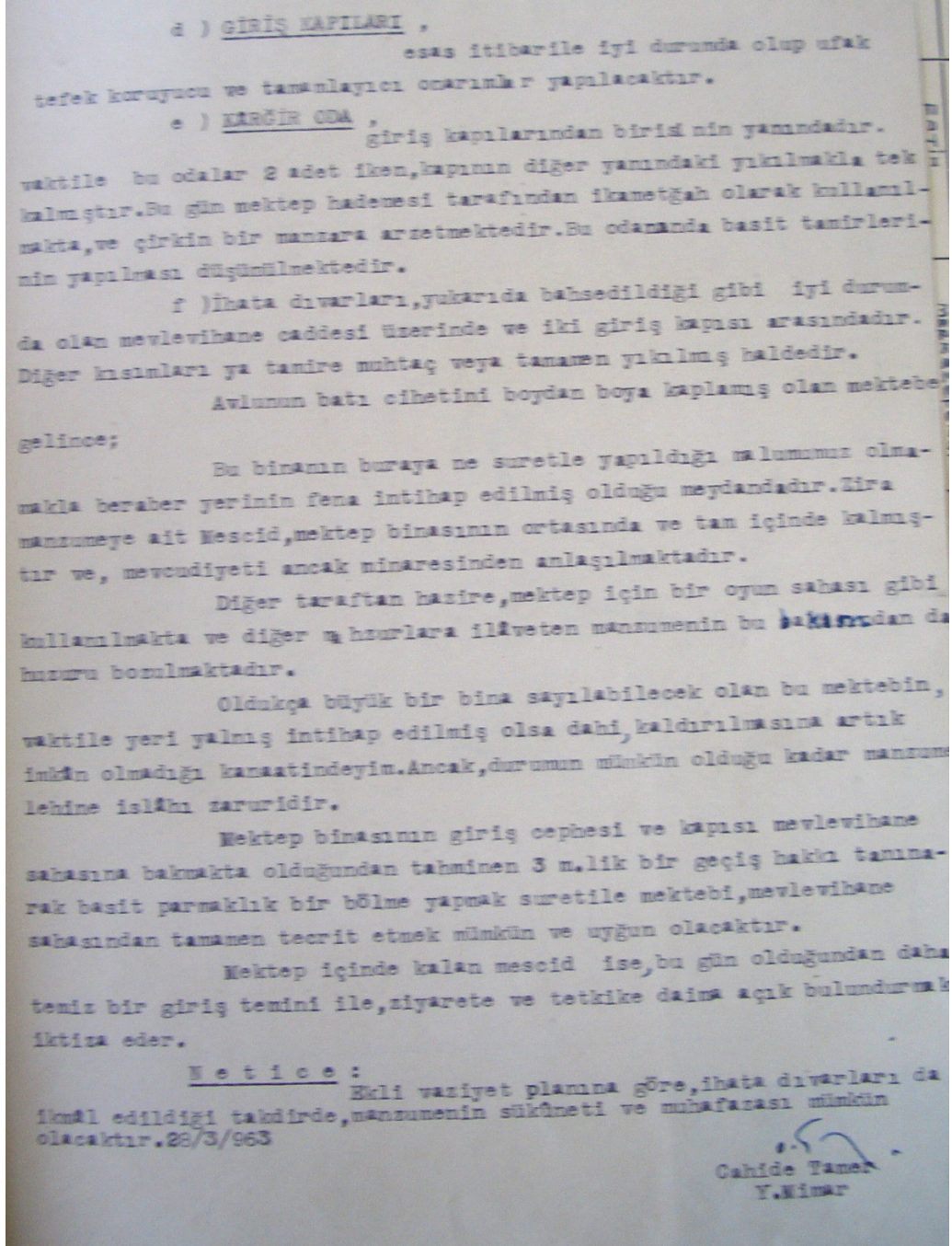
Halen muntazam bir halde mevcuttur. Bunların, etrafının tanzim edilerek ,tebarüz ettirilmesi düşünülmektedir. (mahallen yapılan kontrolde, komşu mektep müdürlüğü tarafından, yanık mevlevihane temelleri üzerine, hariçten kamyonla moloz getirilerek doldurulmakta ve bu suretle mektebe oyun sahası temin edilmek istenmekte olduğu görülmüştür. Buna devam edilmemesi için tarafımızdan ikazda bulunulmuş ve bu husus ayrıca Vakıflar idaresine aksettirilmiş durumdadır.)

b) Mezarlık, olduğu gibi bırakılarak tanzim ve tamir edilecek ve temiz bir hale getirilecektir.

c) KARĞİR KÜTÜPHANE BİNASI ,

Umumiyetle iyi durumdadır. Sadece harici tesirlerden korunması için kubbe izalasyonunun yapılması, içinin temizlenerek yerinden çıkarılmış mevcut pencere kepenklerinin mahallerine vaz'ı düşünülmektedir.

Şekil 3.17 Eski Eserleri Koruma Encümeni dosyasında bulunan resmi yazışma-1

Şekil 3.18 Eski Eserleri Koruma Encümeni dosyasında bulunan resmi yazışma-2

Zeytinburnu 2965 ada 2 parselde bulunan mevlevihanenin mevcut yapıları, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun 15/11/1969 gün ve 5062 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı'nın 14/07/1973 tarihli ve 7278 sayılı yazısında, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 31/10/1972 tarih ve 23.11.A.O.320.4 sayılı başvurusu incelenmiş olup, yapının tamamının

restorasyonunun yapılmasına ve ayrıca yetiştirme yurdu olarak kullanılan kagir binaya daha uygun bir fonksiyon verilmesine karar verilmiştir. Ancak bu onarım yapılmamıştır (Şekil3.19).

S U R E T

(1)

T.C.

BAŞBAKANLIK
KÜLTÜR KÜSTESANLIĞI
Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek
Kurulu Başkanlığı

toplantı No ve Tarihi : 235 13.7.1973
arar No ve Tarihi : 7278 14.7.1973

Toplantı Yeri:İstanbul

İstanbul Merkezefendi Mahallesiinde Mevlanakapı yakınında bulunan Yenikapı Mevlevihanesi restorasyonu hakkında Vakıflar Genel Müdürlüğünce gönderilen 31.10.1972 tarih ve 23.11.A.O. 320.4 sayılı yazı okundu.Ekleri incelendi yapılan müzakeresi sonunda:

İstanbul'un en önemli en büyük Mevlevi Tekkesi olan ve İstanbul tarafından tek Mevlevi tekkesi vasfına sahip Yenikapı Mevlevihanesinin İstanbul Tarihi ve Kültür bakımından da son derece değerli bir eser olduğuna,Şerbethane ve Türbesi ile bi bütün teşkil ettiğine bu nedenle bütünü ile ihya edilmesinin gerekli olduğuna,buna göre hazırlanacak restitasyon projesinin karar alınmak üzere Kurulumuza gönderilmesine, Sultan Regat devrinde Neo-Klasik Üslubunda yapılan Kârgir binanın halen bu binayı kullanmakta olan Yetiştirme Yurdundan alınarak daha uygun bir fonksiyona tahsis edilmesine karar verildi.

Aşlı gibidir
resmi mühür ve imza

Kurul Üyeleri

Suretinin aynidir
2.10.1973
Orhan Semerci

Suretinin aynidir
2.9.1974
Yetiştirme Yurdu Müdür Muavini
Talât Alibaşoğlu

Şekil 3.19 1477/1973 tarih,7278 sayılı G.E.E.A.Y.K. başkanlığı kararı

Mevlevihanenin 1980 yılından itibaren yetiştirme yurdu olarak kullanılmayan kagir bölümleri, 1989 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından tamir ettirilmeye başlanmış, fakat bu onarım yarım kalmıştır.1998 yılında yapılan tespit çalışmaları sırasında somathane içinden çekilen fotoğraflarda somathane içinde kurulu olan

iskeleler onarımın yarım kaldığını göstermektedir (Şekil 3.20).

Şekil 3.20 Somathane deki 1989 onarımından kalan iskeleler (1998)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul IV numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivindeki dosyasında İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğüne, 1991 yılında Restorasyon Uzmanı Yüksek Mimar Nilgün Olgun'a hazırlanmış olan 1/100 ölçekli rölöve, restitüsyon, ve restorasyon projeleri bulunmaktadır. Bu projede Yenikapı Mevlevihanesi'nin yeni işlevi "Yok Olmaya Yüz Tutmuş Türk El Sanatları ve Kadın Müzesi" olarak düşünülmüştür. Bu proje, İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 15.05.1991 tarih ve 2687 sayılı karar ile onaylanmıştır. Semahane binası ile ilgili restitüsyon projesi yapının tamamen ortadan kalkmış olmasından dolayı özellikle koruma kurulu tarafından istenilmiş ve semahane-türbe binası plan ve kesitleriyle hazırlanmıştır.

Projelerin 1991 yılında onaylanmasından sonra uzun bir süre yapının restorasyonuna ilişkin herhangi bir şey yapılmamıştır. Ancak İstanbul IV numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu dosyasında bulunan raporlar incelendiğinde; daha önceden Mevlevihane sınırları içinde bulunan 2965 ada 3ve 4 numaralı parsellerin kamulaştırılmasına yönelik Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve ilgili İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu arasında yazışmalar ve içerikleri hakkında bilgi edinilmiştir.

7 /9 /1992 gün ve 1672 sayılı İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün yazısı ile tekke vaziyet planına göre 4 parselin bir kısmının kullanım hakkının Vakıflar idaresine verilmesini, kalan bölümünde kamulaştırma sınırı dışı bırakılması istenmiştir. 28 /10 /1992 gün ve 4140 sayılı kararla kamulaştırma ile ilgili talep yeniden incelenebilir denmiştir. 28/8/1993 gün ve 1014 sayılı yazıyla 3 parselin kamulaştırılmasından sonra gecekonduların yıkılması ve harem dairesine ait temel kazılarının yapılmasına, ancak 4 parselle ilişkin Mevlevihane'ye ait bir yapıya herhangi bir bilgi ve doküman bulunmadığından kamulaştırıldıktan sonra bahçe ve otopark olarak düzenlemesi bu da zamanla yapıya zarar vereceğinden 7/9/1992 gün ve 1672 sayılı karara sadık kalınarak, 4 parselin bir kısmını Mevlevihane'nin sınırlarına dahil edip Mevlevihane'nin güvenliğinin yüksek bir duvarla sağlanması gerektiği belirtilmiştir.

İstanbul İl Kültür Müdürlüğü'nün 8/8/1997 gün ve 125-7133 sayılı yazı ekinde İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 30/7/1997 gün ve 361 sayılı yazısında 07/05/1997 günü Yenikapı Mevlevihanesi' nin yangın geçirdiği belirtilmektedir.

Bu yangında şeyh dairesinin ikinci kat döşemesi, merdivenleri ve çatısı yanmıştır. (Şekil 3.21-22).

Şekil 3.21 1997 yangınından sonra şeyh dairesi cephesi

Şekil 3.22 1997 yangınından sonra şeyh dairesi iç mekan görünüşü

Döşeme kaplamaları ve doğramalar kullanılamaz hale gelmiş, duvar sıvaları dökülmüştür (Şekil 3.23).

Şekil 3.23 1997 yangınından sonra şeyh dairesinin iç mekan görünüşü

Yangında ayrıca; kahve ocağının, matbahın ve meydan odasının döşemeleri ve çatıları yanmış ve kagir duvarlar da zarar görmüştür (Şekil 3.24-25).

Şekil 3.24 1997 yangınından sonra kahve ocağının görünümü

Şekil 3.25 1997 yangınında matbahın yanmış kubbesinin görünüşü

İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü mülkiyetinde bulunan yapıya yangından sonra 2004 yılına kadar hiçbir müdahale yapılmamıştır.

İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce 01.09.2004 tarihinde yapının yangından hasar gören bölümü için kısmi güncel rölövesi hazırlanmış olup, 20.04.2005 tarihinde İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylanmıştır.

İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 20/04/2005 tarih ve 625 sayılı kararı ile Yenikapı Mevlevihanesi'nin koruma sınıfı grup I olarak belirlenmiştir.

İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce yapının restorasyon uygulama işi Gür Yapı İnşaat Taahhüt Turizm Anonim Şirketi'ne ihale edilmiş ve 06/09/2005 tarihinde çalışmalara başlanmıştır. Yenikapı Mevlevihanesi günümüzde özgün işlevini yitirdiğinden, "Mevlevi Müzesi" olarak kullanılmasına karar verilmiştir.

İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün İstanbul IV numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kuruluna gönderdiği 03/07/2006 tarih ve 198-2016 sayılı yazısında yapıda kısmi olarak devam eden restorasyon çalışmalarından ve 3 parselin kamulaştırılmasının gerekli olduğundan bahsedilmiştir.

Buna istinaden 05/07/2006 tarih ve 429 sayılı kararla İstanbul IV numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 2965 ada 3 ve 4 parsellerin korunması gerekli kültür varlığı olarak tesciline, koruma grubunun I olarak belirlenmesine, Yenikapı Mevlevihanesi' nin bütünlüğünün sağlanması açısından, kamulaştırılması için ilgili idarece gerekli hukuki işlemlerin yapılmasına karar vermiştir.

Yapının restorasyonu hakkında şantiye yetkililerinden alınan bilgiler ve dışarıdan yapılan gözlemler doğrultusunda, yapılan müdahaleleri şöyle sıralayabiliriz; semahane-türbe-şerbethane bölümlerinin rekonstrüksiyonu 1940 yılına ait Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi'nde bulunan detaylı fotoğraflardan ve tarihi belgelerden yararlanılarak özgün haline sadık kalınarak yapılmıştır. Kagir selamlık binasında yangın sonrası çatının büyük bir bölümü yanmış, çatının kalan bölümlerinde mantarlaşma olmuş ve sehim başlamıştır. Binanın oturtma çatısında dedegan hücrelerinin ara bölme duvarları yıkıldığından çatı da zamanla sehim olduğu yetkililerce gözlemlenmiştir.

Kagir yapının güneybatı ucunda yerleştirilen somathane, fırın ve kilerin olduğu bölümün çatısı ayrı ve daha yüksek olduğundan çatısı sökülmemiş sadece gerekli tamiratlar yapılmıştır. Yapı içten ve dıştan sonradan yapılmış çimento sıvalı ve boyalı olduğundan, çimento sıvalı yüzeylerin raspalanıp içinden çıkan orijinal sıva numunelerinin İstanbul Teknik Üniversitesi'nde analizleri yapılmıştır. İTÜ'de yapılan analizde iç ve dıştaki orijinal sıvaların horasan sıva olduğu tespit edilmiştir. Restorasyon çalışmalarında iç sıvalar orijinalindeki gibi horasan sıvalı yapılmış olup dış sıvalar daha dayanıklı olabilmesi için hidrolik kireç sıvalı yapılmıştır.

Restorasyon, raspalama işlemi sırasında ortaya çıkan, orijinal boya renkleri ve malzeme içeriklerinin bilgileri doğrultusunda sürdürülmektedir. İç mekan döşeme kaplamaları özgün haline getirilmiş, koridorlar tuğla döşeme kaplanmıştır.

Dedegan hücrelerinin ara bölme duvarları yapılmamış ancak duvar olması gereken yerlerin tavan kaplamalarında duvarların sonradan yapılabilme ihtimali de göz önüne alınarak duvar ara yüzleri belirtilmiştir. Tavanlar büyük ölçüde özgün haline uygun olarak yapılmıştır.

Dedegan hücrelerinden bir tanesi iç holü ve sediriyle örnek hücre olarak yapılmıştır. Yapı bileşenlerinin kapılar, pencereler ve bacalar orijinaline uygun olarak onarılmıştır. Mevcut doğramalar korunmuş gerekli onarımlar yapılarak yerlerine

takılmıştır. Mescitte raspa yapılarak ortaya çıkan desenler doğrultusunda kalem işleri yapılmaktadır.

Müze olarak kullanılacak kagir binanın tüm elektrik ve makine tesisatı yapılmıştır. İklimlendirme(ısıtma-soğutma) fun-coil ile çözümlenmiş, yangın dedektörleri, güvenlik kameraları ve aydınlatma elemanları takılmıştır.

Selamlık binasının bodrum katı kullanıma açılacağından döşeme kotu düzeltilerek gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Kütüphanenin üst örtüsündeki imitasyon fugalar kaldırılarak orijinal kurşun kaplamaya dönüştürülmüştür.

Harem konağının bulunduğu 3 numaralı parselin kamulaştırılması tamamlanmış ancak harem konağının temel kazılarına başlanmıştır (Şekil3.26). Yenikapı Mevlevihane'si restorasyonu kapsamında onarımlar halen devam etmektedir.

Şekil 3.26. Harem Temel Kalıntıları ve kısmi temel kazıları,2007

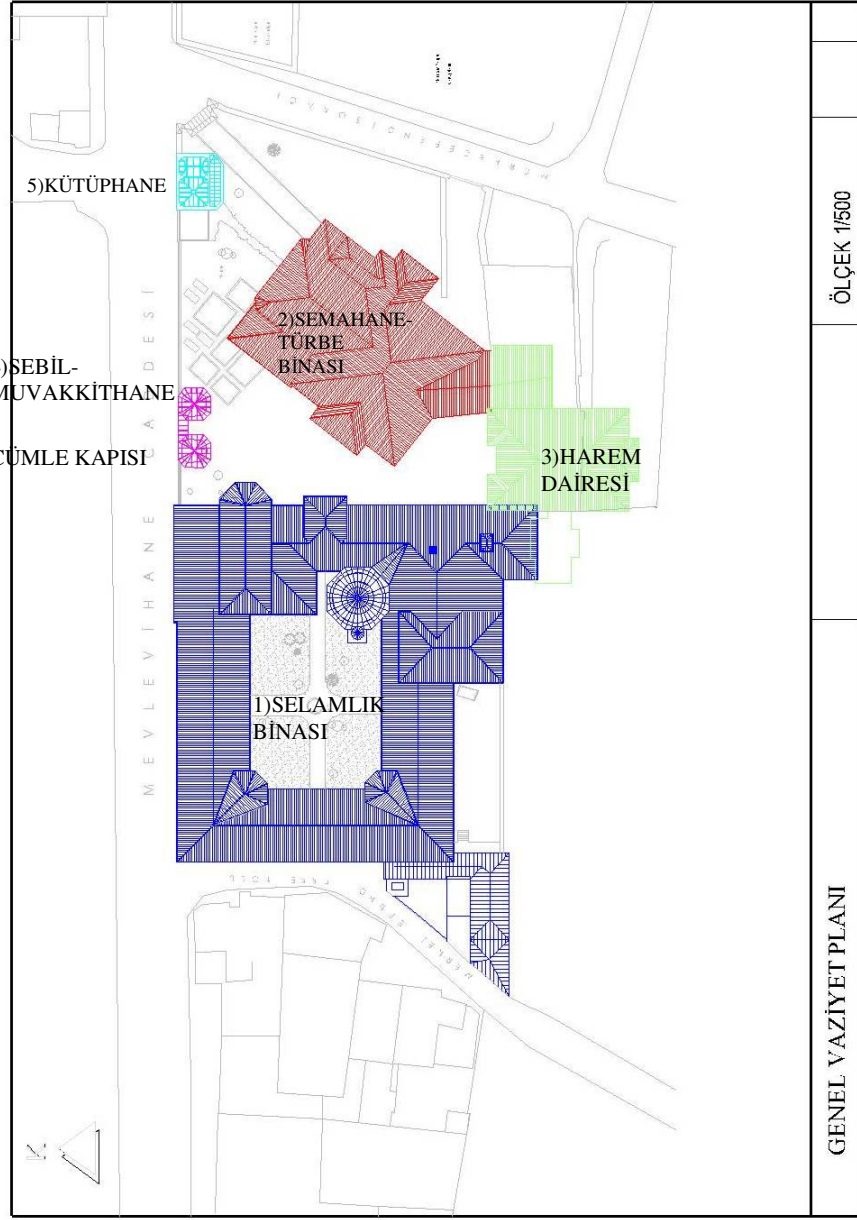
3.4. Yapının Çözümlemesi

Bu bölüm, Yenikapı Mevlevihanesi'ni oluşturan yapılar topluluğunun, 20.yy.'ın başındaki durumunun yapılan gözlemler, tespit çalışmaları, kişisel görüşmeler ve belgelerle desteklenerek anlatılmasından oluşmaktadır. Yapının tanımlamasında 2005 yılında başlayan ve devam eden restorasyon sonrası durum göz önüne alınmamıştır. Yapının mekan kurgusuna ait belgeler 20.yy ve sonrasına aittir. Bu sebeple yapının restitüsyonu 20.yy ait belgelere dayanılarak 1911 yılındaki onarımından sonraki dönem için yapılmıştır.

3.4.1. Mekansal Tanımlama

Yenikapı Mevlevihanesi, geniş bir bahçe içerisine yerleşmiş külliye niteliği taşıyan bir yapıdır. Tekkenin vaziyet planı fonksiyon şemasına uygun şekillenmiştir. Mevlevihane kagir selamlık binası, ahşap semahane-türbe binası, kagir muvakkithane-sebil binaları, ahşap harem konağı, kagir kütüphane binası ve bu yapıların arasında uzanan bahçeden oluşur. Yapı, Mevlevihane Caddesi'ne bakan, kuzey cephesinde; kagir selamlık binası, muvakkithane, cümle kapısı, kütüphane ve bu yapıların arasında bulunan demir parmaklıklı bahçe duvarıyla, doğusunda; taş bahçe duvarıyla, batısında; kagir selamlık binasıyla, güneyinde ise gecekondular ve taş bahçe duvarıyla sınırlanmıştır. Mevlevihane Caddesi üzerinde, yapının kuzey cephesinde yer alan cümle kapısı mevlevihanenin bahçesine açılır. Bahçenin batısında kare planlı, iki katlı kagir yığma konstrüksiyonlu selamlık binası bulunur. Bu yapı selamlık mekanlarını, mescidi, dedegan hücrelerini, mutfağı, yemekhaneyi, hamamı ve bunlara ait müştemilatı içerir(Şekil 3.27). Selamlık yapısı yaklaşık 53,50x55,00m boyutlarında iç avlulu bir yapıdır (Şekil 3.28).

Şeyh dairesi yapının kuzeydoğusunda ve iki katlı olarak yapılmıştır. Matbah, buna bağlı meydan odası, somathane ve fırın birbirleriyle bağlantılı olarak kagir kanadın güneydoğu köşesinde yer alır. Derviş hücreleri iç avluyu çevreleyen U planlı koridorun kuzey, batı ve güney yönünde sıralanmaktadır. Mescit selamlık binasının içinde iç avlunun güneydoğu köşesinde yapıya bitişmektedir.

Şekil 3.27. Vaziyet planı

1) SELAMLIK BİNASI 1911 YILINDA MİMAR KEMALDİN'İN YAPISIDIR.(MATBAH-MEYDAN-I ŞERİF VE DEDEGAN HÜCRELERİ, MESCİT BİRİMLERİNİ İÇERİR)1997 YILINDA BİR BÖLÜMÜ YANGIN GEÇİRMİŞTİR.

2) SEMAHANE – TÜRBE BİNASI 19.YY YAPISIDIR. (1816-1817 YILINDA PLANŞEMASI ŞEKİLLENMİŞ, 1837-38 YILINDA İÇ TAKSİMATI VE MİMARİ DETAYLARI ŞEKİLLENMİŞTİR.)1961 YILINDA TAMAMEN YANMIŞTIR.

3)HAREM DAİRESİ 19.YY YAPISIDIR.(1864-65 YILINDA YAPILMIŞTIR. 1935-40 YILLARI ARASINDA ORTADAN KALKMIŞTIR)

4) SEBİL- MUVAKKİTHANE 19.YY YAPISIDIR.(1848-49 YAPILMIŞTIR.)

5)KÜTÜPHANE BİNASI 19.YY YAPISIDIR. (1850-51 YILINDA YAPILMIŞTIR.)

Şekil 3.28 Selamlık Binası Avlu(Doğu) Cephesi (1940 Encümen Arşivi)

Yapının güneybatı yönünde ayrı bir bölüm olarak helaların yer aldığı müştemilat bulunmaktadır. Selamlık binası güneyinde; harem mutfığı, kiler, hamam, fırın ve su haznesinden müteşekkil harem dairesinin müştemilatına dayanmaktadır.

Cümle kapısının yanında muvakkithane ve simetriğinde de şu anda ortada bulunmayan olan sebil bulunmaktaydı. Mevlevihane caddesi üzerindeki bir başka yapıda kütüphanedir. Kütüphanenin bitişiğinde kütüphaneyi yaptıran A.Nafiz Paşa'nın türbesi yer almaktadır. Mevlevihane caddesi üzerinde yapının kuzeydoğu köşesinde ise "Hünkar Kapısı" bulunur (Şekil3.28).

Şekil 3.29. Mevlevihanenin kuzeydoğu yönünden genel görünümü(1940 E. Arşivi)

A. Nafiz Paşa kütüphanesi ve türbesi, semahane-türbe kanadı ve muvakkithane yapıları arasında kalan bölüm haziredir (Şekil3.30).

Şekil 3.30. Bahçede bulunan hazire,1998

3.4.1.1. Cümle Kapısı (Bahçe Kapısı)

Yapının mevlevihane caddesi üzerinde bulunur. Muvakkithane ve günümüzde ortadan kalkmış sebilin arasındadır. Kapı, dikdörtgen biçimli mermer sütunlar arasında, kilit taşı vurgulanmış, basık yuvarlak kemerli bir şekildedir (Şekil3.31).

Şekil3.31. Cümle Kapısı, 1998

Kapının üzerinde dikdörtgen mermer pano içerisinde kitabesi bulunmaktadır (şekil3.31). İki kanatlı, parmaklıklılı, demir bir kapıdan içeri girilmektedir.

Şekil3.32. Cümle Kapısı Kitabesi,1940 Encümen Arşivi

Kapının kitabesinde şunlar yazmaktadır;(Özkan,1967)

Kıldı bu tekkeyi manendi cenan han Mahmud
Kevseri eyledi babında ravan-ı hanı Mahmud
Eyledi han kebab cedid-i tecdid
Etti irfanını dünyaya beyan han Mahmud

Edip izhar-ı keramet ne gönüller yaptı
Nice esrarı kıldı ayan han Mahmud
Haydar şimdi bu dergaha güdadır yahu
Fukaraya olalı kehf aman han Mahmud

Dem çeker namına gülban-ı Keşan-ı eflak
Hücerat içre dedikçe dedegan han Mahmud
Buldu hüsn-ü değeri devlet-i Osmaniye
Verdi an saltanata anbean han Mahmud

Himmetin aldı yine Hazreti Mevlana'nın
Ola itlaf Hüda'ya nekran han Mahmud
Feyiz alıp şems-i hakikatten o bedr-i taban
Ruzu şeb bin sene essin han-ı Mahmud

Şeref nam-ı hümayunlu şöhret buldu
Hamame olsa nola verdi zebanı han-ı Mahmud
Mevlevihaneye izzet dedi pirim tarih
Yaptı bu dergahı sultan-ı cihan han-ı mahmud 1232

3.4.1.2.Semahane, Türbe ve Şerbethane

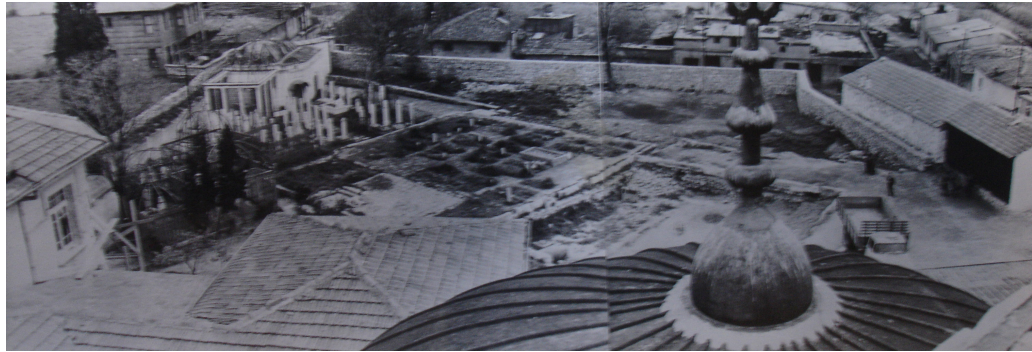
Semahane, türbe ve şerbethane yapıları aynı çatı altında bütünleşik bir yapıdır.1925'te tekkelerin kapatılmasından sonra semahane işlevini yitirmiştir. Bu yapı 9/9/1961 tarihinde yanmış olup mekan tanımlamaları, 1940 yılına ait Encümen arşivinde bulunan fotoğraflardan ve yapı hakkında yayınlanmış olan kaynaklardan faydalanılarak yapılmıştır.

Semahane kuzeydoğu yönünde türbeye, güneybatı cephesinin bir bölümünde harem konağına geçişi sağlayan şerbethaneye bitişiktir (Şekil 3.32).

Şekil 3.33 Semahane ve Şerbethane kuş bakışı görünümü,1940 Encümen Arşivi

Semahane, türbe ve şerbethane binalarının temel izleri açıkta olduğundan boyutları ve konumu açık şekilde görülmektedir (Şekil 3.34).

Şekil3.34 Semahane ve Türbenin temel izleri
(İstanbul IV Numaralı K.ve T.V. K.Kurulu Arşivi)

1998 yılında yapılan tespit çalışmalarında binanın temel duvarları açıkta olduğundan ölçümleri yapılmıştır. Buna göre semahane-türbe yapısı yaklaşık 33x25m boyutlarında bir alanı kaplamaktadır. Semahane 20x16m büyüklüğünde bir alana yerleşmiştir. Semahanenin kuzeydoğu duvarından bitişmiş olan türbe de 20x16m bir alanı kaplamaktadır. Türbenin etrafı temel duvarları hizasından alçak demir parmaklıkla çevrelenmiştir (Şekil 3.35).

Şekil 3.35 Semahanenin temel izleri ve etrafı çevrelenmiş Türbe,1998

Semahanenin horasan harcı ile birleştirilmiş moloz taş örgülü temelleri yaklaşık 120cm derinliğindedir. Türbe hazire alanı olarak düzenlenmiş olup, üzeri plak taşlarla döşendiğinden temel derinliği ölçülememiştir (Şekil3.36).

Şekil3.36.Etrafı çevrelenmiş Türbe,1998

Semahane alanında sema alanının kapladığı alan 14x14m boyutlarında ölçülmüştür. Semahanenin kible duvarı üzerinde bulunan mihrap çıkıntısı Şekil 3.37’de görülmektedir. Semahanenin güneybatı duvarına bitişik olan şerbethanenin temel izleri ölçülmüştür. Şerbethane, semahane ve harem dairesi arasında bulunduğu için üçgen planlıdır ve yaklaşık olarak 45m² lik bir alanı kaplamaktadır.

Şekil 3.37 Semahane mihrap çıkıntısı (İst.IV.numaralı K.ve T. V.K.B.Kurulu Arşivi)

Semahanenin plan kurgusu ve konstrüksiyonu, bu binanın temellerine ait ölçümler ve 1940 yılına ait detaylı fotoğraflardan yararlanılarak tanımlanmıştır. Dikdörtgen planlı semahane-türbe yapısı; su basman kotuna kadar moloz taş duvar, su basman üst kotundan itibaren ise ahşap karkas konstrüksiyonludur. Yapının duvarları içeriden bağdadi sıva dışarıdan ise ahşap kaplamalıdır (Şekil 3.38).

Şekil 3.38. Semahane Yapım Tekniğini Gösteren Fotoğraf,(1940 Encümen Arşivi)

Yapının üzeri ahşap kırma çatı ile örtülü ve üzeri marsilya tipi kiremit ile kaplıdır. Dış cephede subasman kotuna kadar taş duvarlar yükseltilmiş olup üzeri saçak hizasına kadar ahşap kaplamalıdır (Şekil3.32). Semahane ve şerbethane iki katlı olarak, türbe tek katlı olarak yapılmıştır.

Semahenenin ana giriş kapısı kuzeybatı cephesi üzerindedir. Kapının bulunduğu bölüm cephede çıkma yaparak vurgulanmıştır. Bu bölümde ortadaki giriş kapısı geriye çekilmiştir ve her iki yanında da galeri katına çıkan merdivenler bulunur. Giriş kapısı iki kanatlı basık kemerlidir. Giriş, dış cephede iki kat yüksekliğinde ahşap sütunlarla belirlenmiş olup, sütunların üzerine yatay ahşap silme yapılmıştır (Şekil3.39).

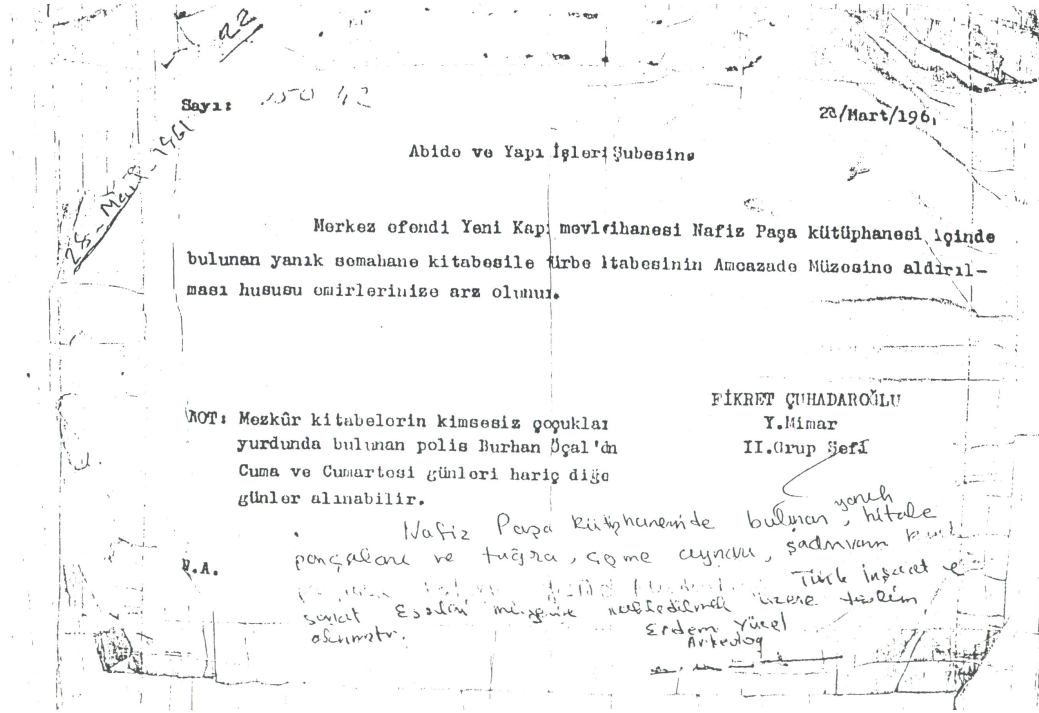
Şekil 3.39 Semahane giriş kapısı, (1940 Encümen arşivi)

Kapı boşluğunun üzerinde ahşap çerçeve içerisinde dikdörtgen, mermer semahane kitabesi bulunur. Kitabenin üzerinde üçgen bezemesi vardır (Şekil 3.40).

Şekil 3.40 Semahane kitabesi, (1940 Encümen arşivi)

Kitabe semahanenin yanmasından sonra önce A.Nafiz Paşa kütüphanesine konmuş daha sonra Vakıflar Türk İnşaat ve Sanat eserleri müzesine nakledilmek üzere 28 Mart 1961 tarihinde Arkeolog Erdem Yücel'e teslim edilmiştir¹⁹ (Şekil 3.41).

Şekil 3.41. Semahane kitabesinin Arkeolog E.Yücel'e teslim edildiğini gösteren belge, (İst.IV No'lu K.veT.V.K.Kurulu Arşivi)

Kapının bulunduğu çıkmanın üst katında kitabeye göre simetrik iki tane ahşap doğramalı giyotin pencere bulunur (Şekil3.38). Semahanenin, iç mekanı iki katlıdır ve ortada kare mekan bulunur. Dairesel sema alanı 14x14m boyutlarındaki karenin içine teğet olarak yerleştirilmiştir. Sema alanı ahşap oyma parmaklıklı korkulukla sınırlandırılmıştır. Ortada bulunan kare alan, üst kattaki mahfillerle çevrelenmiştir. Semahanenin üst katında orta mekanı üç yönden çevreleyen galeriler, ahşap kare kesitli dikmelere taşınmaktadır (Şekil 3.42). Dikme aralıkları yaklaşık 2.5m'dir.

¹⁹ İstanbul IV numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşiv dosyasında bulunan T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü Müşavir Uzmanı Andaç Arbaş'a ait tarih etüdünden alınmıştır.

Şekil 3.42 Semahane giriş kapısı ve sema alanını çevreleyen parmaklıklar
(Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi,1940)

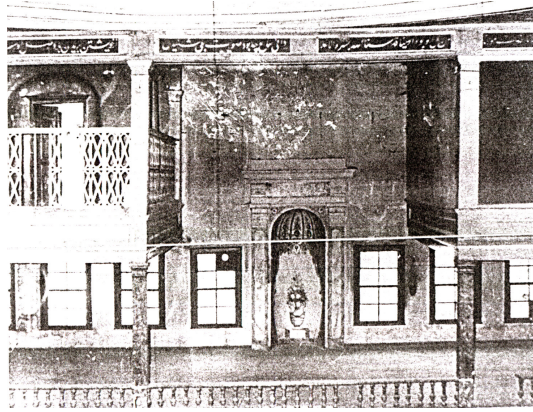
Mahfiller semahanenin kuzeybatı, güneybatı yönünde 3m genişliğinde, güneydoğu yönünde 5m genişliğindedir. Zemin kat yüksekliği yaklaşık 2.80m'dir. Tavan planları zemin ve üst katlarda düz çıtalı ahşap kaplamalıdır.

Sema alanı kuzeydoğu yönünde üstü kemerli dikmelerle ve aralarında bulunan demir, döküm parmaklıklarla türbeden ayrılmıştır. (Şekil 3.43).

Şekil 3.43 Sema alanından türbeye bakış, (1940 Encümen Arşivi)

Semahane giriş kapısı önünde bulunan mahfilin kuzeydoğu yönünde türbe bölümüne geçilen kapı vardır. Güneybatısında ise sema törenlerini izlemeye gelen erkek misafirler için ayrılmış mahfil bulunur. Semahane kapısının karşısında mihrap bulunmaktadır. Mihrabın olduğu aksta, üst kattaki galeri kesintiye uğramaktadır (Şekil3.44).

Şekil 3.44 Giriş kapısından mihrabın görünümü,(İst. IV.No.'lu K.V.T.ve K.B.Kurulu Arşivi)

Mihrap, sema alanının güneydoğu yönünde bulunan duvarda yaklaşık olarak bir kat yüksekliğinde, üzerinde yarım kubbe ile örtülmüş yarım daire planlı bir niştir. Nişin her iki yanına kabartma sütunlar vardır ve bu sütunların üzerinde yatay silmeler bulunmaktadır. Silmelerin arasında bulunan dikdörtgen alanın içine kitabe yerleştirilmiştir. Nişin ortasında vazo motifi, üzerinde de yarım yıldızdan çıkan ışınal süslemeler bulunmaktadır (Şekil3.45). Niş çıkıntısı bina dış cephesinden algılanmaktadır.

Şekil 3.45 Semahane mihrabı (1940, Eski Eserler Koruma Kurulu arşivi)

Zemin katta sema alanı çivisiz kenetli ahşap döşeme ile kaplıdır ve sema alanının ortasında kutup yıldızı deseni vardır. Sema alanını çevreleyen diğer mekanlar da ahşap döşemelidir.

Dairesel sema alanı ve onu çevreleyen karenin kesişiminde yer alan üçgen planlı alanların güneybatısındakinde mesnevihan kürsüsü, güneydoğusundakinde mevlidhan kürsüsü yer almaktadır. Ahşap olan bu kürsüler 1940'dan önce ortadan kalkmıştır (**Tanman,1990**).

Sema alanının güneydoğusunda bulunan mahfilin kuzeydoğu yönünde bulunan kapı postniş dairesi olarak adlandırılan mekana açılır. Bu mekandan da hünkar girişinin olduğu koridora geçilmektedir.

Semahanenin zemin kattında kuzeybatı yönünde, ana giriş kapısının her iki yanında iki kollu merdivenlerin olduğu nişlere açılan, ahşap çift kanatlı kapılar bulunmaktadır. Giriş kapısının kuzeydoğusunda üç adet aynı boyutlarda, dikdörtgen, ahşap giyotin pencere bulunur. Bu pencerelerden iki tanesi semahane alanının içinde kalmaktadır (Şekil 3.46).

Şekil3.46. Giriş kapısının kuzeydoğusunda bulunan pencereler,(1940 Encümen Arşivi)

Üçüncü pencere ise demir parmaklıkla ayrılan türbe bölümündedir Bu pencere “Niyaz Penceresi”dir. Niyaz penceresinin etrafı dış cephede iki ahşap çerçeve arasında 10x20 cm boyutlarında iki sıra çini ile çerçevlenmiştir. Üzerinde ferforje saçak vardır. Saçağın altında niyaz penceresinin kitabesi bulunur (Şekil 3.47). Niyaz penceresi dışarıdan türbenin içini görerek dua etmek içindir.

Şekil 3.47 Niyaz Penceresi (1940 Encümen arşivi)

Giriş kapısının güneybatısında, semahanenin kuzeybatı cephesi üzerinde merdivene geçilen kapı ve yanında üç adet ahşap giyotin doğramalı pencere bulunur. Semahane zemin katta güneybatı cephesine de dört adet ahşap giyotin pencere ile açılmaktadır ve bu cephenin yarısından şerbethaneye bitişmektedir. (Şekil 3.48).

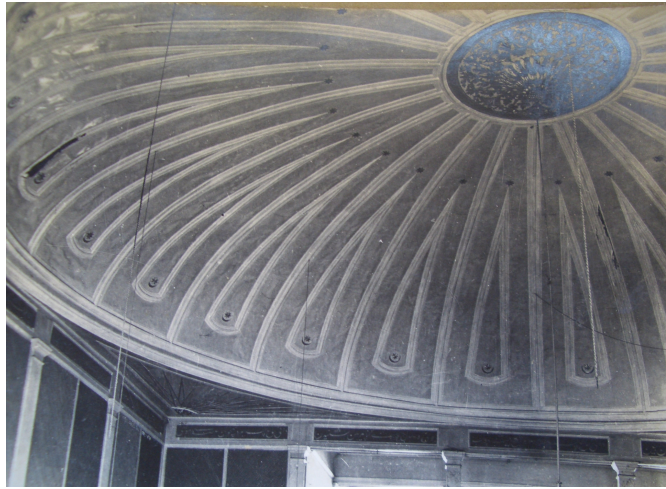
Şekil 3.48 Semahanenin güneybatı cephesi (1940 Encümen arşivi)

Dairesel sema alanının üzeri içeriden ahşap kubbe ile örtülüdür. Kubbenin tavanı ahşap çitalarla, merkezinden kenarlara doğru 24 eşit parçaya bölünmüştür. Kubbenin göbeğinde dairesel planlı ahşap oyma göbek bulunmaktadır (Şekil 3.49).

Şekil 3.49 Semahane Ahşap Kubbesinin Orta Bezemesi,(1940 Encümen Arşivi)

Ahşap kubbe de, dairesel sema alanının izdüşümü olarak kare düz bir alana oturmaktadır. Kubbenin kare ile ara kesitleri olan üçgen parçalarda da ışınal tavan süslemesi görülür. Kare kubbe kasnağından kubbeye geçiş bölümünde üzerinde hat yazı bulunan dikdörtgen çerçeveler bulunur (Şekil 3.50). Bu yazı bu mevlevihanenin yetiştirdiği sanatçılardan Keresteci namıyla anılan Nuri Dede hattı olup yazı şablonları Konyadaki Mevlevihane Kütüphanesinde muhafaza edilmektedir²⁰.

Şekil 3.50 Semahane Ahşap Kubbe ve kubbe geçişleri, 1940 Encümen Arşivi

²⁰ İstanbul IV numaralı kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulu arşiv dosyasında bulunan T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü Müşavir Uzmanı Andaç Arbaş'a ait tarih etüdünden alınmıştır.

Semahanenin galeri katına giriş kapısının her iki yanında bulunan iki merdivenden ulaşılır. Merdivenler çift kolludur ve kol genişliği yaklaşık olarak 1.20m'dir. Merdivenlerin arasında bulunan ve dış cephede girişin üstüne taşan mekan "mutrib mahfili"dir. Mutrib mahfili sema töreni sırasında ney, kudüm gibi çalgıları çalanların oturduğu bölümdür. Bu mahfilin sema alanının üzerine doğru konsol çıkması bulunmaktadır. Mahfil, her iki yanındaki merdiven hollerinden alçak ahşap bölmelerle ayrılmıştır. Mutrib mahfilinin korkulukları tornadan geçilerek yapılmış ahşap malzemedendir (Şekil3.51).

Şekil 3.51. Semahane mutrib mahfili, (Encümen arşivi,1940)

Mutrib mahfilinin her iki yanında bulunan merdiven holleri diğer istikametteki mahfillerden ahşap kapılı duvar elemanı ile ayrılmaktadır. Kuzeybatıda bulunan merdivenin açıldığı mahfil L şeklinde olup, sema alanının türbeyle olan sınırında önünde dolu ahşap korkuluk bulunur (Şekil 3.51).

Mutrib mahfilinin güneybatısında bulunan merdiven holünden geçilen mahfil, kadınlar mahfilidir. Kadınlar mahfilinin genişliği 2.70m olup semahanenin güneybatı yönünden mihrabın olduğu güneydoğu cephesine kadar uzanır. Kadınlar mahfilinin parapeti dolu ahşaptır, parapet hizasından kubbe kasnağına kadar ahşap hasır kafesle kapatılmıştır. Mihrabın olduğu bölümle de araları duvarla kapatılmıştır (Şekil3.52). Kadınlar mahfilinden şerbethaneye güneybatı cephesinde bir kapı ile geçilir. Şerbethaneden harem dairesine ulaşılır. Kadınlar mahfilinin tavanı düz ahşap çitalıdır.

Şekil 3.52 Mutrib mahfilinden kadınlar mahfiline bakış (Encümen arşivi,1940)

Sema alanını kuzeydoğu yönünde bulunan galeri Hünkar mahfilidir. Hünkar mahfili sema alanı yönünde üç ahşap direkle taşınır. Hünkar mahfilinin çevresi döküm parmaklık üzeri ahşap küpeştelidir (Şekil 3.53).

Şekil 3.53 Hünkar Mahfili (Encümen Arşivi,1940)

Hünkar mahfiline dış cepheden, mevlevihanenin kuzeydoğusunda yer alan, semahanenin türbe bölümündeki Hünkar kapısından ulaşılır. Burada hünkar mahfiline çıkan bir merdiven ve semahaneye açılan bir kapının da bulunduğu koridor yer alır. Üst kattaki merdiven holünden hünkar mahfiline buradan da hünkarın özel görüşme odasına geçilir. Bu oda dış cepheden bakıldığında, mihrab nişinin üst katında ve ahşap sütunlar üzerine oturmaktadır (Şekil 3.54).

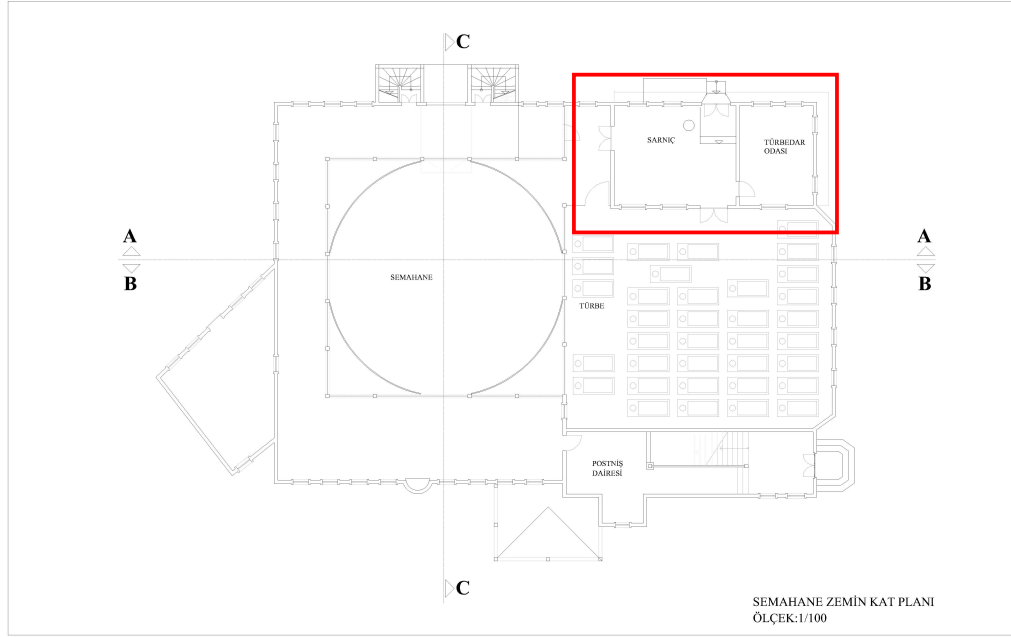
Şekil 3.54 Hünkar Mahfilinden geçilen odanın dış cepheden görünümü,
(Encümen arşivi,1940)

Türbenin tavanı düz ahşap çıtalıdır(Şekil 3.54). Türbenin girişi de semahane girişi gibi kuzeybatı cephesi üzerindedir. Türbe girişinden sarnıç odası olarak adlandırılan mekana girilir. Sarnıç odasının iki adet penceresi vardır, bu pencereler semahanenin pencereleri ile aynı boyutta ve niteliktedir.

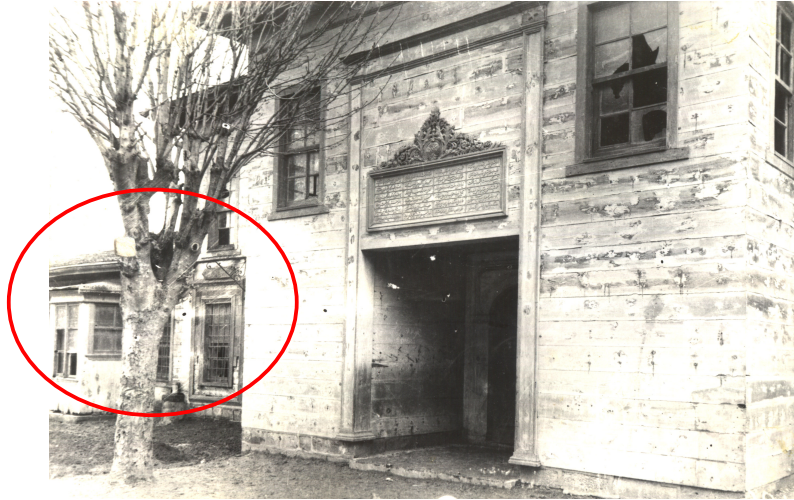

Şekil3.55 Türbe iç mekanından fotoğraf,(Eski Eserleri Koruma Kurulu Encümeni,1940)

Sarnıç odası güneybatı yönünde ahşap kapı ile semahanenin yan mahfiline, kuzeybatı doğrultusunda ise türbedar odasına açılır(Şekil 3.56). Sarnıç odası ve türbedar odasının olduğu bölüm tek katlıdır (Şekil3.57).

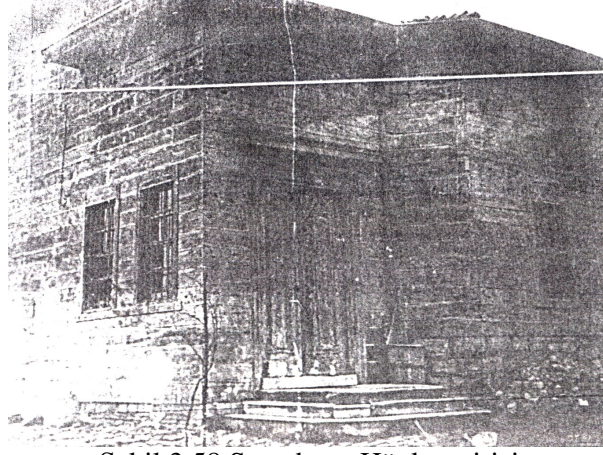

Şekil 3.56 Semahane-Türbe planı

Şekil3.57 Türbenin tek katlı olan giriş bölümü (Encümen Arşivi,1940)

Sarnıç odasından geçilen türbe bölümü kuzeydoğu yönünde dikdörtgen olarak uzamaktadır. Türbe bölümü kuzeydoğu cephesine dört adet pencereyle açılır. Türbenin kuzeydoğu cephesinde bulunan hünkar kapısı iki kanatlı ve ahşaptır. Hünkar girişinin önünde üç adet basamak bulunur. Bu kapıya mevlevihanenin kuzeydoğu sınırında bulunan Hünkar kapısından ulaşılır (Şekil 3.58).

Şekil 3.58 Semahane Hünkar girişi
(İst. IV Numaralı Kültür ve tabiat varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi)

3.4.1.3. Matbah ve Meydan-ı Şerif

Kagir selamlık binasının ana kapısından girilince; yapının güneydoğusunda matbah, meydan-ı şerif, somathane, fırın ve kiler birbirleriyle bağlantılı mekanlar olarak konumlanmışlardır.

Matbah'a basık kemerli iki kanatlı kitabeli bir kapıdan girilir(Şekil 3.59). Matbah kapısının açıldığı koridorda küçük bir tepe penceresi vardır (Şekil 3.60). Tepe penceresi kapı üzerindeki talik hattı ile yazılan kitabeyi aydınlatır (Şekil3.61). Farsça olan bu kitabede;

Her ki dad ikrar inca mahrem-i esrar şud

Kalb-i anez-aşkî Ateşbaz-ı pur envar şud.

Türkçesi; Burada kim ikrara verdi ise, mahremi esrar olur

Ateşbaz'ın aşkıdan kalbi dolup pür nur olur.

Şekil3.59 Matbah Giriş Kapısı,(1940 Encümen Arşivi)

Şekil 3.60 Matbah giriş kapısı üzerinde bulunan tepe penceresi

Şekil 3.61 Matbah giriş kapısı üzerinde bulunan tepe penceresi ve matbah kitabesi

Mevlevihane’de matbah eğitim açısından en önemli bölümdür. Kitabede belirtildiği gibi eğitim burada başlar ve devam eder. Matbah-ı şerif 9.14x10.7m boyutlarında ve özgün yapısındadır. Matbah iç mekanı iki katlıdır. Matbah kapısından girilince kapının karşısında yarım daire çıkma yapan galeri bölümüne ulaşılır. Matbah kapısının güneyinde bulunan rıht yüksekliği 16cm olan 11 basamaklı merdivenden bodrum kat kotuna inilir. Alt kotta matbahın güney duvarında “ateşbaz” denilen ve matbahın simgesi olan ocak bulunur (Şekil 3.62).

Şekil 3.62 Matbah içinde bulunan ocak, (İst.IV.numaralı K:V:T:V:K:K: arşivi)

Matbahın zemin kat kotunda bulunan galerisi iç mekanda matbahi kuzey ve doğu duvarlarında çevreler. Galeria ahşap parmaklıklarla sınırlandırılmıştır (Şekil 3.63). Kuzey yönünde bulunan galeri genişliği 3'm dir. Doğu yönünde çilekeş canlar odasına geçilen galeri 1m genişliğindedir. Kuzey yönündeki galeriden dört basamakla doğu yönünde bulunan galeriye çıkılmaktadır. Bu galerinin karşısında çilekeş canlar odasına geçilen kapı bulunur (Şekil 3.63).Galerilerin döşemesi ahşaptır.

Şekil 3.63 Matbah içinde bulunan galeri, (İst. IV.numaralı K:V:T:V:K:K: arşivi)

Şekil 3.64 Matbah içinde bulunan galeri, (İst.IV.numaralı K:V:T:V:K:K: Arşivi)

Matbah üst mekanı ortada ahşap sekizgen kubbe ile örtülmüştür galerilerin tavanları düz ahşap çıtalıdır(Şekil3.64). Matbah doğu cephesine dört adet sivri kemerli pencere ile açılır (Şekil3.65).

Matbahın bir başka girişi de mevlevihanenin doğu cephesi üzerindedir (Şekil3.65). Bu kapıdan bodrum katta 2,40m genişliğinde bir koridora geçilir. Bu koridorun kuzeyinde matbahın bir giriş kapısı daha vardır. Kapının güneyinden ise mutfak-fırın mekanlarına ulaşılır. Bu koridordan on adet basamakla zemin kat kotuna çıkılır. Çilekeş canlar odası 2,38x7,20m boyutlarında küçük bir mekandır. Bu mekan bina cephesinde matbah-ı şerif giriş kapısının üzerinde yer alır ve küçük sivri kemerli bir pencereyle binanın doğu cephesine açılır.

Şekil 3.65 Matbah bahçe girişi ve cephesi ,1998

Matbahın kubbesi 1997 yangınında oldukça zarar görmüştür (Şekil 3.66). Döşemeleri yanmıştır. Duvar sıvalarının büyük bir bölümü dökülmüştür.

Şekil3.66 Matbahın 1997 yangınından sonraki durumu

Meydan-1 şerif matbahın kuzeyinde bulunan galeriden geçilen kare planlı bir mekandır. Bütün mevlevihanelerde olduğu gibi Yenikapı mevlevihanesinde de işlevi kazancı dedenin makam odası ve semazenlerin sema yaptıkları yerdir. Meydan-1 şerif doğu cephesinde iki adet alçak sivri kemerli pencere bulunmaktadır. 1997 yangınında yer döşemeleri, çatısı ve doğramaları tamamen yanmıştır (Şekil 3.67).

Şekil 3.67 Meydan-1 şerifin 1997 yangınından sonraki durumu

Günlük yemekler matbah-ı şerifin hemen yanında yer alan fırında (günlük mutfakta) pişirilir. Fırın iki kat yüksekliğinde (bodrum kat ve zemin kat) bir mekandır. Fırın 11.40x7.65 boyutlarında dikdörtgen planlı bir mekandır.

Kiler zemin katta fırının hemen yanında yer alır. Kilere matbahın yanında bulunan kare planlı mekandan geçilir. Kilerin yanından da 8.32x14.62m boyutlarındaki somathane mekanına geçilir. Somathaneye U planlı koridorun güney kolundan ulaşılabildiği gibi matbah-ı şerifin yanında bulunan küçük koridordan da ulaşılabilmektedir.

3.4.1.4. Şeyh Dairesi

Kagir selamlık binasının ana kapısından girilince kuzey doğu köşesinde yerleşmiş olan bölümü şeyh dairesidir. Şeyh dairesi bodrum katı hariç iki katlıdır (Şekil 3.68).

Şekil 3.68 Şeyh dairesinin 1997 yangınından önceki durumu,
(İstanbul IV numaralı K.V.T.V.K.Kurulu Arşivi)

Şeyh Dairesine 4.25x4.25m boyutlarındaki kare planlı bir holden geçilir. Bu hole açılan ve cephesi iç avluya bakan mekan kahve ocağıdır. Kahve ocağı yaklaşık 4.22x4.92m boyutlarında olup, yangından geriye sadece duvarları ve kuzey duvarında bulunan ocağı kalmıştır (Şekil 3.69).

Şekil3.69. Kahve ocağının 1997 yangınından sonraki durumu,1998 tespit çalışması

Çatısı ve döşemesi yanmıştır. Sıvaları dökülmüş, ahşap pencere doğraması yanmıştır. Penceresi iç avluya açılır. Duvarlar dolu tuğladan örülmüştür. Kahve ocağının içinde moloz dolgu mevcuttur. Burada kahvecilik yapan kişi oturur ve şeyhe ziyarete gelen misafirlere kahve pişirir ve ikram edilir.

Kahve ocağının tam karşısındaki mekan ise şeyh odasıdır. Şeyh odası yaklaşık 7.25x4.85 m boyutlarındadır. Yer döşemesi ahşap olup büyük bir bölümü bu yangında yanmıştır. Şeyh odasının iki adet alçak sivri kemerli penceresi mevlevihanenin doğu yönündeki bahçeye bakmaktadır (Şekil 3.70). Şeyh odasının koridora bakan duvarında delikli tuğlalar mevcuttur. Kapı doğraması yanmıştır.

Şekil 3.70 Şeyh Odasının 1997 yangınından sonraki durumu

Kahve ocağının, bitişiğinde mermer lavabolu alaturka tuvaletler yer alır. Helaların önüne bir dönemde hol yerleştirilmiştir (Şekil 3.71). 1997 yangını bu bölümde çıktığından en fazla tahribat burada olmuştur. Şeyh dairesinin ikinci kat döşemesi tamamen yanmış olduğu tespit edilmiştir (Şekil3.72).

Şekil 3.71 Şeyh dairesinde bulunan tuvaletler,1998

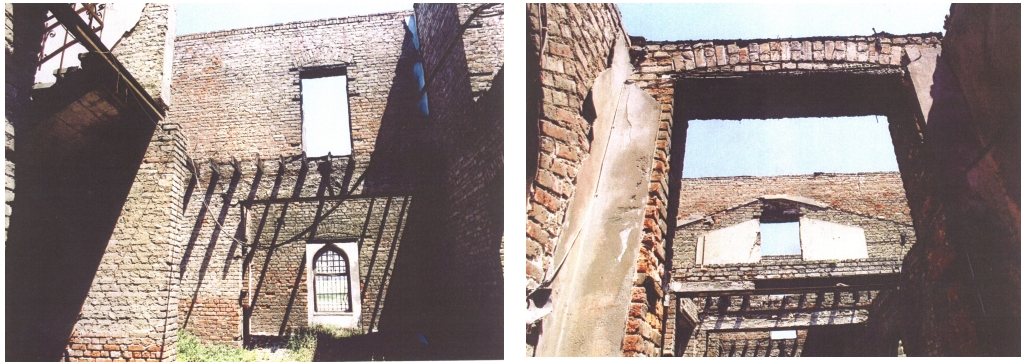
Şekil 3.72 Şeyh Dairesinin 1997 yangınından sonraki durumu,1998

Şeyh dairesinin L planlı sofasının döşeme kaplaması yangın molozunun altında kalmıştır. Sofanın bir ucunda ikinci kata ulaşılan merdiven bulunmaktadır. Ancak yangında merdiven basamaklarının büyük bir bölümü yanmıştır (Şekil 3.73).

Şekil 3.73 Merdivenlerin 1997 yangınından sonraki durumu,
(İst.IV numaralı K.veT.V:K.Kurulu Arşivi)

Bu sofanın doğusunda cephede yarım sekizgen çıkma yapan büyük bir oda vardır. Bu oda ayin-i cem odası olarak adlandırılır. Ayin-i cem odası ve sofanın bu odanın karşısına gelen kesimi iki katlıdır. Üst katta yangından önce burada şeyhin odası ve sofa bulunmaktaydı. Bu mekanın her iki yanında yer alan odalara açılan kapı boşlukları görülür. İçerisinde moloz dolgu mevcuttur. Döşemesinin ahşap olduğu anlaşılmaktadır. İkinci kat ahşap kiriş izleri rahatça görülmektedir. Çatısı tamamen yanmıştır. Duvarlar harman tuğlalıdır, içerisi moloz dolgu ile kaplanmış vaziyettedir. (Şekil 3.74).

Şekil 3.74 Şeyh Dairesinin 1997 yangınından sonraki durumu

Holün tam karşısında camlı kapıdan bir odaya daha geçilir bu mekanın önü ve içerisi moloz dolgu ile kaplanmış vaziyettedir.

Şekil 3.75 Şeyh Dairesinde kuzeydoğu ve kuzey yönünde yerleştirilmiş odalar,1998

Bu odanın batısında ahçı dede odası olarak adlandırılan bir oda bulunmaktadır. Ahçı dede odasının döşemesi ahşap olup, döşeme ve çatısı yangında tamamen yanmıştır (Şekil3.75).

3.4.1.5. Dedegan Hücreleri ve Meydan Odası

Avludan binaya ana giriş kapısından girilince kapının tam karşısında ki ikinci kapıdan dikdörtgen planlı şadırvanlı avluya ulaşılır (Şekil 3.76).

Şekil 3.76 Şadırvan Avlusu,İstanbul IV Numaralı K.V:T.V.K.Kurulu arşivi

Bu şadırvanlı avlunun etrafı kuzeyde, batıda ve güneyde U şeklinde koridorlarla sarılmıştır. Koridorların etrafında dedegan hücreleri sıralanmıştır (Şekil3.77). Derviş hücreleri mevlevihanenin önemli mimari bölümlerinden birisidir.

Şekil 3.77 Koridora açılan derviş Hücreleri,1998

Dedegan hücrelerinin açıldığı koridor düz ahşap tavanlıdır (Şekil 3.76). Koridorun avluya bakan pencereleri arasında kuzey ve batı kenarlarının ortasında birer kapı bulunur. Koridorun güney-batı ve güney-doğu köşelerinde, avlu yönünde, çeyrek daire planlı duvar üzerinde 3 adet pencere bulunmaktadır (Şekil3.78).

Şekil 3.78 Koridorun köşelerinde bulunan yarım daire çıkımlar, 1998

Bu çıkımlar iç mekanda sekizgen basık ahşap kubbelerle örtülmüştür (Şekil 3.79).

Şekil 3.79.Koridorda bulunan çıkmaların üzerini örten sekizgen ahşap kubbe,1998

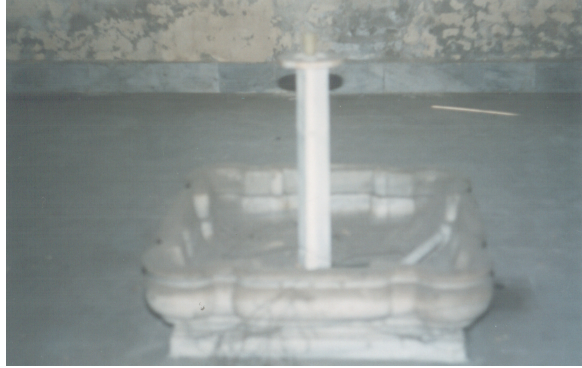
Dedegan hücrelerinin kapıları İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından mühürlendiğinden 1998 yılında ölçüleri alınamamıştır. Selamlık kanadının kuzey cephesinde bulunan ilk hücrenin kapısı açık olduğundan buranın ölçüleri alınmıştır. Boyutları yaklaşık olarak 3.71x6.55 m'dir. Bu mekan ölçüsü bize diğer dedegan hücrelerinin boyutları hakkında bilgi vermektedir. Selamlık kanadının dışarı açılan tüm pencereleri alçak sivri kemerlidir (Şekil3.80).

Şekil3.80 Selamlık kanadının kuzey cephesinde bulunan pencereler,1998

Her hücre bir adet pencere ile dış cepheye açılır. Hücrenin her birinin içteki koridora açılan bir kapısı bir de penceresi bulunmaktadır. Hücrelere girişte önce bir iç hole oradan da asıl hücre bölümüne geçilirdi. Bu hol şu anda mevcut değildir. Bir hücre hariç diğer hücrelerin ara duvarları yıkılarak ikişer ikişer birleştirilmiştir.

U planlı koridorun batı kanadında üç adet mekan bulunur. Bunlardan ortada ki yüksek geniş camlı kapısı kibleye karşı açılan sohbet odasıdır. Hücre sahibi olmuş, yetişmiş öğrencilerin girebileceği ve her sabah toplanılan bir yerdir. Mekanın ölçüleri yaklaşık olarak 6.5x5.93m'dir. Zemin döşemesi mermerdir, odanın tam ortasında mermerden içinde su fiskeyi olan küçük bir havuz mevcuttur (Şekil3.81). Koridora açılan camlı kapısının genişliği 5.12m'dir. Ahşap tavanlı bu odanın batı cephesine açılan iki adet alçak sivri kemerli penceresi bulunmaktadır.

Şekil 3.81 Sohbet odasının ortasında bulunan mermer havuz,1998

Sohbet odasının her iki yanında ara bölme duvarları yıkılarak birleştirilmiş hücreler bulunur. bu üç mekanda ikişer adet pencere ile batı cephesine açılırlar (Şekil 3.82).

Şekil 3.82 Selamlık binasının batı cephesinde bulunan pencereler,1998

Şadırvan avlusunun güney yönünde bulunan koridordan, batıda tuvaletlerin bulunduğu bölüme geçilir. Bu bölümde beş tane 1.30x1.00m boyutlarında tuvalet, hamam ve çamaşırılık bulunur. Tuvaletlerin yaklaşık 50cm genişliğinde basık kemerli pencereleri vardır (Şekil 3.83).

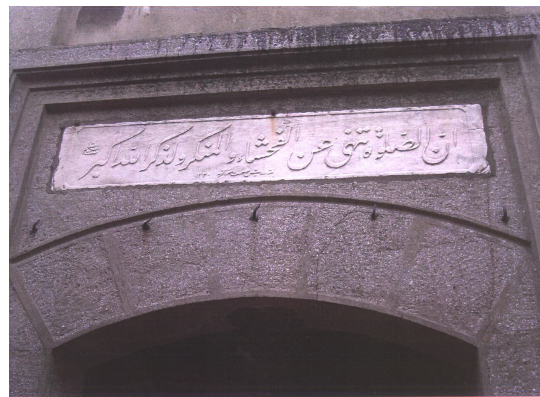

Şekil 3.83.Güney cepheden tuvaletlerin pencereleri,1998

Tekkelerin kapatılmasından sonra Yenikapı Mevlevihaneci'nin bu bölümü önce ilkokul olarak daha sonra da Sağlık Bakanlığı'nca Kimsesiz Çocukları Yetiştirme Yurdu olarak uzun süre bilinçsizce kullanılmıştır. Bu kullanımlar sırasında hücreler arasında ki bölmeler kaldırılmış, bu odaların farklı amaçlarla kullanılması hücrelerde oldukça fazla tahribat yapmıştır.

3.4.1.6. Mescit

Dedegan hücreleri, şeyh dairesi ve matbahın bulunduğu ana kitlenin içinde yer alan mescid, şadırvanlı avlunun güneydoğu köşesinde bulunur. Mescidin gövdesi, kenarları dışarıdan dörder metre uzunluğunda olan sekizgen prizmadır. Mescid girişi kuzey cephesi üzerinde yer alır. Kitabeli giriş kapısı kesme taş söveli ve basık kemerlidir (Şekil 3.84).

Şekil 3.84.Mescidin Giriş Kapısı,

(İstanbul IV Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi)

Mihrap nişi güneydoğu kenarında yer alır. Mescidin minaresi batısından yükselir. Kare planlı bir kaide üzerinde yükselen minare gövdesi silindriktir. Sıvaları dökülmüş minare külahı kurşun kaplıdır(Şekil 3.85).

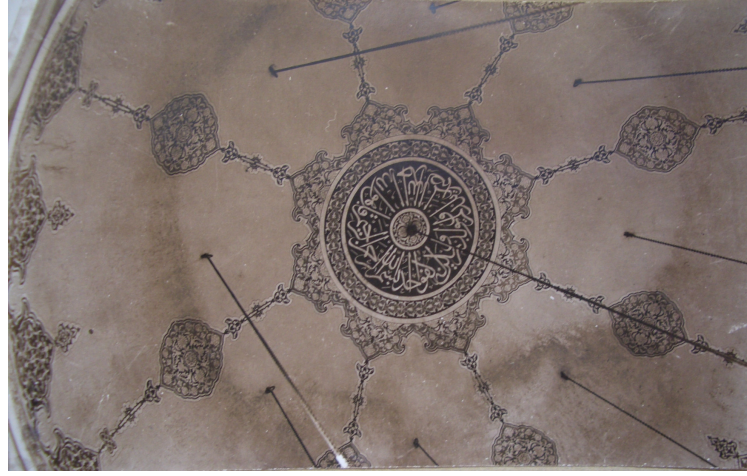
Şekil3.85.Mescidin Minaresi,1998

Mescidin duvarlarında içe doğru girintili altlı üstlü ikişer sivri kemerli pencere bulunmaktadır. Üst katta bulunan pencerelerin ebatları daha küçüktür. Minarenin bulunduğu batı cephesi sağır bırakılmıştır. Mihrabın ve girişin olduğu cephelerde alttaki pencereler iptal edilmiştir (Şekil 3.86).

Şekil3.86 Mescidin cephesi,
(İstanbul IV Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi)

Mescitin kubbesine ve duvarlarına ait kalem işleri Eski Eserleri Koruma Kurulu encümen arşivinde bulunan fotoğraflarla belgelenmiştir (Şekil 3.87-88).

Şekil3.87. Mescit kubbesindeki kalem işi,
(EskiEserleri Koruma Kurulu Encümen Arşivi)

Şekil3.88. Mescit kubbesindeki kalem işi,
(EskiEserleri Koruma Kurulu Encümen Arşivi)

3.4.1.7. Şadırvan ve Şadırvan Avlusu

Şadırvan binanın orta avlusundadır. 1998 yılında yapılan tespitlerde sadece mermer haznesi mevcut idi (Şekil 3.89). Avlu kotunun yükselmesinden dolayı şadırvan etrafında bulunan oturakları gömülmüştür.

Şekil 3.89. Şadırvan,1998

Şadırvan yıkılmadan önce ahşap sütunlar üzerinde yükselen bir üst örtüye sahipti (Şekil3.90). Bu örtü zamanla sökülmüş ve mermer haznesi oldukça zarar görmüştür.

Şekil 3.90 1910 yılına ait şadırvan,Prof.Baki Baykara Özel Arşivi

Şadırvan avlusu selamlık kanadının orta iç avlusudur. Avlunun etrafı hücrelerin açıldığı koridorla çevrelenmiştir (Şekil 3.90). Güneydoğu ucunda mescit bulunur.

Şekil3.91.Şadırvan Avlusu

3.4.1.8. Sebil ve Muvakkithane

Bahçe kapısının (cümle kapısı) doğusunda kalan yapı muvakkithanedir. Muvakkithane sekizgen planlı küçük bir mekandır. Bu mekanın üzeri basık bir kubbe ile örtülüdür. Sekizgeni oluşturan duvarlar bir kısa, bir uzun duvar olarak birbirini takip eder. Mekanın güneybatısında bulunan dar kenarından küçük bir kapı ile iç mekana girilir. Kapı yuvarlak kemerlidir. İç kenarlarında nişler bulunmaktadır. Kuzey, doğu ve güney cephelerinde pencere bulunur (Şekil3.92). Muvakkithanenin sıvaları ve boyları bozulmaya başlamış ama dökülmemiştir

Şekil3.92. Muvakkithanenin kuzey cephesine açılan penceresi

Sebil Muvakkithanenin simetriğinde yer alır. Benzer plan şemasına sahiptir günümüze ulaşamamıştır (Şekil 3.93).

Şekil 3.93. sebilin yıkılmış görüntüsü,(Encümen Arşivi,1940)

3.4.1.9. Abdurrahman Nafiz Paşa Kütüphanesi ve Hünkar Girişi

Yenikapı Mevlevihanesinin kuzeydoğu köşesinde Mevlevihane Caddesi üzerinde bulunur. Abdurrahman Nafiz Paşa tarafından yaptırılmıştır. 8.5x7.0m boyutlarında dikdörtgen planlıdır. Duvarları tuğla hatıllı moloz taş olarak inşa edilmiştir. Kütüphanenin, Mevlevi Caddesine bakan duvarları beyaz mermerle, diğer cepheleri ve tüm iç duvarları sıva ile kaplanmıştır (Şekil 3.94).

Şekil 3.94. Kütüphanenin kuzey cephesi,1998

Kütüphane, biri kare, diğeri dikdörtgen planlı, tekne tonoz örtülü iki mekan ile güneyde beşik tonozlu bir giriş koridorundan oluşur. Tonozlar içeriden sıva ile dışarıdan kurşunla kaplanmıştır. Bu mekanlar birer kapı ile giriş koridoruna, birer pencere ile de kuzey yönündeki caddeye açılmaktadır. Bu koridorun iki ucu 45 derecelik bir açıyla pahlanmıştır. Koridorun girişi güneybatıdaki pahlı köşedendir (Şekil3.95).

Şekil 3.95 Kütüphanenin giriş kapısı,1998

Giriş kapısının kemerli kesme taştan söveleri bulunur Kapı üzerinde kütüphanenin yapılış tarihini ve “Mevlana Celaleddin Rumi’nin isminin yazılı olduğu mermer levha bulunur. Koridorun avluya bakan kuzey cephesinde bir penceresi bulunur (Şekil 3.96). Doğu cephesi ve batı cephesi sağırdır.

Pencerenin üzerindeki silmelerin arasına kitabe yerleştirilmiştir.

Kitabede;

Erenler himmetiyle saye-i Abdülmecit handa
Müşiri nafizil emr eyleyip ihya kütüphane
Bu dergah canlarında müstefiydi ilm-ü fazl oldu
Ne ala yadigar-ı hayırdır erbab-ı irfana

Azizim gel oku tahsil-i ilm-ü danişe s’ay-et
İzae kılma vaktın vakıf ol esrar-ı peyrana
Olundukça tedevvü bu mahalde nusay-ı edvar
Didem banisinin namı ile şen olsun semağhane

Şefi olup düsturu benana Hazreti Molla
Ola zıkr-i cemili zivarevse bezm-i devrana
İdad-ı cevheriden addolunsa carfa şayan
Hitamında iki tarih yazdım müstemendane
Kütüphane binma olundu canlar dergaha gelsin
Derun-u dergahın makam oldu kütüphane 1267(Özkan,1967)

Şekil 3.96. Kütüphanenin giriş kapısı,1998 ve 1940 yılları fotoğrafı

Abdurrahman Nafiz Paşa’nın türbesi, banisi olduğu kütüphanenin batı cephesine bitişiktir. Kare planlı bir tabana oturan açık bir türbedir. Türbe kaidesi kesme küfeki taşından yapılmıştır. Kuzey, güney ve batı yönlerinde her cephede dörder tane olmak üzere toplam on adet kare kesitli mermer sütunla çevrelenmiştir. Bu sütunların üzerinde mermer bir lento bulunur. Sütunların arasına dökme demir ızgaralar

yerleştirilmiştir. Türbenin üzeri tekne tonoz biçiminde çubuk demir ve tel örgü ile kapatılmıştır (Şekil 3.97).

Şekil3.97.Mevlevihane Caddesinden Kütüphane ve bitişik Türbe bölümü

Hünkar Kapısı, Mevlevihane'nin kuzeydoğu köşesine pahlı yüzey üzerine yerleştirilmiştir. Kapının üzerinde basık kemer bulunur. Kemerin ortasında kilit taşı yer alır. Kapının üzerinde kitabesi bulunur (Şekil3.97). Kitabenin ortasında, Sultan Reşad tuğrası olduğundan kapının adı “Sultan Reşad” kapısı olarak da kullanılmaktadır.

Kapının bulunduğu pahlı bölüm bahçe duvarından yükseltilmiştir. Kapı ahşap ve iki kanatlıdır (Şekil3.98).

Şekil3.98.Hünkar kapısı,(Encümen Arşivi,1940)

4. HAREM KONAĞI

4.1. Harem Konağının Tarihsel Gelişimi

Malkoç Mehmed Efendi, 1622 tarihinde 2.Postnişin Doğanı Ahmed Dede'nin şeyhliği zamanında, bugün selamlık binasının bulunduğu yerde şeyhlerin ikameti için bir köşk yaptırmıştır (**Ziya,1913**). Bu köşk mevlevihane'nin ilk harem konağı olarak kabul edilebilir. Bugün ise bu köşkten hiçbir iz yoktur.

Şeyh Abdülbaki Efendi'nin mecmuasında yer alan 1622 tarihli beyitte köşkten şu şekilde bahsedilmiştir;

Sahib-i cud u kerem Malkoç Efendi kim odur
Mazhar-ı lutf-ı Hudavend-i kadim-i lem yezel
Hankah-ı Mevlevide yaptı bir kasr-ı latif
Zümre-i ehl-i safaya caygah olsa mahal
Bez-i makdur eyleyip himmetle ma'mur eyledi
Barekallah aferin ancak olur hüsn-i amel
Böyle bir cay-ı safabahş müferrih var mıdır
Kim eder seyr ü temaşa eyleyen def-i kesel
Oldu bir sahib-dile mesken bu kasr-ı dil-güşa
İlm ü irfanıyla oldu şimdi alemde mesel
Şeyh-i kamil müşid-i kudsi-tabiat kim eder
Nutm-ı paki müşkilat-ı nükte-i ma'nayı hal
Gördü ol ali makamın Mevlevi itmamını
Dedi tarihin mualla kasr-ı cennet bi-bedel

(1032/1622)

Sultan Abdülaziz devrinde (1861-1876) Mısır valisi İsmail Paşa (1830-1895) tarafından 1863'te mevlevihanede yaptırılan tadilat çalışmalarında harem konağının yeniden inşasına başlanmış, 1864 yılında da tamamlanmıştır. 1883 nüfus sayımında, dergahta sürekli ikamet eden 24'ü erkek, 17'si kadın olmak üzere toplam 41 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir (**Işın,1993**). Bu sayı bize harem konağının nüfusu ve dolayısıyla büyüklüğü ile ilgili bilgi vermektedir.

1906'da selamlık kanadında çıkan yangın sonrası dergah çok büyük hasar görmüş, o dönem dergah postnişini Celaleddin Dede yangından kurtulan harem konağını dervişlere tahsis etmiştir. Yangından zarar gören ve yeniden inşa edilen selamlık binasının inşaatı 1911 yılında tamamlanmış ancak harem konağı ve semahanenin inşaatı bir süre daha devam etmiştir (Işın,1993).

Harem konağı, 1925 yılında tekkelerin kapatılmasından sonra bir müddet daha postnişin Şeyh Abdülbaki (Baykara) Dede Efendi (1883-1935) ile ailesi tarafından kullanılmış, 1940'larda varisleri tarafından satılarak yıkılmıştır. Daha sonra özel mülkiyete geçmiş ve üzerine gecekondu yapılmıştır.

Harem konağının bulunduğu 2965 ada 3 numaralı parsel ve 4 numaralı parselin Mevlevihane sınırlarına dahil edilmesine ilişkin Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün ilgili kurumlara çok sayıda resmi başvurusu bulunmaktadır.

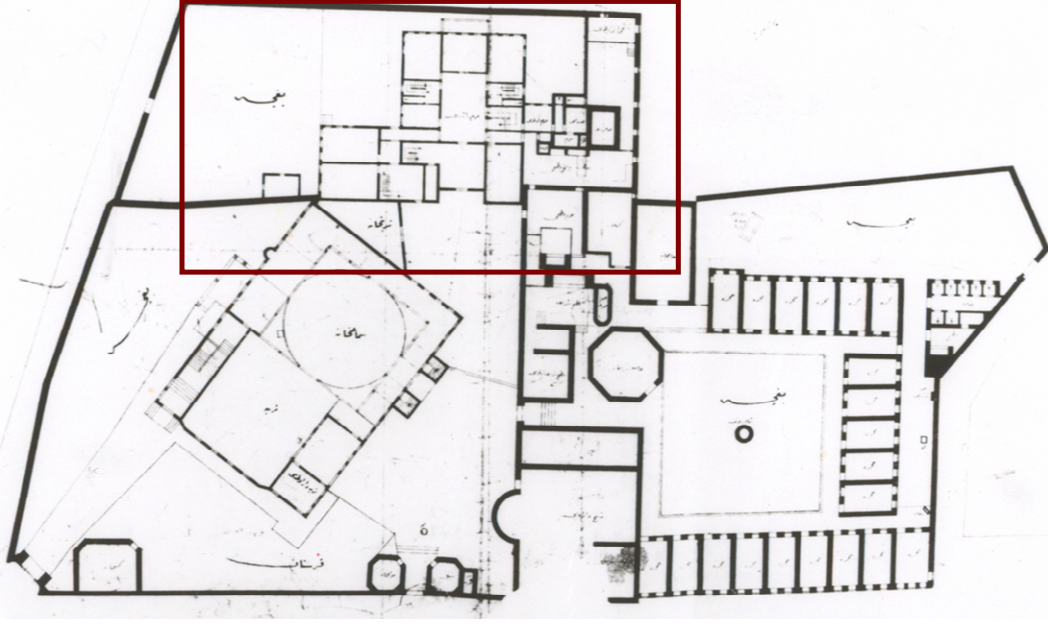
İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 15.05.1991 tarih ve 2687 sayılı kararıyla Mevlevihanenin rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri onaylanmış olup, aynı kararda 3 ve 4 numaralı parsellerin Mevlevihane koruma alanı içinde kaldığından kamulaştırılması gerektiğinden bahsedilmiştir. Ayrıca yapıda kısmi olarak devam eden restorasyon çalışmaları nedeniyle 3 parselin ivedilikle kamulaştırılmasının gerektiği ve söz konusu kararın imar planlarına işlettirilmesi talep edilmiştir.

İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü bu konuyla ilgili olarak 03/07/2006 tarih ve 198-2016 sayılı yazı ile İstanbul IV numaralı kültür ve tabiat varlıklarını koruma kuruluna başvurmuştur. İstanbul IV numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 17/05/2006 tarih ve 261 sayılı karar uyarınca yerinde yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonucunda; 05/07/2006 tarih ve 429 sayılı karar ile *“503 pafta, 2965 ada, 2 parselde Yenikapı Mevlevihanesi'ne ait yapılaşmanın büyük bir bölümü yer almakta ancak yapının bütünlüğünü oluşturan 3 ve 4 numaralı parsellerinde korunması gerekli kültür varlığı olarak tesciline, koruma grubunun I olarak belirlenmesine, Yenikapı Mevlevihanesi'nin bütünlüğünün sağlanması açısından kamulaştırması için hukuki işlemin başlatılması”* kararını almıştır.

Bu karardan sonra 3 numaralı parsel kamulaştırılması tamamlanmış ve üzerinde bulunan gecekondu yıkılmıştır. Temel kazıları mevlevihanede devam eden restorasyon çalışmaları kapsamında yapılmaya başlanmıştır. Ancak temel kazıları henüz tamamlanmadığından restitüsyonda kısmi temel duvarlarından yararlanılmıştır.

4.2. Harem Konağının Çözümlemesi

Harem konağı, Yenikapı Mevlevihanesi'ni oluşturan yapılar arasında en az bilgi ve belgeye sahip olduğumuz yapıdır. Harem konağı plan şeması hakkında bize bilgi verecek tek belge Mimar Kemalettin'e ait olduğu bilinen 1911 tarihli projedir. Bu projede harem konağı, şerbethane ve selamlık binalarının zemin katı gözükmektedir (Şekil 4.1).

Şekil 4.1 1911 yılına ait Mevlevihanenin projesi

İstanbul Harita şirketinin hazırladığı yaklaşık olarak 1920'lere ait haritadan mevlevihaneyi oluşturan yapılar topluluğunun sınırları belirlenmiştir (Şekil 4.2). Dolayısıyla harem konağının dış sınırlarını bu haritadan kontrol edebiliriz.

Şekil 4.2. 1920 yıllarına ait İstanbul Harita Şirketinin hazırladığı harita(İBB Atatürk Kitaplığı)

Harem konağının üçüncü boyutu hakkında bize bilgi verebilecek bir diğer belgede 1906 yangınından önce mevlevihanenin kuzey cephesinden çekilen fotoğrafıdır (şekil4.3).

Şekil 4.3 1906 yangınından önce Mevlevihane caddesi üzerinden çekilmiş fotoğraf (B. Baykara arşivi)

Bu fotoğrafta harem konağı üç katlı olarak görülmektedir. Abdülbaki Baykara ve ailesi tekkelerin kapatılmasından sonra 1935 yılına kadar harem konağında yaşamaya devam etmişler, Abdülbaki Baykara'nın torunu Akgül Söker harem konağında doğmuş ve 8 yaşına kadar burada büyümüştür. Akgül Söker ile yapılan kişisel görüşmede harem konağı hakkında hatırlayabildiği detaylar hakkında konuşulmuştur. Bu görüşmelerde harem konağının iki katlı olduğundan bahsedilmiştir. 1911 onarımında harem konağının bir katı kaldırılarak iki katlı olarak tamir edilmiş olabilir.

Ancak elimizde 1911 yılında yapılan onarımından sonra harem konağının son durumunu gösteren hiçbir belge olmadığından, restitüsyon çizimleri 1906 yılından önce çekilen fotoğraftaki durumuna sadık kalınarak üç katlı olarak yapılmıştır.

Mevlevihanenin devam eden restorasyon çalışmaları kapsamında çalışmayı yapan firma tarafından Mayıs 2007 tarihinde harem konağının bulunduğu alanda, daha çok harem konağının batısında selamlık kanadıyla bağlantısını sağlayan bölümde yaklaşık 1,50-2m derinliğinde kısmi temel kazıları yapılmıştır(Şekil4.4).

Şekil4.4. Harem konağının batı duvarına ait temel izleri,2007

Bu kazıdan çıkan temel izleri ölçülerek harem konağının müstemilatı hakkında bilgi sahibi olunmuştur. Ayrıca harem konağının şerbethane ile bitişen duvarlarının yeri ve selamlık kanadıyla olan sınırı belirlenmiş ve harem konağının ve batı duvarının yeri kısmi temel kazılarıyla sabitlenmiştir(Şekil4.5).

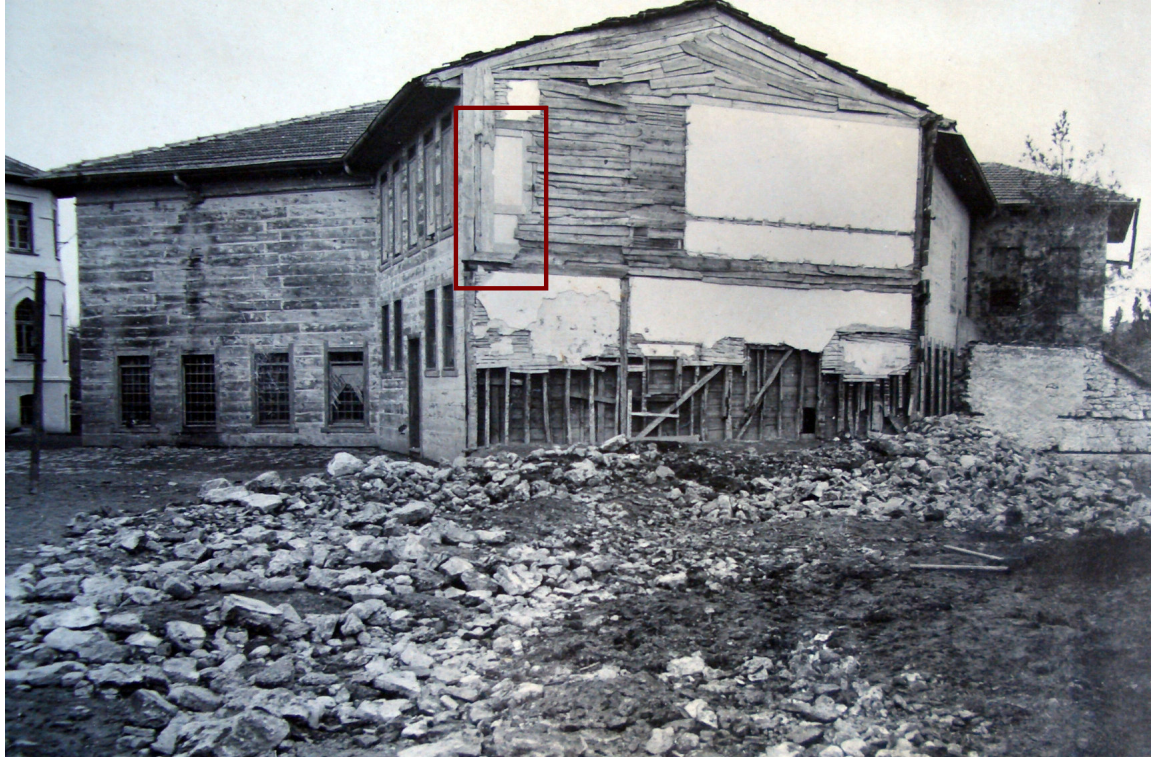
Şekil4.5. Şerbethanenin yanında yapılan kısmi kazıdan görülen harem konağına ait temel izleri

Harem konağının mimari özellikleri ve mekan tanımlamaları yapılırken bu konuda en kapsamlı araştırmayı yapan Prof. Dr. Baha Tanman'a ait çalışmalardan yararlanılmış ve plan şeması Mimar Kemalettin Bey'in hazırladığı projeden yararlanılarak restüte edilmiştir.

Harem konağı, mevlevihanenin güneyinde, doğu-batı doğrultusunda yerleşmiştir. Semahane ile harem konağı arasındaki bina şerbethanedir. Şerbethane aynı zamanda iki bina arasında mevlevihanede yaşayan hanımların ve dışarıdan gelen hanım misafirlerin semahaneye geçişini de sağlamaktadır. Semahane-türbe kanadı ile aynı inşaat özelliklerini paylaşan harem konağı bir ahşap konak niteliğindedir.

Şeyh ailesinin kullandığı harem konağının ana kapısı; orta sofa aksının kuzey yönünde bulunan içe girintili cephesinden yapılmaktadır.

Harem konağının kuzey cephesi üzerinde, ana giriş kapısının solunda bir başka giriş kapısı daha yer almaktadır. Bu giriş kapısı, mevlevihaneye gelen hanım ziyaretçilerin harem konağına girmeden kendilerine ait mahfile ulaşmalarını sağlamaktadır. Bu girişin açıldığı holde bir merdiven ile şerbethanenin bitişiğindeki odalara ve harem konağına geçişi sağlayan kapılar bulunmaktadır. Bu merdivenden çıkıldıktan sonra, şerbethanenin hareme ait olan üst katına geçilerek hanımlar mahfiline ulaşılır. Harem konağından şerbethaneye geçilen kapı, 1940 yılına ait fotoğrafta şerbethanenin hareme bitişik olan cephesinde görülmektedir (Şekil4.6).

Şekil 4.6 Şerbethanenin hareme bitişik olan cephesi (1940 E.E.K.K. Encümen Arşivi)

Bu fotoğraftan aynı zamanda harem konağının şerbethaneye bitişik odalarının iki katlı olduğunu üçüncü kata yükselmediğini anlarız, şerbethanenin çatısı önünde herhangi bir oluk

görülmediğinden çatının harem konağına doğru uzadığı anlaşılmaktadır.Harem konağına ait molozlar kısmen 1940 yılında çekilmiş bu fotoğrafta görülmektedir. Bu molozlar, harem konağının yıkılış tarihi hakkında bize bilgi vermektedir.

4.3. Analogik Çalışma

Harem Konağı'nın 1865 tarihinde II.Mahmud döneminde yeniden yapılmış bir ahşap konak olmasından dolayı sivil mimarlık örneklerimiz olan 19.yy konakları ve Türk evi plan tipolojisinden faydalanılarak analogik çalışma yapılmıştır.

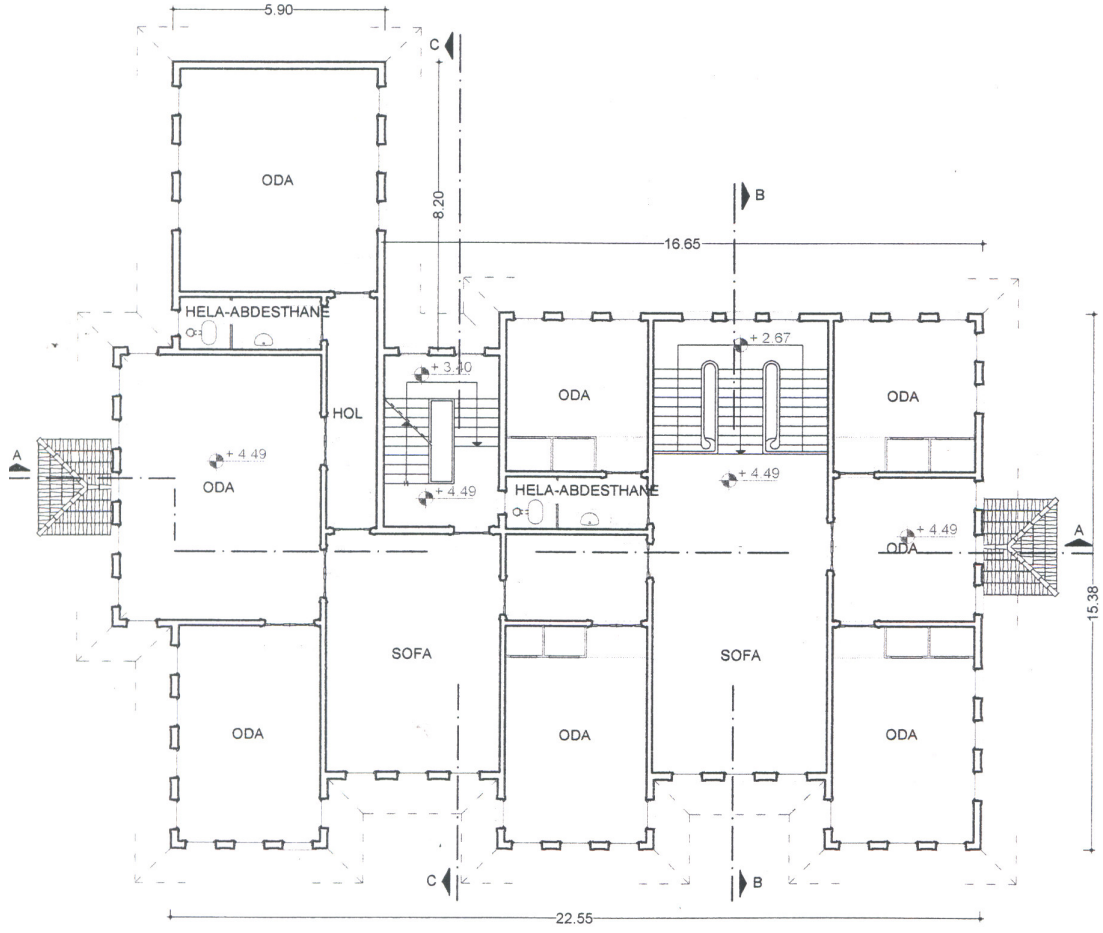
Ahşap konstrüksiyon detay çizimlerinde ise Ali Talat'ın "Ahşap İnşaat Eşkali" kitabında bulunan detaylardan ve Sedat Hakkı Eldem'in "Yapı" kitabından yararlanılmıştır.

4.3.1. Plan Şemaları Üzerine Yapılan Analogik Çalışma

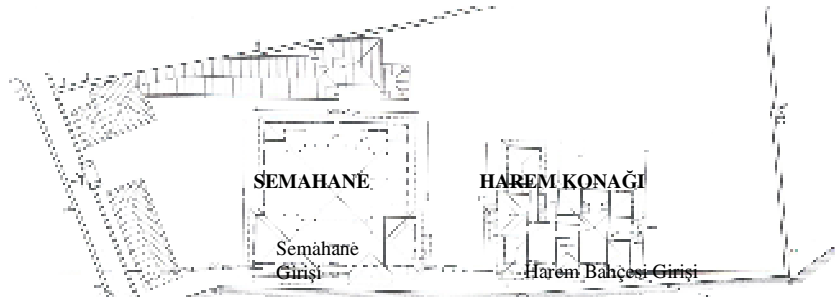
Plan şemalarında ilk olarak Bahariye Mevlevihanesi'nin harem konağı incelenmiştir. Bahariye Mevlevihanesi için İ.B.B. Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlatmıştır. Hazırlanan restitüsyon çalışmalarında, yapının bulunduğu Eyüp ilçesine ait eski haritalardan, İstanbul Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivinde bulunan fotoğraflardan, Prof.Dr. M. Baha Tanman özel arşivindeki fotoğraflardan ve değişik tezlerden yararlanılmışlardır.

Harem konağının ahşap ve orta sofalı olarak inşa edilmiş olması Yenikapı Mevlevihanesi Harem konağı ile benzerlikler göstermektedir. Bahariye mevlevihanesi deniz kenarında yalı mimarisi niteliğinde projelendirilmiştir. Harem konağının iki girişi vardır. Bir tanesi semahane tarafında, diğeri ise harem bahçesi tarafındadır(Şekil4.10).

Bu yönüyle Yenikapı Mevlevihanesi'yle benzerlik göstermez. İki mevlevihanenin vaziyet planlarının birbirinden çok farklı olması harem konağının de farklı şekilde çözülmesini gerektirmiştir(Şekil4.7).

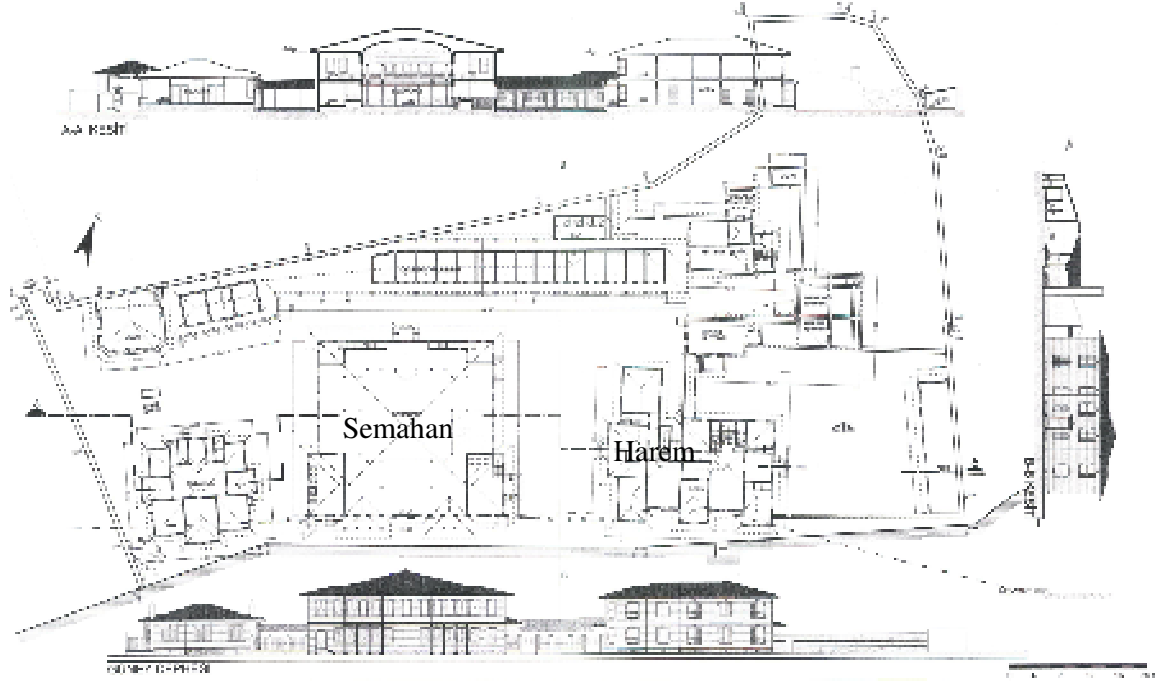

Şekil 4.7 Bahariye Mevlevihanesi I.Dönem (2005) Restitüsyonu kat planı
(İBB Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü arşivi)

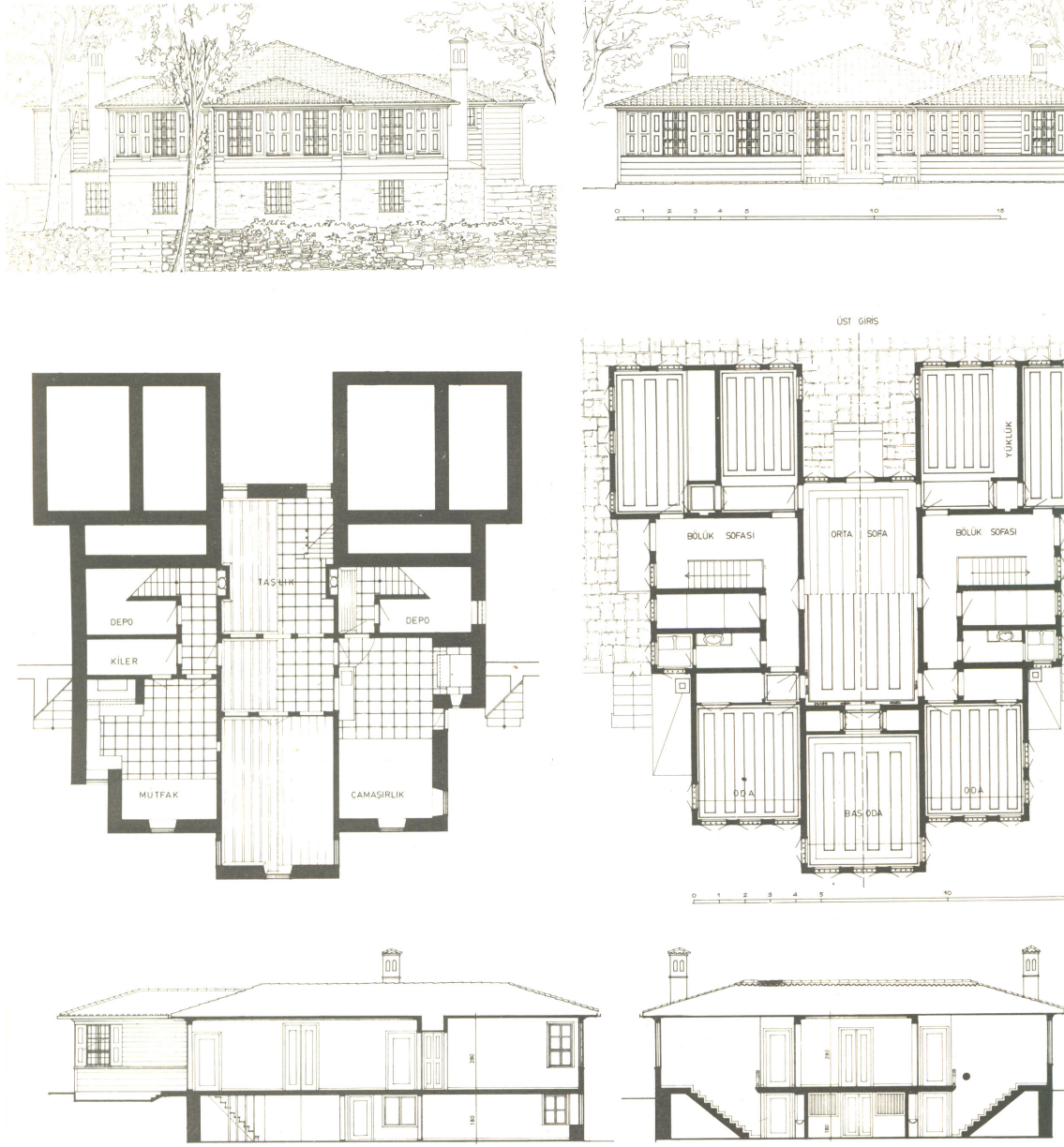
Şekil 4.8. Bahariye Mevlevihanesi I:Dönem (1877) Restitüsyonu vaziyet planı
(İBB Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü arşivi)

Bahariye mevlevihanesinin harem konağı Sultan V.Mehmed Reşad döneminde yenilenmiştir. II.dönem restitüsyonlarında harem konağı iki katlı olarak yapılmıştır (Özkan,1967). Bu dönem harem konağında orta sofa etrafında bulunan simetrik odalar Yenikapı Mevlevihanesi harem konağı ile benzerlik gösterir (Şekil4.9).

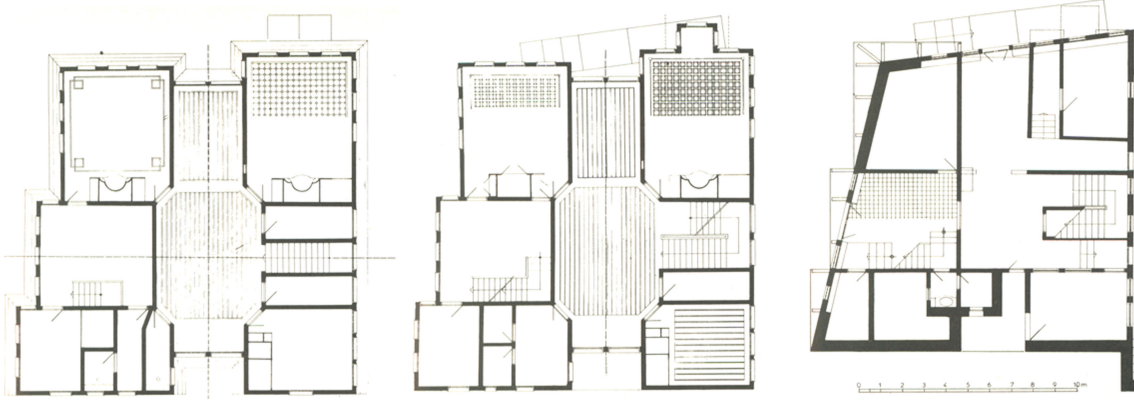
Şekil 4.9 Bahariye Mevlevihane'si II:Dönem Restitüsyonu vaziyet planı
(İBB Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü arşivi)

Plan şeması olarak incelediğimiz diğer bir yapıda, Kuzguncuk'ta bulunan 19.yy'a ait orta sofalı plan şemasına sahip "Mimar Evi"dir (Eldem,1984). Sofanın iki yanında bulunan simetrik merdivenlerden üst kata çıkılır (Şekil4.13). Odaları düz çitallı ahşap tavanlıdır. Tavan detayları bakımından örnek alınmıştır.

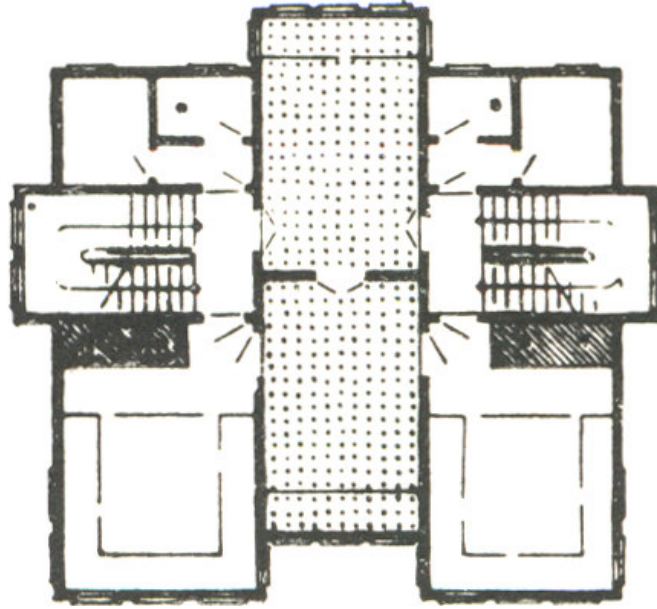
Şekil 4.10 Kuzguncuk'ta Mimar Evi,19.yy Türk Evi (Sedad Hakkı Eldem,Türk evi ,1984)

İncelenmiş olan üçüncü örnekte; 19.yy'a ait, merkezi sofalı plan şemasına sahip "Üsküdar Selimiye Kavak Bayırındaki Ev"dir (Eldem,1984). Yenikapı Mevlevihanesi harem konağı ile ilgili Akgül Söker ile yapılan görüşmede üst kat sofasındaki oda girişlerinin köşeli olduğundan bahsedilmiştir. Bu ayrıntı dikkate alınarak odaların giriş kapıları Üsküdar'da bulunan bu evde de olduğu gibi pahlı yapılmıştır (Şekil 4.11).

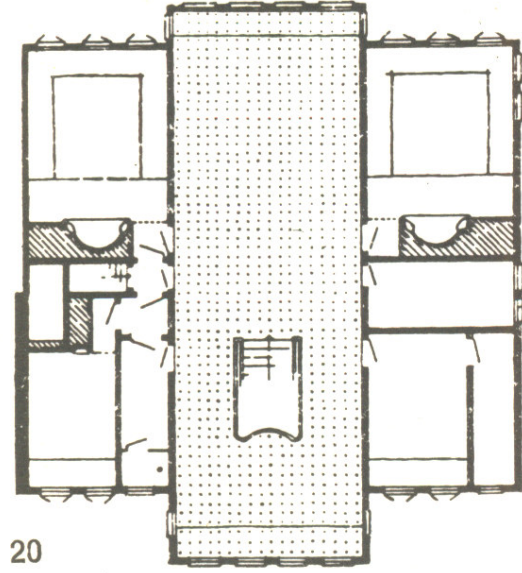
Şekil 4.11. Üsküdar, Selimiye kavak Bayırındaki ev, 19.yy Türk Evi (Eldem,1984)

Orta sofalı plan tipi örneklerinden bir başkası da “İstanbul Vefa’da bir ev”dir (Eldem,1984). Bu örnekte, sofanın her iki yanında bulunan simetrik iki merdiven ve odalar bulunur. Odalar hem merdiven çıkışlarına hem de sofaya açılır (Şekil 4.12).

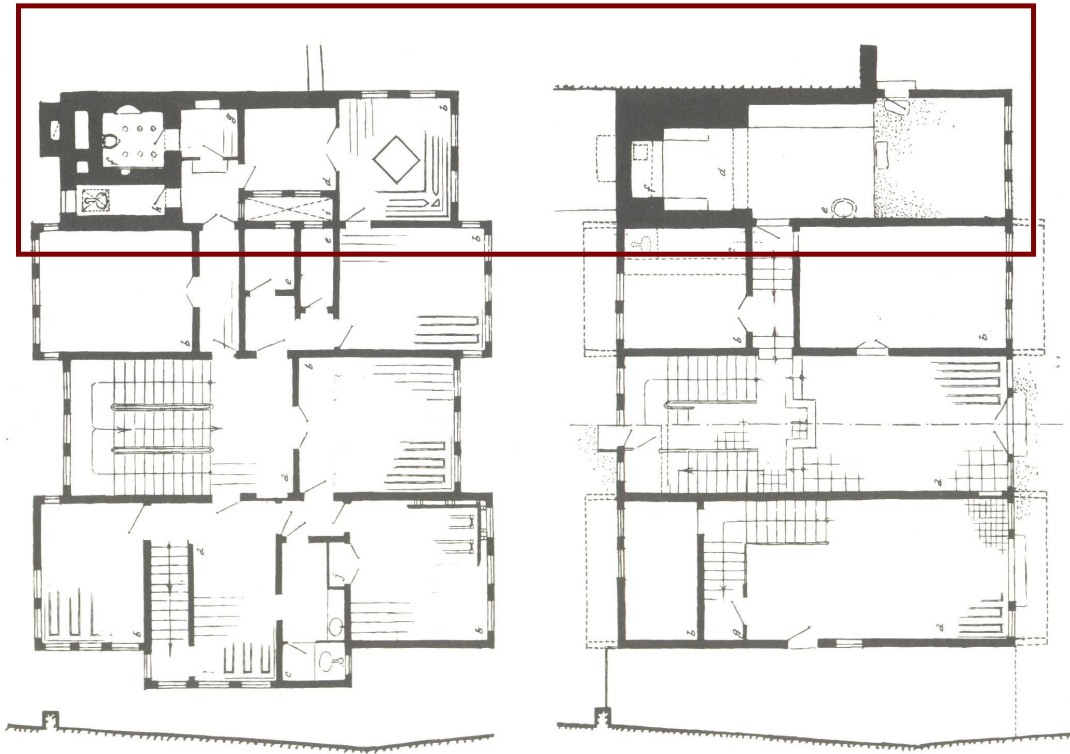
Şekil 4.12. İstanbul Vefa’da bir ev, Türk Evi (Eldem,1984)

Yenikapı Mevlevihanesi harem konağındaki, simetrik iki merdivenin yanındaki odaların girişlerinin de bu şekilde olduğu düşünülmektedir. Aynı detay, “Mevlanakapı’da İntizam Ağası Hüseyin Bey Evi”nde de görülmektedir. Burada da iç sofaya açılan simetrik odaların hem sofaya hem de merdivenlerin önünde bulunan iç hole açılan çift kapısı mevcuttur (Şekil4.13) (Eldem,1984).

Şekil 4.13 İstanbul Mevlanakapı'da İntizam Ağası Hüseyin Bey Evi, (Eldem,1984)

19.yy Türk evlerinin müştemilatları incelediğinde mutfak ve hamamın bazen bir arada bazen farklı konumlarda bazen de altlı üstlü yerleştirildiklerini görürüz(Şekil4.14).

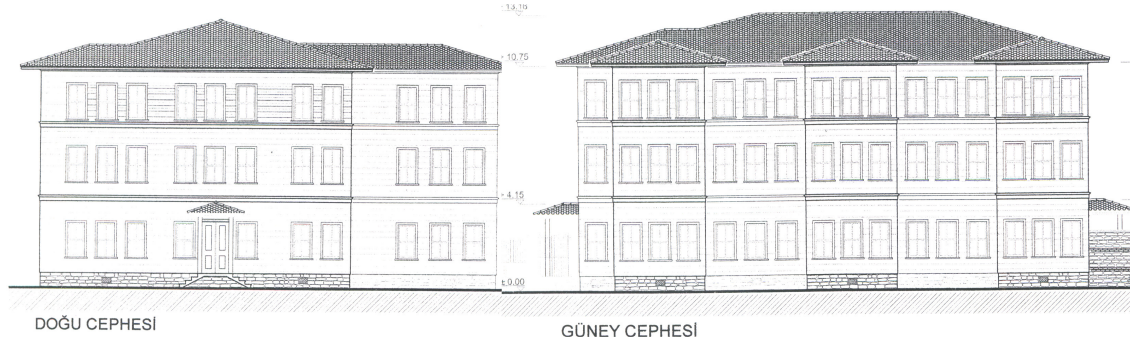

Şekil 4.14 İstanbul Beyazıt'da 19.yy. Konağı, (Eldem,1984)

4.3.2. Cephe Kuruluşları Üzerine Yapılan Analogik Çalışma

Cephe kuruluşu bakımından 19.yy konakları ve evleri incelendiğinde, pencere doğramaları genelde 1/2 oranında giyotin pencere şeklinde yapılmıştır. Bahariye Mevlevihanesi'nin yapıldığı 1877 yılına ait I.dönem restitüsyonunda da pencere doğramaları bu şekilde görülmektedir. Bu yüzden cephe tipi örnek alınabilir (Şekil 4.15).

Bahariye Mevlevihanesi Haliç kıyısında olduğundan harem konağı II.dönem restitüsyonunda cepheleri yalı cephelerini andırır. Yenikapı Mevlevihanesi pencereleri de dikdörtgen ve giyotin doğramalıdır.

Şekil 4.15 Bahariye Mevlevihanesi I:Dönem Restitüsyonu cepheler (İBB Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü arşivi)

19.yy başına ait "Serencebey Kahvecibaşı Konağı"nın cepheleri de bulunan pencere tipleri ve boyutları açısından incelenmiştir. Ortada çıkmanın olduğu bölümde yuvarlak kemerli pencereler yanlarında ise dikdörtgen pencereler bulunur (Şekil 4.16) (Eldem,1984).

Şekil 4.16 Serencebey Kahvecibaşı Konağı,19.yy başı, Türk Evi, (Eldem,1984)

Cephede benzerlik gösteren bir başka örnek ise, 19.yy da yapılan Kandilli'deki "Kont Ostrolog Yalısı"dır (Şekil4.20) (Eldem,1984). Cephede sofanın bulunduğu orta aksta yuvarlak kemerli pencereler odaların yer aldığı yan cephelerde ise dikdörtgen açıklıklı pencereler bulunur.

Şekil 4.17 Kandilli Kont Ostrolog yalısı,19.yy (Eldem,1984)

Yenikapı Mevlevihanesi harem konağının restitüsyon cephe çizimleri yukarıda incelenen örnekler ve kuzey cephesinden çekilmiş 19.yy'ın ikinci yarısına ait fotoğraftaki bilgiler doğrultusunda hazırlanmıştır.

4.4. Harem Konağı'nın Sistem Detayı Analizi

Harem Konağının sistem detayının çiziminde, Sedad Hakkı Eldem'in Türk Evi kitabında ki 19 yy Türk evi sistem detayları incelenmiştir. Harem Konağı ile benzer yapısal özellikler gösteren konakların kapı, pencere, saçak, döşeme ve duvar detaylarına bakılarak harem konağının sistem detaylar restitüsyonu için sistem detayları hazırlanmıştır. (Şekil 4.18-19).

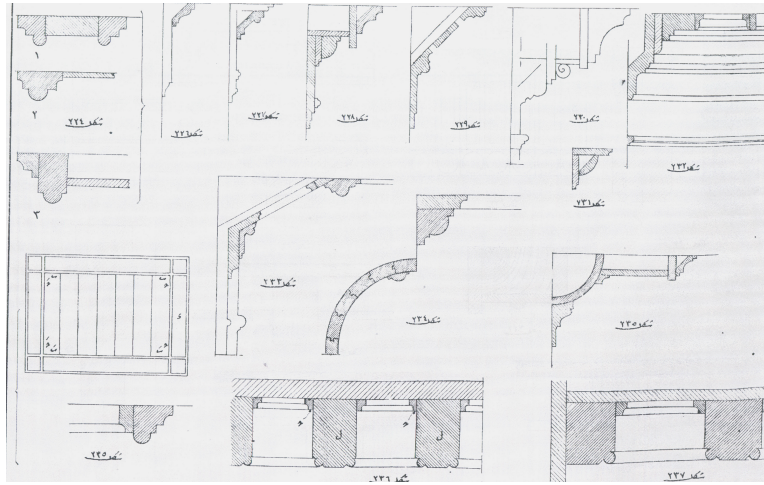
Şekil 4.18. Solda Bebek Eski Kolej evine ait detay, Sağda ise Bebek Köçeoğlu yalısına ait sistem detayı (Sedad Haki Eldem, Türk evi, 1984)

Şekil 4.19. Büyükdere Hayri Reisin Evine ait detay, Sedad Hakkı Eldem, Türk evi, 1984

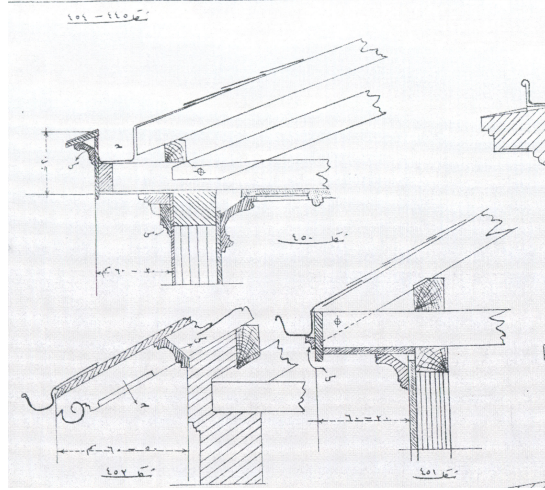
Sedad Hakkı Eldem'in "Yapı" kitabındaki detaylar ile Ali Talat'ın 1922 tarihli "Ahşap İnşaat Eşkali" kitabındaki detaylarda incelenerek sistem kesiti çizilmiştir.

Ali Talat Bey'in ahşap inşaat detaylarından duvar ve tavan arakesitlerini birleştiren ahşap detay örneklerine bakılmıştır (Şekil4.20).

Şekil 4.20 Tavan ve duvar birleşim detayları Ali Talat Ahşap inşaat Eşkali, 1922

Şaçağ ucu detayları Ali Talat Bey'in kitabından yararlanılarak çizilmiştir (Şekil4.21).

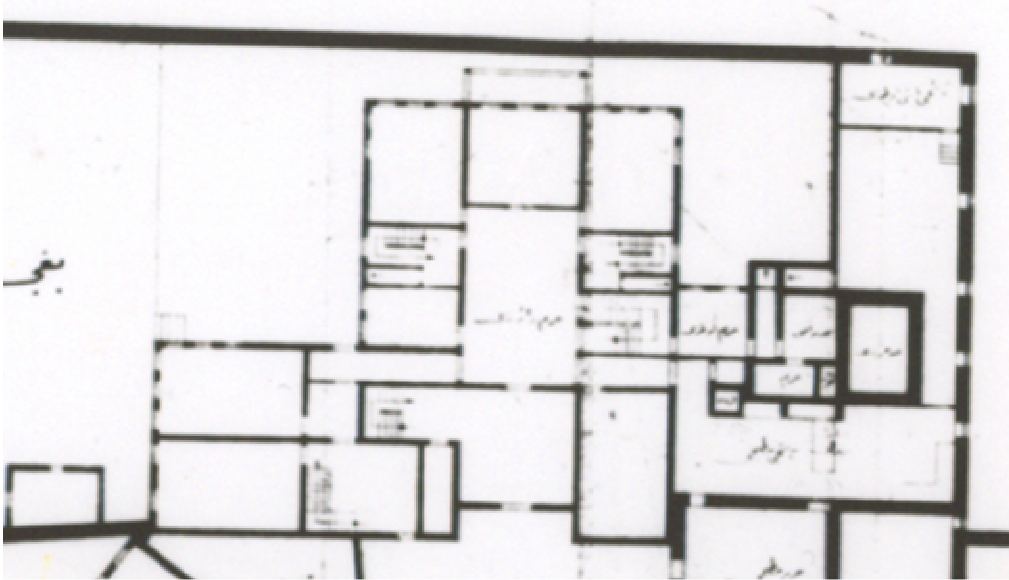

Şekil 4.21. Saçak ucu detayları (Ali Talat, Ahşap inşaat Eşkali,1922)

4.5. Harem Konağı için Restitüsyon (Rekonstrüksiyon) Önerisi

Harem konağının restitüsyonu, kısmi temel kazılarıyla elde edilen veriler, tarihi belgeler ve analogik çalışmalar doğrultusunda hazırlanmıştır. Temel kazısı sonucunda harem konağının, duvar doğrultuları, şerbethane ve selamlık kadıyla olan ilişkisi, kabaca dış ve müstemilat sınırları belirlenmiştir.

Zemin kat plan şeması çiziminde Yenikapı Mevlevihanesi'nin 1911 yılına ait planı altlık olarak alınmış (Şekil 4.22) ve mekan çözümlemesinde Prof Dr. Baha Tanman'ın çalışmalarından yararlanılmıştır.

Şekil 4.22 1911 yılında Mimar Kemalettin'in çizdiği harem konağının planı

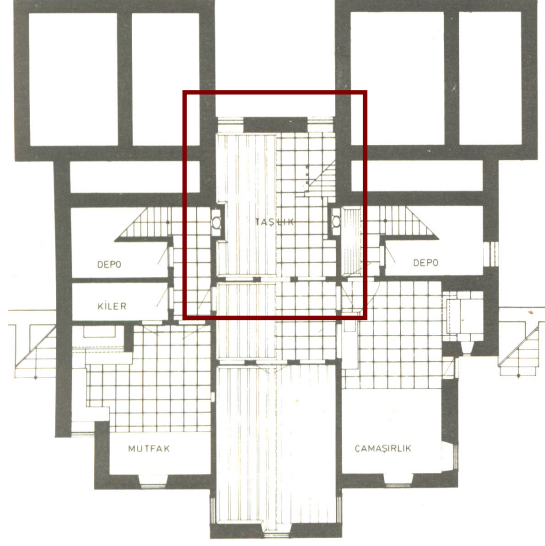
Yapım şekli ve dönemi itibariyle bize bilgi verecek yapılar da incelenerek üst kat planları ve cepheleri çizilmiştir. Elimizde bulunan fotoğraftan da anlaşılacağı üzere yapı üç katlıdır (Şekil4.23).

Şekil 4.23 1906'da Mevlevihane caddesi üzerinden çekilmiş fotoğraf (B. Baykara arşivi)

Zemin kat planı, 1911 tarihinde Mimar Kemalettin tarafından hazırlanmış 1/200 ölçekli avan proje (Şekil 4.23) fotoğrafından faydalanılarak çizilmiştir (Ek-14).

Bu projede görüldüğü üzere harem konağının ana kapısı kuzey cephesinin (orta sofanın aksı) orta noktasında bulunmaktadır. Giriş kapısı 'taşlık' olarak adlandırılan döşemesi pişmiş toprak kaplı mekana (Z01) açılır. Taşlık mekanının(Z01) güney-doğu köşesindeki merdivenden şerbethaneye bağlanan hole çıkılır. Bu merdivenin kuzeyinde kalan kısmında 1.50x4.35 ebatlarında hela-abdesthane mahalli (Z02) bulunmaktadır. Taşlık ile zemin kattaki sofa arasında Akgül Söker tarafından bilgisini aldığımız camlı doğramalı ikinci bir (rüzgarlık kapısı) kapı bulunmaktadır. Böyle bir örneğe Kuzguncuk'ta bulunan "19.yy mimar evi"nin girişinde de rastlanmaktadır (Şekil 4.24).

Şekil 4.24 Kuzguncuk'ta Mimmar Evi, zemin kat planı (Eldem,1984)

Taşlıktan sofaya doğru açılan kapının sağındaki (doğu-batı doğrultusundaki) koridordan (Z12), mutfağın bulunduğu müstemilata geçilir. Haremin mutfağı ve selamlık binasının fırını bitişiktir.fırının güney duvarı üzerinde bulunan kapı izi raspa sonucu ortaya çıkarıldığından bu mekanların ortak kullanıldığı ve fırının yanında haremin mutfağı olduğu görüşüne varılmıştır(Şekil4.28). Mutfağın içinde güney cephesinde bulunan mekan temelde bulunan pis su kanalları da incelenerek hela olarak çizilmiştir. Harem konağının hamamının yerine ilişkin henüz bir veri yoktur ancak haremin güneybatısında bulunan bahçede bulunduğu düşünülmektedir. Restorasyon çalışmalarını yürüten şantiye sorumlusu Restorasyon Uzmanı Yüksek Mimar Nilgün Olgun'dan edinilen bilgiye göre harem konağının bulunduğu alanın güneybatısında çok fazla kül bulunduğundan hamamın muhtemel yeri bu alan üzerine işaretlenmiştir.

Şekil 4.25 Fırının güney cephesinden harem mutfağına açılan kapı,2007

Mutfağa geçilen koridorun simetriğindeki (batısındaki) koridordan (Z05) ise bir kenarı şerbethane yapısına bitişik konumlu 2 adet (7.00x4.35m ebatlarında) oda (Z14-Z15) bulunmaktadır.

Zemin kattaki iç sofanın güney ucunda 5.50x4.50m ebatlarında orta oda (Z09) bulunmaktadır. Orta odanın her iki yanında birbirinin simetriği 4.40x5.80m ebatlarında iki oda (Z08-Z10) bulunmaktadır. Simetrik odaların kuzeyinde kalan kısmında yine birbirlerinin simetriği merdiven ve tuvalet grubundan oluşan mahaller (Z07-Z11) bulunmaktadır. Bu simetrik merdivenlerin bir kolunun genişliği ölçekli projeden yaklaşık 85cm olarak tespit edilmiştir. Simetrik iki kollu bu merdivenlerin genişliklerinin dar olması ve en üst kata kadar bütün merdiven grubunun çıkmasının mantıklı gözükmemesinden ötürü sadece 1.kata çıktığı düşünülmektedir. Simetrik merdivenlerden batı tarafındakine yaslı olan merkezi konumlu, tek kolu yaklaşık 135cm genişlikli olan merdivenin harem konağının ana merdiveni olduğu ve bu merdivenin iki kat boyunca çıktığı düşünülmektedir. Ana merdivenin simetriğinde kalan kısmında(doğu kanadında) 4.40x2.90m ebatlarında bir oda (Z06) bulunmaktadır.

Zemin kattaki Z16 mekanının dış mekana açılan bir kapısı vardır. Bu kapıdan semahanedeki mukabeleyi izleyecek olan bayanlar girerek kapının hemen yanındaki merdivenlerden üst kata çıkarlar ve buradan önce şerbethaneye ardından da kadınlar mahfiline ulaşırlar.

Harem konağındaki odaların birçoğunda gömme dolapların içerisinde gusülhaneler vardır (Söker,2006). Odalarda bulunan gömme dolaplar Türk evi plan şemalarının hemen hemen hepsinde benzerdir.

Odaların tavan planları düz ahşap çıtalı olarak çizilmiştir. Bu kabule aynı yapım tekniğine sahip semahane mahfil tavanları, türbe tavan planı ve 19.yy Türk evi plan şemalarında çoğunlukla aynı detayın kullanılmasından dolayı varılmıştır.

Ayrıca harem konağı sade bir mimariye sahiptir ve Bahariye Mevlevihanesi harem konağı tavan planlarında da aynı detay uygulanmıştır. Kat pencereleri ½ oranındadır ve giyotin doğrama şeklindedir.

Birinci kat plan şeması, zemin kat plan şeması ve Akgül Söker'in vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda düzenlenmiştir(Ek-15). Harem konağının birinci katında zemin katla aynı taksimatın var olduğu kabul edilmiştir. Birinci kata zemin kattaki 5 adet merdivenden ulaşılmaktadır. Birinci kattaki orta sofanın (101) ebatları 14.80x5.50m'dir.

Orta sofanın güney ucunda 5.50x6.00m ebatlarında çift kapılı girişi olan bir oda (111) bulunmaktadır. Bu oda Türk evi plan şemaları da incelendiğinde de görüleceği üzere konağın baş odasıdır. Baş oda iki ahşap direk üzerine çıkma yapılarak genişletilmiştir.

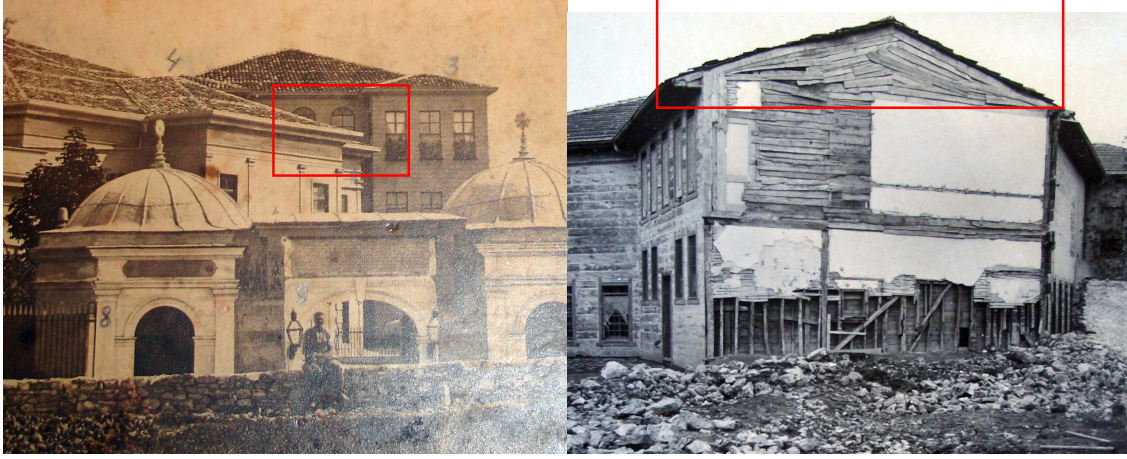
Baş odanın iki yanında birbirinin simetriği iki oda bulunmaktadır (110-112). Bu odaların hem sofaya hem de bitişiklerinde bulunan simetrik küçük merdivenlerin bulunduğu hole açılan kapıları bulunmaktadır. İç sofalı Türk evi plan tiplerinde bu şemaya rastlanmaktadır (Şekil 4.11-12). Odaların yanında bulunan merdivenler orta sofadan kapıyla ayrılmıştır. Bu da muhtemelen simetrik merdivenlerin yanındaki odaların müstakil kullanımına izin vermek ve mahremiyeti sağlamak için yapılmıştır.

Birinci kattaki orta sofa kuzey cephesine kadar uzanır. Eski Türk evlerinde sofa mekanlarındaki ve odalardaki oturma düzeni sedir şeklinde olduğu için sofa tefrişleri sedirli oturma şeklinde gösterilmiştir. Sofanın doğu yönünde bulunan ve şerbethaneye bitişik olan bölümde merdiven boşluğu ve şerbethane geçiş kapısı bulunmaktadır (105). Şerbethaneye geçişi sağlayan koridorun batı tarafında sakal-ı şerif odası (104) olarak adlandırılan oda bulunmaktadır. Bu odanın boya rengi Akgül Söker'in dediğine göre yeşil renk hakimdir. Sakal-ı Şerif odasının karşısında, haremın doğu kanadında birbirleriyle aynı alanlı 2 oda bulunmaktadır(106-107).

Birinci katın kuzey batısında, selamlık binasının yanında bulunan oda misafir odası olup, odanın iç mekanında kullanılan tefrişatta kırmızı rengin ağırlıklı olmasından dolayı bu oda "al oda" olarak anılmıştır (Söker,2006).

İkinci kata sofanın batı kanadının orta noktasında bulunan ve ana merdiven olarak kabul edilen çift kollu merdivenden ulaşılmaktadır. İkinci kat (Ek-16) sofası kuzey-güney doğrultusunda olup her iki ucu da cepheye açık çizilmiştir. Diğer simetrik iki merdiven bu kata çıkarılmamıştır. Ana merdivenin karşısındaki mekan küçük bir sofa olarak çizilmiştir. Sofanın(201) dört köşesinde bulunan odaların kapıları pahlı olarak sofaya açılır. Akgül Söker'le yapılan görüşmede bu sofaya açılan kapıların Ek-16'de görüleceği üzere pahlı köşe noktalarından olduğunu bahsetmiştir.

Şerbethanenin yanında bulunan bölüm üçüncü kata yükselmez bunu da 1906'da çekilmiş olan fotoğrafta harem konağının çatı yüksekliğinden ve 1940 yılındaki harem konağının yıkılmış olduğu fotoğraftaki şerbethanenin çatısındaki izlerden algılarız (Şekil 4.26). Harem konağının bu bölümünün saçak yüksekliğinin şerbethane ile aynı olduğu kabul edilmiştir. Rekonstrüksiyonu tamamlanan şerbethanenin kat yüksekliği 3,465m olarak ölçülmüştür.

Şekil 4.26 1906 ve 1940 yıllarında mevlevihanenin fotoğrafları

İkinci kattaki orta sofanın kuzey cephesindeki basık kemerli pencerelerin sofanın güney ucunda da aynı şekilde olduğu düşünülmektedir(Şekil 4.20-1). Ayrıca bu fotoğraftan da anlaşılacağı gibi kuzey cephesinden bakıldığında, orta sofanın sağında kalan odanın (202) giyotin doğramalı 3 adet penceresi görülmektedir. Bahsi geçen odanın alt katındaki ‘al oda’nın da penceresinin aynı şekilde olduğu görülmektedir. Harem konağının üst katlarında genel itibarıyla simetrik bir plan şeması olduğundan pencerelerinde simetrik şekilde yapıldığı düşünülmektedir.

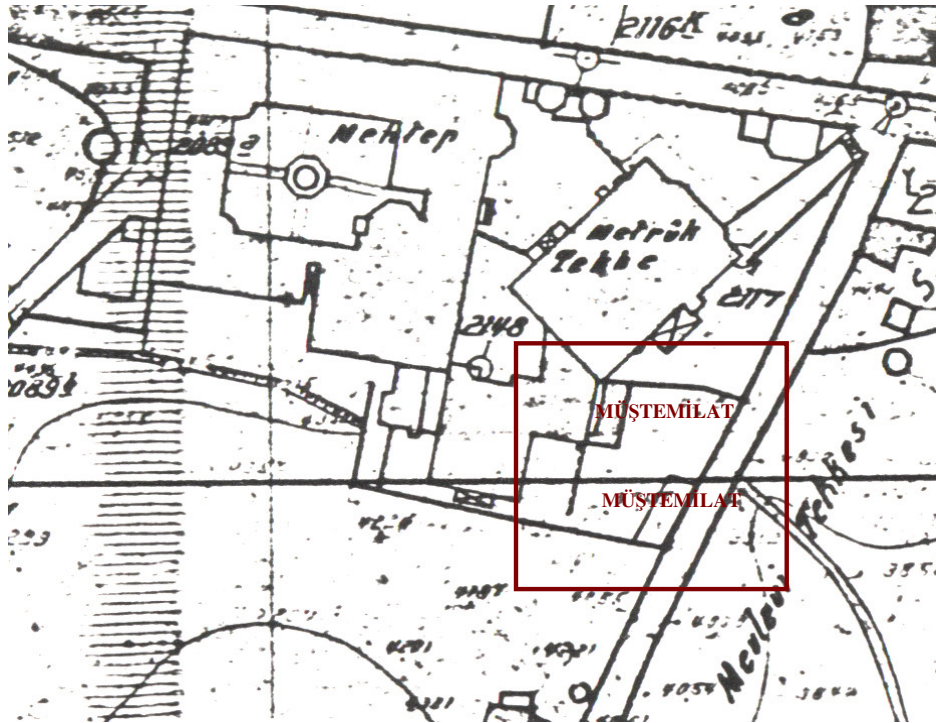
Yapı ahşap konstrüksiyonlu olarak yapılmıştır. Cepheleler dışardan ahşap kaplamalıdır. Bütün mekanlar içeride bağdadi sıvalıdır. Semahane içinden çekilen 1940 yılına ait fotoğrafta yapım tekniği görülmektedir (Şekil 4.27).

Şekil 4.27 Semahane yapım tekniğini gösteren fotoğrafı (1940, İst.Arkeoloji Müzesi Encümen Arşivi)

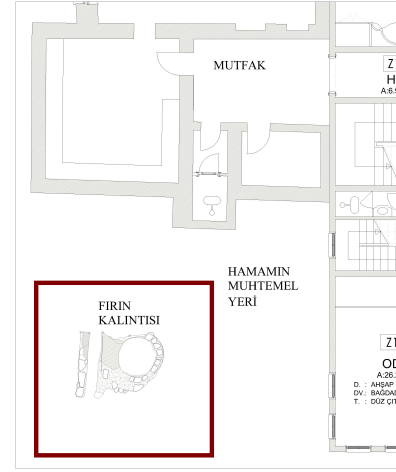
Semahanenin cephe kurgusunda Şekil 4.20’de gözüken cepheden, Mimar Kemalettin’in çizdiği avan projeden ve Türk evlerinin genel cephe kurgusundan faydalanılmıştır. Elimizdeki verilerin azlığından dolayı orijinal cepheyi birebir oluşturmamız mümkün olmamakla birlikte gerçeğe en yakın cephe tipleri oluşturulmaya çalışılmıştır.

Harem bahçesini iki bölüm olarak değerlendirirsek, harem konağının doğusunda bulunan bahçesinde, İstanbul harita Şirketinin hazırladığı haritadan gördüğümüz, bahçenin köşesinde ve harem konağının doğu cephesinin yanında müştemilat kısımlarının olduğunu görürüz (Şekil4.30). Temel kazıları bu alanlarda tamamlanmadığından ve dolayısıyla mekansal tanımlamalarını tam olarak yapamadığımız için bu bölümler restitüsyonda ele alınmamıştır.

Şekil4.28.İstanbul Harita Şirketinin hazırladığı Keşfiyat Haritasında Harem bahçesi

Harem konağının batı tarafında bulunan ve harem mutfağının güneyinde bulunan bölümde hamamın muhtemel yeri olarak düşünülmüş ve ayrıca bahçenin bu bölümünde 50-60 cm yüksekliğinde bir fırın bulunmuştur bunun ise seramik fırını olduğu yorumlanmıştır (Şekil4.29).

Şekil 4.29. Kazıda ortaya çıkan fırın kalıntısı

Fırın duvarları pişmiş toprak malzemeden yapılmış olup, üzerinde birkaç kat sıva vardır. Sıva katmanlarının malzemeleri restorasyon çalışmaları kapsamında laboratuara gönderilmiştir. Malzeme analizi henüz tamamlanmamıştır. Ancak ilk kamanın horasan harcı kireç harcı ikinci katmanın kireç harcı son katmanların çimento esaslı olduğu söylenebilir.

5. DEĞERLENDİRMELER VE SONUÇ

Geçmiş yüzyıllardan günümüze ışık tutan Mevlevihane'nin 1998 yılında başlanan tespit çalışmalarında ki harabe hali ile 2005 yılında başlayan ve halen devam etmekte olan restorasyon çalışmaları sonrası durumu arasında ciddi bir fark vardır.

Bu bölümde İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün kontrollüğünde, Gür Yapı İnşaat Taahhüt Turizm Anonim Şirketi yetkililerinden restorasyon çalışmaları ile ilgili bilgi alınarak değerlendirme yapılmıştır (Şekil5.1).

Şekil5.1.Mevlevihane'nin Restorasyon çalışmaları

Restorasyon çalışmalarına öncelikle Mevlevihane'nin 1997 yılı yangınında hasar gören selamlık bölümleri ele alınarak onarımı yapılmıştır (Şekil5.2-5.3).

Şekil 5.2 1997 yangınından sonra yapının kuzey cephesi

Şekil 5.3. Devam eden restorasyon çalışmaları sonucunda yapının kuzey cephesi,2007

Ardından semahane ve türbenin rekonstrüksiyonu yapılarak bu yapılar tekrar ayağa kaldırılmıştır (Şekil 5.4-5.5).

Şekil 5.4 Semahane ve türbenin 1998 yılındaki temellerinin bulunduğu alan

Şekil 5.5 Semahane ve türbenin rekonstrüksiyon yapılmış hali, 2007

Muvakkithanenin tonoz kaplamaları içeriden ve dışarıdan onarılmıştır. İç mekan ve dış mekan duvarlarında ve yer döşemelerinde gerekli onarımlar yapılmış, cümle kapısının onarımı tamamlanmıştır (Şekil5.6).

Şekil 5.6 Muvakkithane, 2007

Kütüphanenin tonozları onarılmış ve kurşun kaplamaları yenilenmiş ve iç mekanında gerekli onarımlar yapılmıştır(Şekil5.7).

Şekil 5.7 Kütüphane, 2007

Selamlık binasının iç mekanında raspa yapılmış ve yapı özgün olmayan malzemelerden arındırılmıştır. Günümüz şartları da düşünülerek yapıda, malzemeler orijinaline en uygun şekilde kullanılmıştır. Bütün malzemeler laboratuvar ortamında test edilerek malzeme kararları alınmıştır.

Selamlık binasında ara bölme duvarları yıkılarak birleştirilmiş olan dedegan hücrelerinin tamamı özgün boyutuna getirilmeyip, mevcut halleriyle restore edilmiştir. Ancak tavanlarda ara bölme duvarlarının izleri belli edilmiştir.

Selamlık binasının iç avlusunda bulunan sekizgen şadırvanın rekonstrüksiyonu tamamlanmıştır.

Mevlevihane caddesinin yol kotu, orijinal kotuna getirilerek kuzey cephesi üzerinde bulunan pencere ve kapı boşlukları açığa çıkarılmıştır.

Yapının restorasyonu kapsamına alınamayan tek bölümü “Harem Konağı”dır. Harem konağının bulunduğu parsel üzerinde gecekonduların, restorasyonun başlamasından uzun bir süre sonra kaldırılması ve Mevlevihane’nin gerçek sınırlarına ancak yeni kavuşmuş olmasından dolayı bu alanda çalışma yapılamamıştır.

Tez kapsamında yapılan belgeler Mevlevihane’nin 1998 yılındaki hali hazır durumunun tespiti yapılarak restitüsyon projeleri hazırlanmıştır. Çalışmanın aynı zamanda Yenikapı Mevlevihanesi’nin geçirdiği aşamaları yazılı, fotoğraf ve proje olarak belgeleyen bir kaynak kitap olması hedeflenmiştir.

Hakkında çok az bilgiye sahip olduğumuz Harem Konağı için yapılan analogik çalışmalar ve eldeki bilgi ve belgeler, kısmi kazılarda çıkan temel duvarları doğrultusunda restitüsyon (rekonstrüksiyon) projesi hazırlanmıştır.

Harem Konağının restitüsyon proje önerisinin halen sürmekte olan restorasyon uygulamalarının devamına altlık teşkil etmesini dolayısıyla da Mevlevihane’nin bu önemli yapısının da hayata geçirilmesini ümit ediyoruz.

EKLER

- EK 01 :** Genel vaziyet planı (1997 yangınından sonra)
- EK 02 :** Yenikapı Mevlevihanesi selamlık binası zemin kat planı rölöve projesi
- EK 03 :** Şeyh Dairesi rölöve projesi zemin kat planı
- EK 04 :** Meydan-1 Şerif, Matbah ve mescit rölöve projesi zemin kat planı
- EK 05 :** Doğu cephesi ve kuzey cephesi görünüşleri
- EK 06 :** Batı cephesi ve güney cephesi görünüşleri
- EK 07 :** 20.yy restitüsyon vaziyet planı
- EK 08 :** Semahane zemin kat planı restitüsyon projesi
- EK 09 :** Semahane I. kat planı restitüsyon projesi
- EK 10:** Semahane giriş ve sol yan cephesi restitüsyon projesi
- EK 11:** Semahane arka ve sağ yan cephesi restitüsyon projesi
- EK 12:** Semahane AA kesiti-BB kesiti restitüsyon projesi
- EK 13:** Semahane CC kesiti restitüsyon projesi
- EK 14:** Harem dairesi restitüsyon projesi zemin kat planı
- EK 15:** Harem dairesi restitüsyon projesi I. kat planı
- EK 16:** Harem dairesi restitüsyon projesi II. kat planı
- EK 17:** Harem dairesi restitüsyon projesi zemin kat döşeme planı
- EK 18:** Harem dairesi restitüsyon projesi I. kat planı döşeme planı
- EK 19:** Harem dairesi restitüsyon projesi II. kat planı döşeme planı
- EK 20:** Harem dairesi restitüsyon projesi zemin kat tavan planı
- EK 21:** Harem dairesi restitüsyon projesi I. kat planı tavan planı
- EK 22:** Harem dairesi restitüsyon projesi II. kat planı tavan planı
- EK 23:** Harem dairesi restitüsyon projesi giriş cephesi
- EK 24:** Harem dairesi restitüsyon projesi arka cephesi
- EK 25:** Harem dairesi restitüsyon projesi sol yan cephesi
- EK 26:** Harem dairesi restitüsyon projesi sağ yan cephesi
- EK 27:** Harem dairesi restitüsyon projesi kesiti
- EK 28:** Harem dairesi restitüsyon projesi sisten detayı

KAYNAKLAR

Arkeoloji Müzesi, Encümen Arşivi, 1940

Arseven, C. E., 1940. Türk Sanatı Tarihi C. II, M.E.B., İstanbul

Atatürk Kitaplığı, İstanbul kitaplığı Bölümü Harita Arşivi, İstanbul Harita Şirketi tarafından hazırlanan İstanbul ciheti haritaları

Baykara, B., 2006, Kişisel Görüşme

Demircanlı, Y. Y., 1990. Evliya Çelebi Seyahathamesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul

Doğan, A. I., 1977. Osmanlı Mimarisinde tarikat yapıları, tekkeler, zaviyeler ve benzer nitelikteki futuvvet yapıları, Doktora Tezi, İ. T. Ü.

Eldem, S.H., 1984. Türk Evi Osmanlı Dönemi, C.I, II, III, T.A.Ç.Vakfı, İstanbul

Erdoğan, M., 1976. Mevlevi kuruluşları arasında İstanbul Mevlevihaneleri, Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, c.4-7, s.15-42

Gölpınarlı, A., 1953. Mevlanadan sonra Mevlevilik, İnkılap Kitabevi, İstanbul

Işın, E., 2005. Surların Öte Yanı Zeytinburnu, s.136-147, Zeytinburnu Belediyesi kültür yayınları, İstanbul

Işın, E., 1999. İstanbul'da gündelik Hayat, s. 61-62, 124, 303, 304, 306, 310 -341, Y.K.Y., İstanbul

Işın, E., 1993. İstanbul'un Mistik tarihinde Mevlevihaneler, İstanbul, S.4, s.119-131

Işın, E., 1997. İstanbul Araştırmaları, S.3, s.89-118

Işın, E. ve Tanman, B., 1994. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.VII, s.476-485

İ.B.B., Harita Müdürlüğü 1/1000 ölçekli Halihazır haritası

İ.B.B., 2005. Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü Arşivi, İstanbul

İ.B.B., Zeytinburnu İlçe Belediyesi tarafından hazırlanan, Zeytinburnu hava fotoğrafı

İlkin, S. ve Tekeli, İ., Mimar Kemaleddin'in Yazdıkları, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, s.24

- Karataş, N.**, 1987. Tarikat yapıları üzerine bir inceleme, Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü.
- M.S.Ü.**, 1975. Restorasyon Anabilim Dalı Kürsüsü Arşivi, İstanbul
- Öçal, B.**, 1998, Kişisel Görüşme
- Öz, T.**, 1987. İstanbul Camileri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C. I, s. 156
- Özkan, B.**, 1967. İstanbul'daki Mevlevihaneler, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü.E.F.
- Söker,A.**,2006,Kişisel Görüşme
- Tanman, B.**,1994. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.VII,s.348-349
- Tanman, B.**, 1990. İstanbul tekkelerinin mimari ve süsleme özellikleri tipolojik denemeleri, 4 C., Doktora Tezi, İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Uzel, N.**, Osmanlı Ansiklopedisi, C. II ,s.212-216
- Uzel, N.**, 1998. Şiiri giysiyle söylemek, Tombak, İstanbul, S.23, s.13-15
- Yücel,E.**, 2004. İstanbul Mevlevihaneleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul
- Ziya, M.**, 1913. Yenikapı Mevlevihanesi, Tercüman 1001 Temel Eser, haz. Y. Senemoğlu, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Nesligül ÜNAL, 1974 yılında Erzurum’da doğdu. 1991 yılında girdiği Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümünden Haziran 1996’da mezun oldu. Temmuz 1996’da İstanbul Teknik Üniversitesi , Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Bölümünde yüksek lisans eğitimi almaya hak kazandı. 1998-99 yıllarında İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğünde çalıştı. 1999 yılında mimar Murat Ünal ile evlenmiştir. Evliliğinden Feyza ve Azra isimli iki tane kızı vardır. 1999 yılından itibaren İstanbul Büyükşehir Belediyesi Projeler Müdürlüğü’nde çalışmaktadır.